

**T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı**

**KALKINMA AJANSI UYGULAMASININ GELİŞMİŞ VE AZ
GELİŞMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ AÇISINDAN SONUÇLARI**

Ayşenur SEZGİN

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2013

**KALKINMA AJANSI UYGULAMASININ GELİŞMİŞ VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKE
ÖRNEKLERİ AÇISINDAN SONUÇLARI**

Ayşenur SEZGİN

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN

Çorum 2013

KABUL VE ONAY

Ayşenur SEZGİN tarafından hazırlanan "KALKINMA AJANSI UYGULAMASININ GELİŞMİŞ VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ AÇISINDAN SONUÇLARI" başlıklı bu çalışma, 11 Haziran 2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN (Başkan-Danışman)

İmza

Yrd. Doç. Dr. Süleyman AÇIKALIN

İmza

Yrd. Doç. Dr. Deniz AYTAÇ

İmza

(Unvan, Adı ve Soyadı)

İmza

(Unvan, Adı ve Soyadı)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

İmza

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(11/06/2013)

Ayşenur SEZGİN

ÖZET

SEZGİN, Ayşenur. Kalkınma Ajansı Uygulamasının Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülke Örnekleri Açısından Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2012.

Bölgesel gelişmişlik farklarının II. Dünya Savaşı'ndan sonra kendini göstermesi ve giderek dünya üzerinde yayılması bölgesel kalkınma anlayışına gereksinim duyulmasına neden olmuştur. Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için plan ve projeler uygulanarak çözüm aranmıştır. Ancak kurumsal bir yapı oluşturulamadığından bu çalışmalar özellikle finansal destekten yoksun kalmıştır. Bu aşamada yeni bir oluşuma gidilmesi öngörülerek kalkınma ajansları kurulmuştur. Başta Amerika ve Avrupa'da olmak üzere dünya üzerinde bu kuruluşların kurulması yaygınlaşmıştır.

Bu çalışmada, bölgesel kalkınmanın kurumsal yanı olan kalkınma ajanslarının dünya üzerinde seçilen ülkelerdeki uygulamaları incelenmiştir. Dünyada, bölgesel ekonomik gelişmeyi harekete geçiren kalkınma ajansları, Türkiye'de kurulan ajanslar da bölgeler arası farklılıkların ortadan kalkması için uğraşmaktadır.

Her ne kadar bölgesel dengesizliğe çözüm olarak kurulmuş olsalar da kalkınma ajansları gelişmiş ülkelerde bölgesel rekabet edebilirlik ve cazibe merkezi olma hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye gibi bölgeler arası gelişimin farklı olduğu ülkelerde ise bölgenin mevcut durumuna göre faaliyet göstermektedirler. Görece olarak geri kalmış bölgelerde eğitim ve sağlık temalı projeler yer alırken; çevresine göre gelişmiş sanayi, turizm, tarım sektörüne sahip olan bölgelerde ise uluslararası bir statüde yer almak için uğraş vermektedirler.

Anahtar Sözcükler: Bölge, Kalkınma Ajansları, Türkiye'de Kalkınma Ajansları Uygulaması, Dünyada Kalkınma Ajansları Uygulaması.

ABSTRACT

SEZGİN, Ayşenur. Examples of Applications Developed and Less Developed Countries in terms of Development Agency Results, Master's Thesis, Çorum, 2012.

Regional disparities Show itself after the II. World War, and gradually over the globe has led to calls for he understanding of regional development. Are solved by applying the plans and projects to eliminate regional disparities. Especially in the financial support of a corporate structure can not be formed, but these studies have lacked. At this stage, a new order was established by foreseeing the regional development agencies. Especiaally the United States and Europe, including the estastlishment of these institutions has become widely over the world.

In this study, the development of the regional development agencies as a corporate practices in selected countries around the world are examined. Around the world, stimulate the development of regional disparities in Turkey for the disappearance of established agencies also engaged.

Although they are set up as a solution to the imbalance in regional development agencies, regional competitiveness in developed countries, and aims to achieve the target of being the center of attraction. Development between regions in different countries such as Turkey, that are active in the region according to the current state. Relatively backward areas, while education and health themed projects, developed regions industryi tourism, agriculture sector located in regions with a status of an international effort to give.

Key Words: Region, Development Agencies, Application Development Agencies in Turkey, Application Development Agencies in World.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİDE VE UYGULAMADA İKTİSADİ BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGESEL POLİTİKALAR

1. TEORİK ÇERÇEVE.....	5
1.1. Bölgesel Kalkınma Teorileri.....	8
1.1.1. Keynesyen Bölgesel Politikalar.....	8
1.1.2. Neo-Liberal Bölgesel Politikalar.....	9
1.1.3. Yeni Bölgeselcilik.....	10
2. BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGE TÜRLERİ.....	11
2.1. Bölge Kavramı.....	11
2.2. Bölge Tanımları.....	12
2.2.1. Homojen Bölge.....	12
2.2.2. Polarize Bölge.....	13
2.2.3. Plan Bölge.....	13
3. BÖLGESEL GELİŞMİŞLİK FARKLARI.....	15
4. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI.....	16
4.1. Avrupa Birliği'nde Uygulanan Bölgesel Politikalar.....	16
4.1.1. Genel Olarak AB'nin Bölgesel Politikasına Bakış.....	20
4.1.2. Avrupa Birliği'nde NUTS Uygulaması.....	20
4.2. Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Politikalar.....	21
4.2.1. Türkiye'de Bölgesel Gelişme Planları ve Projeleri.....	28
4.2.2. Türkiye İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması Uygulaması.....	30
5. TÜRKİYE İLE AB MALİ İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDAKİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARI.....	32
5.1. Doğu Anadolu Kalkınma Programı.....	32
5.2. TR82, TR38 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı.....	33
5.3. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı.....	34

5.4.GAP Bölgesel Kalkınma Programı.....	35
5.5.Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı.....	36
5.6.Türkiye-Bulgaristan sınır Ötesi İşbirliği Programı.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE TÜRKİYE

UYGULAMALARI

1. GENEL OLARAK BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	38
1.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri.....	40
1.1.1. Kuruluş Biçimlerine Göre Kalkınma Ajansları.....	40
1.1.2. Faaliyet Alanlarına Göre Kalkınma Ajansları.....	40
1.1.3. Fonksiyonlarına Göre Kalkınma Ajansları.....	41
1.1.4. Mali Kaynaklarına Göre Kalkınma Ajansları.....	41
1.2.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri.....	41
1.2.1. Kurumsal Bir Kimliğe Sahip Olma.....	41
1.2.2. Kamusal Bir İşleme Kurulma.....	42
1.2.3. Siyasi İrade Karşısında Özerk veya Yarı Özerk Olma.....	42
1.2.4. Esnek ve Şeffaf Bir Yapıya Sahip Olma.....	42
1.2.5. Sınırları Çizilmiş Belli bir Coğrafi Bölgeyi Kapsama.....	42
1.2.6. Sosyo-Ekonomik Yönde Faaliyet Gösterme.....	43
1.2.7. Yönetimde Farklı Toplum Kesimlerine Yer Verme ve İşbirliğini Geliştirme.....	43
1.2.8. Kamu Tarafından Finanse Edilme.....	44
1.3.Kalkınma Ajanslarının Amaçları.....	45
1.4.Kalkınma Ajanlarının Görev ve Fonksiyonları.....	45
2. TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI UYGULAMASI.....	47
2.1.Kalkınma Ajansı Deneyimleri.....	49
2.1.1. GAP-Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM).....	49
2.1.2. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı Çalışmaları EGEV ve EBKA.....	50
2.1.3. Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansı Önerisi EKA..	51
2.1.4. Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi (MEKİK).....	51
2.2.Kalkınma Ajanslarının Kurulması.....	53
2.3.Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı.....	54
2.3.1. Kalkınma Kurulu.....	54
2.3.2. Yönetim Kurulu.....	55
2.3.3. Genel Sekreterlik.....	56
2.3.4. Yatırım Destek Ofisleri.....	57
3. TÜRKİYE'DE UYGULANAN KALKINMA AJANSLARINDAN ÖRNEKLER.....	58
3.1.Çukurova Kalkınma Ajansı.....	58

3.2.İzmir Kalkınma Ajansı.....	62
3.3.İstanbul Kalkınma Ajansı.....	66
3.4.Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı.....	69
3.5.Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı.....	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI

1. KALKINMA AJANSLARININ GELİŞİMİ.....	79
2. DÜNYADA UYGULANAN KALKINMA AJANSLARINDAN ÖRNEKLER.....	81
2.1. Amerika Örneği.....	81
2.2. İngiltere Örneği.....	83
2.3. İtalya Örneği.....	88
2.4. Fransa Örneği.....	91
2.5. Avusturya Örneği.....	93
2.6. Japonya.....	95
2.7. Pan Aweil Kalkınma Ajansı.....	97
3. ÜLKE ÖRNEKLERİYLE KALKINMA AJANSLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	99
SONUÇ.....	105
KAYNAKLAR.....	109

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 1989-1993 Dönemini Kapsayan Amaçlar ve Fon Kaynakları.....	17
Tablo 2: NUTS Düzeyleri ve Nüfus aralıkları.....	20
Tablo 3: Düzey 1 Bölgelerinin Dönemler İtibariyle Gayri Safi Katma Değer Payları(%).....	20
Tablo 4: Beş Yıllık Kalkınma Planlarının birlikte Değerlendirilmesi.....	24
Tablo 5: Türkiye’de İBBS Sınıflandırması.....	30
Tablo 6: DAKP Bütçesi.....	32
Tablo 7: TR82, TR83, TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Bütçesi.....	32
Tablo 8: TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Bütçesi.....	33
Tablo 9: GAP Bölgesel Kalkınma Bütçesi.....	34
Tablo 10: Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Program Bütçesi.....	35
Tablo 11: Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Program Bütçesi.....	36
Tablo 12: BKA Yaklaşımları Arasındaki Farklar.....	38
Tablo 13: Kazanılan AB Projeleri.....	51
Tablo 14: 2008’de Kurulan Kalkınma Ajansları.....	52
Tablo 15: 2009’da Kurulan Kalkınma Ajansları.....	53
Tablo 16: Projelerin İllere Göre Dağılımı.....	74
Tablo 17: Avrupa’da Kurulan Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri.....	80
Tablo 18: TVA ile ABD Ortalama Enerji Fiyatları (2010).....	82
Tablo 19: Tennessee’de Kişi Başına Düşen Gelir.....	83
Tablo 20: İngiltere’de Kalkınma Ajansları ve Bölge Kurulları.....	84
Tablo 21: Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$).....	100
Tablo 22: Doğrudan Yabancı Yatırımlar (milyar \$).....	101
Tablo 23: Büyüme Oranları (%).....	102
Tablo 24: İngiltere-Londra Kişi Başına Düşen Milli Gelir (€).....	102
Tablo 25: LDA Bütçesi (milyon sterlin).....	103
Tablo 26: İtalya-Emilia Romagna Kişi Başına Düşen Milli Gelir (€).....	103
Tablo 27: Fransa-Alsace Kişi Başına Düşen Milli Gelir (€).....	104

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABKF: Avrupa Bölgesel Kalınma Fonu

ASF: Avrupa Sosyal Fonu

ATYGF: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu

BKA: Bölgesel Kalkınma Ajansı

DAKP: Doğu Anadolu Kalkınma Programı

DATAR: Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EBKA: Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı

EGEV: Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı

EKA: Ekonomik Kalkınma Ajansı

ERVET: Emilia Romagna Kalkınma Ajansı

EURADA: Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği

GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi

GİDEM: Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri

IDA: Sanayi Kalkınma Ajansı

IQADE: Implementation and Qualification of Development Agencies

IPA: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı

ISPA: Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı

İBBS: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

JKB: Japonya Kalkınma Bankası

KOBİ: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

KÖY: Kalkınmada Öncelikli Yöreler

MEKİK: Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi

NUTS: Nomenclature of Territorial Units for Statistics

OAU: Afrika Birliği Teşkilatı

ÖUKP : Ön Ulusal Kalkınma Planı

PHARE: Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılandırılması Hareketi

PARD: Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı
SAPARD: Tarımsal ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım
TÜSİAD: Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği
TVA: Tennessee Valley Authority
UNDP: Birleşmiş milletler Kalkınma Programı
UNHRC: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ÖNSÖZ

Çalışmada kalkınma, bölge, bölgesel kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları kavramlarına yer verilmiştir. Kalkınma ajanslarının tarihsel süreci, gelişim aşamaları incelenmiştir. Türkiye’de kalkınma ajanslarının kuruluşu ve etkilerinden bahsedilmiş, bu hususta kalkınma ajansı uygulamalarından örneklere yer verilmiştir. Dünya üzerindeki kalkınma ajanslarının yapısı, kuruluşu, faaliyet alanları örneklerle açıklanmıştır. Avrupa ülkelerinde bulunan ajansların faaliyetleri ve yapıları ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında benden desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN’a ve her zaman bana destek olan aileme teşekkür ederim.

GİRİŞ

Kalkınma ajanslarını incelenmesi gereken bir alan haline getiren nedenler arasında; aşırı merkeziyetçi politik rejimlerin postmodern eleştirilerden hareketle bölgesel yönetimleri güçlendirmesi karşısında üzerindeki mali ve sosyal yükümlülükleri azaltma gayreti, geleneklerin ve milli kültürün yaşatılması yoluyla politik meşruiyetin kurulması, maddi ilerlemenin göstergesi olarak ekonomik zenginleşme hedefi ve akademik birikimin tasnifi bulunmaktadır.

Kalkınma ajansları, bölge ölçeğindeki kalkınmanın kurumsal yapılarını oluşturan örgütlerdir. Bölgesel bazda kalkınmanın örgütlenmesine duyulan gereksinim doğal, ekonomik ve sosyal şartların bölgeler arasında farklılık göstermesi sonucunda meydana gelen bölgeler arası gelişmişlik farklarının hafifletilmesinden doğmaktadır. Bölgesel dengesizliklerin azaltılamaması ülkelerin gelişme hızını olumsuz yönde etkilerken, üretim faktörlerinin de gelişmiş merkezlere doğru kaymasına neden olur.

Bölgesel dengesizliklerin ortaya çıkardığı istihdam ve gelişme sorunları başta olmak üzere daha bir dizi olumsuz etkileri ortadan kaldırmak amacıyla bölgesel politikalar uygulanmaktadır. Uygulanan politikalar bölgelerin ekonomik ve toplumsal yapılarına uygun bir planlama anlayışına sahiptir. Bu nedenle bölgesel politikalar ülkeden ülkeye ve dönemden döneme farklılık gösterir. Bölgesel kalkınma politikaları bulunduğu dönemin ekonomik, siyasi, sosyal koşullarına uygun olarak dönüşüme uğramıştır. Zamanla politikaların bölgesel gelişmişlik farklarını ortadan kaldırma noktasında eleştiri üzerine geliştirilen yeni kalkınmacılık anlayışının gereği olarak kalkınma ajanslarının doğmasına ortam hazırlamıştır.

Kalkınma ajansları dünya üzerinde pek çok ülkenin değişik ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla farklı görevler ve yapılarla kurulurlar. Bu nedenle tamamını kapsayacak bir tanımlama yapmak kolay değildir. Genel olarak kalkınma ajansları kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının ortak girişimi ile bölge düzeyinde iletişimi sağlayan kuruluşlar olarak planlanmıştır. Kalkınma ajanslarının temel işlevleri ekonomik gelişmeyi sağlamak, istihdamı artırmak, bölgenin rekabet gücünü geliştirmek, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak, bölgeye yatırım çekmek, bölge

aktörlerinin yönetime aktif katılımını sağlamak gibi işlevler olarak sıralanabilir. Ayrıca ajanslar bu faaliyetleri gerçekleştirebilmek için bölge planlarından faydalanırlar.

Bölgesel gelişmişlik farklarını hafifletmek amacıyla kurulan kalkınma ajanslarının uygulamaları bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğinden bu çalışmada incelenmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, dengeli ve dengesiz kalkınma teorilerinin savunucularının yaptığı katkılar ifade edilecektir. Buna bağlı olarak bölge kavramı ve türleri incelenecektir. Homojen, polarize ve plan bölge türlerinden ilk ikisi mevcut durumun özelliklerine göre tespit edilirken, plan bölge mevcut durumu değiştirmeye yöneliktir.

1929'da başlayan bölgesel dengesizlikler, II. Dünya Savaşı ile daha da artmış, Sanayi Devrimi ile birlikte ülkeler arası ekonomik farklılıklar ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi'ne bağlı olarak üretim artışı ve ekonomik iyileşme gelişmiş olan bölgelerde yoğunlaşmış, bu nedenle ülke içinde bölgeler arası dengesizlikler belirlemiştir. Bölgesel farklılıkların hafifletilmesi için çözüm aranmıştır.

Dünyada 1929 krizinden sonra Keynesyen politikalar hakim olmuş ve ulus devlet anlayışı ile dengeli kalkınma öngörülmüştür. Genellikle firma merkezli, standartlaşmış, teşvik sisteminin esas olduğu politika anlayışı benimsenmiştir. 1950-60 yıllarında korumacı politikalar kendini göstermiştir. Keynesyen politikaların önemini yitirmesiyle Neo-Liberal politikalar etkili olmuştur. Daha sonra post-fordizm ile KOBİ'lerin ekonomide ağırlığının artması yerel gelişmeyi desteklemiştir.

Avrupa Birliği'nde bölgesel dengesizliklere çözüm arayışı bölgesel politikaları meydana getirmiş ve üye ülkeler bölgesel politikalara ağırlık vermiştir. AB'de ulusal düzeyde yürütülen politikalar yerel yönetimler ile AB kurumları arasında işbirliğini artırmıştır. Yapısal fonlarla desteklenmek üzere Avrupa Bölgesel Politikası ortaya atılmıştır. Avrupa Tek Senedi ile bölgesel politika oluşturma süreci devam etmiş ve sosyal kaynaşmaya önem verilmiştir. Türkiye'de oluşan bölgesel dengesizliğin giderilmesi için bölgesel politikalar desteklenmiştir. Planlı dönemle birlikte gelişme kutupları belirlenmiş ve yatırımların bu alanlara yönelmesi öngörülmüştür. Pilot bölgeler seçilerek projeler hazırlanmış ve bölgesel dengesizlik sorununa çözüm

aranmıştır. Bu projelerden bazıları nüfus ve sanayi açısından yığılmanın yaşandığı Doğu Marmara'da gelişmeyi denetim altına almak için Doğu Marmara Projesi, Doğu Anadolu'yu kalkındırmak için Doğu Anadolu Projesi, görece geri kalmış ancak zengin kaynaklara sahip Güneydoğu Anadolu'yu geliştirmek için Güneydoğu Anadolu Projesi, tarım ve turizm açısından avantaja sahip olan Çukurova Bölgesi için Çukurova Projesi örnek olarak gösterilebilir.

1999 Helsinki Zirvesi ile AB Türkiye ilişkileri farklı bir boyut kazanmıştır. AB'ye uyum sağlamak amacıyla 2003 yılında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) yapılmış ve ülke Düzey 2 kapsamında 26 bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerde merkezler belirlenerek kalkınma ajanslarının oluşumu hedeflenmiştir.

İkinci bölümde, bölgesel kalkınma ajanslarına ve Türkiye uygulamalarına yer verilecektir. Bölgesel kalkınma ajansları (BKA), kamusal veya yarı kamusal görev üstlenen özel kanunlarla kurulmuş ve bölgedeki şirketler, sivil toplum kuruluşları ile yerel otoritelerin işbirliğini hedefleyen yapılardır. Türkiye'de BKA çalışmaları ilk olarak 1990'lı yıllarda başlamıştır. Ancak bu çalışmaların bir kısmı uygulama eksiklikleri sebebiyle sadece proje olarak kalmıştır. Böylece sistemli bir şekilde kurulacak olan kalkınma ajanslarına gereksinim duyulmuştur. Helsinki Zirvesi ile birlikte AB'ye uyum sürecinde bu alanda çalışmalar hızlanmıştır. AB Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında kalkınma ajanslarının oluşturulması yer almaktadır. Bu nedenle 2006 yılında 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile yasal düzenleme başlatılmıştır. DPT koordinasyonunda kalkınma ajansları kurulmaya başlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak 2006 yılında Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Daha sonra 2008'de 8, 2009'da 16 tane kalkınma ajansı kurularak Düzey 2 Bölgesi'nde kalkınma ajanslarının kurulumu tamamlanmıştır. Çalışmada ilk örnek olmaları açısından Çukurova, İzmir Kalkınma Ajansı, İstanbul Kalkınma Ajansı, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı örnekleri incelenecektir.

Üçüncü bölümde ise kalkınma ajansları uygulamalarının dünya üzerindeki örnekleri değerlendirilecektir. Bu bağlamda dünyada kalkınma ajanslarının ilk örneği olduğundan Amerika'daki Tennessee Valley Authority (TVA), Avrupa'da gelişmiş ülke

uygulaması olarak İngiltere’de Londra Kalkınma Ajansı, Fransa’da Alsace Kalkınma Ajansı, İtalya’da ERVET ve Avusturya’da teknolojiye önem veren Stryia Kalkınma Ajansı, Asya ülkesi olarak Japonya, Afrika’da Güney Sudan’da Pan Aweil Kalkınma Ajansı uygulama örneklerine yer verilecektir. Son başlık olarak ülke uygulamalarının karşılaştırılması yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİDE VE UYGULAMADA İKTİSADİ BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGESEL POLİTİKALAR

1. TEORİK ÇERÇEVE

İktisat teorileri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşılaşılabilecekleri ekonomik sorunların çözümüne yöneliktir. Bölgesel kalkınma sorunlarının çözümüne ilişkin günümüze kadar gelişerek uzanan iki ana yaklaşım hakimdir. Bunlar dengeli kalkınma ve dengesiz kalkınmadır (Dinler, 2012: 374).

Dengeli kalkınma, az gelişmiş ülkelerde piyasa mekanizmasının optimal kaynak dağılımını yeterince gerçekleştiremediği fikrinden doğmuştur. İlk kez Friedrich List tarafından ortaya atılmıştır. List, tarım, ticaret ve imalat kesimleri arasında dengeli bir gelişmenin önemini vurgulamıştır. Dengeli kalkınma ile ilgili görüşler Rodan ile gelişmiştir. Rodan'a göre sürekli ve kesintisiz büyümek için birçok kesime eşanlı yatırımlar yapılmalıdır. Başlangıçta pazarın küçük olması nedeniyle özel teşebbüsün yatırım konusunda daha çekingen davranması devlet yatırımlarını artırmaktadır. Bu sebeple pazarın genişletilmesi için bazı öneriler sunmuştur. Buna göre yatırımların artması geliri artıracak, bu sayede hem mal miktarı hem de mal çeşidi artacaktır. Pazarın canlanması sağlanacaktır (Acar, 2008: 100). Şayet özel teşebbüs için karlı olmayan yatırım devlet tarafından gerçekleştirilirse büyük bir sosyal hasıla sağlandığında kişi başına gelir de önem kazanacaktır. Birçok kesimde eşanlı yatırımlar ve devlet eliyle sağlanan gelir artışı ile pazarların gelişmesi mümkün olacaktır (Elmas, 2004: 116).

Dengeli kalkınma yaklaşımında Nurkse'ün görüşleri de önem taşır. Bütün kesimlere olmasa da çok sayıda kesime yatırım yaparak kalkınmayı öneren Nurkse, az gelişmiş ülkelerde sermaye birikiminin yetersizliğine ve piyasanın oldukça sınırlı olduğuna dikkat çeker. Bu bağlamda sermaye birikiminin geliştirilebilecek yatırım alanlarında kullanılması dengeli kalkınma için uygun olacaktır (Acar, 2008: 102). Talep yetersizliğinin giderilmesi amacıyla tüketici isteklerinin göz önüne alınarak çeşitli yatırımlar yapılması kalkınmayı teşvik edecektir. Talebe bağlı olarak oluşturulan farklı endüstri kollarındaki girişimcilerin her biri, pazarın hacmini genişletecek ve dışsal

ekonomiler yaratacaktır. Nurkse'e göre, ekonomik gelişme sonucu ortaya çıkan dışsal ekonomiler, pazar hacminde meydana gelen genişlemelerle kendini gösterir. Dengeli kalkınma teorisinin gelişimine katkıda bulunan diğer isim Fleming'tir. Dengeli kalkınmanın başarılı olabilmesi, ancak belirli koşullar altında mümkündür. Dışsal ekonomiler negatif dışsal ekonomileri ortadan kaldıracak kadar önemli olduğunda dengeli kalkınmanın başarısından bahsedilir. Eğer bir ülke, dengeli kalkınmayı gerçekleştirmek için gerekli kaynakları bir araya getirecek imkanlara sahipse, o ülke az gelişmişlik sıfatından kurtulmuş demektir (Dinler, 2012:376).

Dengesiz kalkınma görüşü, A.O. Hirschman tarafından dengeli kalkınmaya yöneltilecek eleştiriler sonucunda geliştirilmiştir. Hirschman'a göre dengeli kalkınma gelişmekte olan ekonomilerde durgunluğa sebep olacaktır. Ülkelerin kalkınması için sıçramalara ve dalgalanmalara ihtiyaç vardır. Ancak bu şekilde ekonomiler dinamizm kazanabilir.

Hirschman'a göre, az gelişmiş ülkelerde piyasanın darlığı ve mali yetersizlikler eşanlı olarak birçok sektöre yatırım yapılmasına imkan vermemektedir. Ekonomide bazı sektörler gelişme potansiyeline daha fazla sahiptir. Bu sektörler ağırlık verilerek yapılacak yatırımlar diğer sektörleri de geliştirecektir. Çünkü belli bir sektörü geliştirmeye yönelik atılımlar dışsal ekonomiler yaratacaktır. Bu sayede uyarılmış olan yeni yatırımlarla kalkınma gerçekleştirilecektir (Acar, 2008:106).

Kısaca belirtmek gerekirse, dengeli ve dengesiz kalkınma birbirine karşıt görüş özelliği ile ikisi arasında seçim yapılma zorunluluğunu meydana getirir. Az gelişmiş ülkeler açısından bakarsak sınırlı olan üretim faktörlerini kullanarak üretimi gerçekleştirirken optimal dağılımı dengesiz kalkınma ile sağlayabilecekleri görülmektedir. Sınırlı olan üretim faktörleri önce belirli sektörler yöneltilecek ve diğer sektörlerle ilişkisi sonucunda ekonomide canlanma oluşacaktır. Birçok dengesiz kalkınma girişimi zamanla tüm sektörler yayılarak dengeli bir kalkınmaya dönüşecektir.

Dengesiz kalkınma görüşünü daha ileri götürerek *alan* analize katılarak kalkınma kutupları teorisi ortaya atılmıştır. Bu teori F. Perroux tarafından 1964 yılında "Yirminci Yüzyılın Ekonomisi" adlı kitabıyla dile getirilmiştir. F. Perroux, kalkınmanın

belirli sektör ve özellikle belirli yörelerde başlamasının rastlantı olmadığını bunun ekonomik gelişmenin bir koşulu olduğunu savunur. Sanayi devriminden önceki dönemlerde daha gelişmiş olan yöreler, sanayi devrimi ile birlikte kutuplaşma sürecine girerek ilk kalkınma kutuplarını oluşturmuşlardır. Kalkınma kutupları olgusu sanayileşme sürecinde ortaya çıkan yöresel ekonomik farklılaşmadır.¹ Gelişmiş ülkelerde geri kalmış ve sorunlu bölgeleri kalkındırmak, az gelişmiş ülkelerde ise ekonomik gelişmeyi başlatmak amacıyla kalkınma kutbu adı verilen merkezler oluşturulmaya çalışılır (Dinler, 2012: 381).

Kalkınma kutuplarının ortaya çıkmasında hareket noktası sürükleyici ya da motor adı verilen birimlerdir. Ekonomik gelişmeyi başlatacak böyle bir birimin varlığıyla kutup oluşacaktır. Bu sürükleyici birim büyük bir işletme olabileceği gibi birçok birimi içine alan endüstriyel yapı da olabilir. Belirli bir yörede faaliyetlerini sürdüren sürükleyici birim bu yöredeki girdi ve çıktılarının önemli bir kısmını yönetir. Faaliyette bulunduğu yörede önemli bir konuma sahip olan sürükleyici endüstri, satın aldığı girdiler ve piyasaya sunduğu çıktılar birlikte değerlendirildiğinde gelişmeyi hareketlendiren bir motor görevi üstlenir. Böylece sürükleyici endüstri başka endüstrilerin de gelişimine katkıda bulunur. Sürükleyicilik özelliği taşıyan işletmelerin birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Öncelikle istihdam olanaklarının fazla olmasının yanında genç bir endüstri olmalıdır. Bununla birlikte kendisini geliştirirken yanında birçok sektörü de geliştirmelidir. Sürükleyici endüstrinin geliştirdiği birimler *sürüklenen endüstri* adını alır. Belirli yörelerde sıkı bir ilişki içinde gerçekleştirilen faaliyetler endüstriyel kompleksi oluşturur. Bu faaliyetler enerji, hammadde üretim endüstrisi, tarımsal faaliyetler olabilir. Sürükleyici birimden farkı, birden çok sürükleyici endüstrinin iç içe faaliyette bulunmasıdır. Bu sürükleyici endüstriler arasında bulunan en yüksek gelişme hızına sahip endüstriye *kilit endüstri* adı verilmektedir (Dinler, 2012: 382-384).

Gelişmeyi sağlayıcı ve gelişmeyi durdurucu etkiler birlikte değerlendirilirse bir merkez, çevresini geliştirerek veya daha da fakirleştirerek ekonomik alanda birtakım değişikliklerin sebebi olmaktadır. Bunlardan ilki, kutupta ortaya çıkan dışsal ekonomilerin sayesinde yeni işletmelerin daha düşük maliyetle kurulmasıdır. Bu

¹ Fransa'da Paris, Japonya'da Tokyo, Arjantin'de Buenos Aires, Türkiye'de İstanbul gibi.

durumda verimliliği olumsuz etkileyen negatif dışsal ekonomiler ortaya çıkıncaya kadar, yörede yeni faaliyet alanları gelişecektir. İkincisi ise, kutupta gerçekleştirilen yatırımların yeni harcamaları teşvik etmesidir. Talebe bağlı olarak yapılan yatırımlar çevrede çoğaltıcı etkilere sahip olacaktır. Kutup dışından da talebin olması ekonomide canlanmayı sağlayacaktır. Son olarak da sürükleyici birimlerin yaratıcı karakterlerinin küçük ve orta işletmeler tarafından taklit edilmesinden bahsedilir. Bu şekilde buluşların yayılarak gelişmesi ekonomik gelişmeyi de beraberinde getirecektir (Dinler, 2012: 389).

1.1. Bölgesel Kalkınma Teorileri

1.1.1. Keynesyen Bölgesel Politikalar

Bölgesel kalkınma politikalarının önem kazanması 1929 Büyük Buhran'ın yaşanmasından sonra gerçekleşmiştir. Bu dönemde kalkınma iktisadının yükselişiyile bölge kavramı ve bölgesel politikalar öne çıkmıştır. 1929 'daki krizle beraber kapitalist düzenin başarılı olacağına dair güven azalmıştır. Piyasalardaki dengeleyici mekanizmalara olan inancın yitirilmesi devlet müdahalesine ihtiyacın olduğunu ortaya koymuştur (Arslan ve Demirel, 2010: 51).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra üretim biçiminin değişerek kitlesel üretim biçimi olması ile 1950 ile 1960'lı yıllarda Keynesyen politikalar önem kazanmıştır. Söz konusu dönemde devletin ekonomiye meşru müdahalesi, ekonomik büyümenin teşvik edilmesi ve gelirin yeniden dağıtılması için önemli görülmüştür (Ecaral, 2005: 93).

II. Dünya Savaşı sonrasında savaşın yıkıcı etkileri ve sanayileşmenin belirli bölgelerde hız kazanmasıyla gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında bölgesel dengesizlik artmıştır. Bu nedenle Keynesyen politikalar, firma merkezli, standartlaştırılmış, teşvik temelli, kamu öncülüğünde politikalar uygulayarak bölgesel dengesizliğe çözüm aramıştır. Uygulanan politikaların temel amacı gelir dağılımı ve refah politikaları ile yatırımın az olduğu bölgelerde talebi hareketlendirmektir (Elmas, 2006: 153). Keynesyen anlayış, imalat sanayiye ekonominin motor gücü olarak kabul etmiştir. Çünkü imalat sanayi, bölge ekonomisinde çarpan etkisi yaratarak gelişmeyi bölgenin tamamına yaymak için büyüme kutupları oluşturmaktadır (Akpınar, 2005: 2).

Keynesyen bölgesel politikalar gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerdeki etkinlik ve verimliliği arttırmada beklenen düzeyde başarı gösterememiştir. Az gelişmiş ülkelerde istihdamı ve geliri arttırsa da sözkonusu ülkelerin kalkınmasında önemli bir gelişme kaydedememiştir (Elmas, 2004: 119).

Diğer yandan Keynesyen politikalar, tüm dünya üzerinde etkisini daha çok hissettirmeye başlayan küreselleşme olgusundan olumsuz yönde etkilenmiştir. 1970'lerin başında başlayan petrol krizlerinin etkisiyle önemini kaybetmiştir. 1980'li yıllarda devletin öncelikli olarak ekonomik alandaki rolü tartışılmış, piyasa ekonomisi çerçevesinde örgütlenmiş bir devlet ve yönetim anlayışı gündeme gelmiştir (Akpınar, 2005: 3).

1.1.2. Neo-Liberal Bölgesel Politikalar

Keynesyen politikaların önemini kaybetmesiyle 1980'lerden sonra Neo-Liberal politikalar etkili olmaya başlamıştır. Piyasa yanlısı, kamunun önemini göz ardı eden, teknolojiyi üretme ve geliştirme öncelikli, girişimciyi teşvik eden Neo-Liberal politikalar ulusal ve bölgesel düzeyde yaygınlaşmıştır. Politika araçları Keynesyen anlayışla aynı olan firma merkezli, standartlaştırılmış, teşvik temelli, piyasa yanlısı Neo-Liberal politikalar küreselleşmenin etkisiyle bölgesel politikalarda etkili olmuştur. Keynesyen bölgesel politikalarından farklı olarak pazarın deregülasyonu, eğitim, ulaşım, iletişim altyapısında iyileşme sağlamayı, teknolojiyi teşvik etmeyi ve yatırımlarda bölgelerdeki girişimciliği desteklemeyi öngörmektedir (Arslan, 2008: 172).

Neo-Liberal kuramlar bölgesel düzeyde arzın kendi talebini yaratacağını vurgulamıştır. Bu çerçevede, teknolojiye ileri gitme veya geri kalma önemli bir hal almıştır. Bölgesel gelişme ve geri kalma dinamikleri bir tarafta girişimciler ve firmaların diğer tarafta ise çalışanların ve hanehalklarının çıkarlarının çatışmasına neden olmuştur (Ecaral, 2005: 95).

Bölgesel gelişmeyi amaçlayan Neo-Liberal politikalar bölgesel düzeyde istenilen iyileşmeyi sağlayamamıştır. Az gelişmiş ülkeler ekonomik alanda ilerleme kaydetse de, gelişmiş ülkeler daha hızlı ekonomik gelişme elde etmiştir. Dolayısıyla bölgesel dengesizlik artmış ve bölgesel politikalarda etkinlik sağlanamamıştır. Bu sebeple farklı bir politika anlayışına ihtiyaç duyulmuştur. Bu alanda değişikliğe gidilmesinin en

önemli nedenleri küreselleşme olgusu, Neo-Liberal politikaların yetersiz oluşu, post-fordist üretim örgütlenmesidir (Elmas, 2004: 120).

1.1.3. Yeni Bölgeselcilik

Neo-Liberal anlayışa göre daha katılımcı, daha sosyal demokrat çizgide, daha orta yolcu bir ara çizgide olan ‘Yeni Bölgeselcilik’ anlayışı, ekonomik politikaların uygulanabilmesi için bölgelerin merkezden aktarılan yetki ve kaynak ile donatılmış kurumsal bir kapasiteye ihtiyacı olduğunu savunur (Akpınar, 2005: 2). Yeni Bölgeselcilik yerel kaynakların harekete geçirilmesini, kurumsal yapının organizasyonunu ve katılımcılık anlayışını savunmaktadır (Elmas, 2004: 120).

Bölge kaynaklarını harekete geçirmeyi hedeflediğinden içsel nitelik taşır. İçsel büyüme, ekonomik gelişmeyi yaratmada ve devam ettirme de içsel yerel faktörlerin önemini vurgular. Ekonomik gelişme için önemli girdiler olarak kabul edilen öğrenme, liderlik, sosyal sermaye, fiziksel altyapı, kurumlar ve insan kaynakları gibi geleneksel olmayan ekonomik değişkenlerin dikkate alınmasına katkıda bulunmuştur (Akpınar, 2005: 3).

Yeni Bölgeselcilik sayesinde bölgelerin iç dinamikleri ile gelişmesi hedeflenmektedir. Böylece dışarıdan gelecek sermayenin ve yatırımların önemi azalmaktadır. Politika uygulamasındaki değişiklikler kalkınma anlayışını makro ölçekten mikro ölçeğe indirmiş, kent ve bölgeler kalkınma anlayışının sürükleyici unsurları haline dönüşmüştür (Elmas, 2004: 121).

Bölgesel kalkınma politikaları post-fordist üretim biçiminden de etkilenmiştir. Büyük ölçekli kitlesel üretime dayalı mallar üreten fordist sanayiler gerileme dönemine girmiş, yerel girişimciliğe dayanan ve esnek üretim teknolojileri ile büyük bir gelişme yakalayan post-fordist sanayiler önem kazanmıştır. Bu anlayış temelde küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ) üzerinde hakimdir. KOBİ’lerin esnek ve dinamik üretim anlayışı sayesinde küresel rekabet şartlarına uyum sağlaması açısından büyük ölçekli sanayilere göre önemli bir üstünlüğe sahiptir. KOBİ’lerin ekonomide ağırlığının artması ulusal kalkınma anlayışı yerine yerel gelişme anlayışını desteklemiştir (Ataay, 2005: 16).

Dolayısıyla belirli bir bölgenin kalkınmasının sorumluluğu merkezi devletin tekelden çıkarılarak yerel otoriteler tarafından bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilebileceği anlayışı gelişmiştir. Yeni bölgeselcilik anlayışında yerel kaynakların hareketliliğine bağlı olarak bölgedeki firmalar, sendikalar, kamu kurumları ve mali kurumlar bir araya getirilerek yerel büyüme politikaları oluşturma çabası hakimdir (Elmas, 2004: 121).

Bölgesel politikalar eşliğinde bölgeler arası dengesizliği hafifletmek amacıyla yeni bölgeselcilik anlayışına paralel olarak gelişen yerelleşme anlayışı bölgesel kalkınma ajansları gibi kurumsal yapılanmaları önermektedir. Bu sayede katılımcılığın ve yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi hedeflenmiştir (Arslan, 2008: 171).

Yeni bölgesel gelişme anlayışı, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, bölgeyi merkez alma ve içsel gelişmeyi destekleme gibi politika önermeleriyle ekonomik coğrafyaya vurgu yapmıştır. Uygulanacak olan politikaların işlerliği ve sürdürülebilirliği açısından alanının belirlenmesi amacıyla bölge kavramının tanımı önem kazanmıştır.

2. BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGE TANIMLARI

2.1. Bölge Kavramı

Bölge kavramı zaman içinde kullanıldığı yer ve şartlara göre tanımlanmıştır. Tam ve kapsayıcı bir tanım yapılamamasının sebebi bölge sınırlarının tespitinde kullanılan ölçütlere bağlı olmasıdır. Bu ölçütler ekonomik, ticari, toplumsal, coğrafi olarak sıralanabilir (Özyurt, 1984:78).

Bölge kavramını geleneksel ve küresel yaklaşımla da ele almak mümkündür. Küreselleşme ve bölgeselleşme, Post-Fordist üretime geçiş, postmodernizm, bilgi toplumu gibi ekonomik, toplumsal, teknolojik ve siyasal değişimler geleneksel bölge kavramını tartışılır hale getirmiştir (DPT, 2000:7). Geleneksel anlayışta bölge, sınırları belli mekânsal olarak birbirine bağlı, merkezi otoriteler tarafından şekillendirilmiş birimler olarak tanımlanır. Küresel anlayışta ise bölge, ilişki ağı ile belirlenen, mekânsal süreklilik koşulu olmayan yereller tarafından oluşturulan, uluslararası ilişkilere açık,

sınırları değişken bir birimdir (Özmen, 2008:338). İlişkiler ağıının kalitesi ve ilişkilerin yoğunluğu bölgenin gelişmişliğini belirler.

Türdeşlik bakımından değerlendirmek gerekirse coğrafi bölgeler (kıyı bölgeleri, dağlık bölgeler vb.), kültürel bölgeler (dil, din vb.), yerleşim ve yoğunluk bakımından bölgeler (sık nüfuslanmış bölgeler, seyrek nüfuslanmış bölgeler vb.), ekonomik yapıya göre sektörel bölgeler (tarım, turizm, ticaret vb.), ortak coğrafi alanı paylaşan bölgeler (Baltık ülkeleri, Akdeniz ülkeleri vb.), analiz ve planlama bölgeleri olarak sınıflandırmak mümkündür (İldırar, 2004:8-9).

2.2. Bölge Tanımları

Bir ülkedeki ekonomik gelişmenin o ülkedeki bölgeler arasında dengeli dağılımını sağlayacak politikaların izlenebilmesi için *üç bölge kavramı* ele alınmalıdır. Bunlar; mevcut durumun saptanması yönünden *homojen bölge*, fonksiyonel ilişkiler yönünden *polarize bölge*, bölgesel kalkınma politikalarının yürütülmesi yönünden *plan bölgedir*.

2.2.1. Homojen Bölge

Homojen (türdeş) bölge, belirli kriterlere göre aynı özelliği gösteren ve yan yana gelmiş yerel birimlerin mekânsal bütünlüğü olarak ifade edilir. Homojen bölge özellikleri itibariyle birbirine yakın olan birimlerden meydana gelerek süreklilik içeren mekandır (İldırar, 2004: 10). Aynı gelişmişlik seviyesinde olan komşu iller gelişme bakımından homojen bir bölge oluşturur (Dinler, 2012: 74). Değerleme ölçütleri farklılaşırsa, üretim tarzının değişmesi veya elde edilen katma değerin baz alınması gibi durumlarda homojenlik gösteren iller de farklılaşabilir hatta bölge sınırları yeniden çizilebilir.

Homojenlik tespit edilirken dikkate alınması gereken ekonomik nitelikler; iktisadi faaliyetlerin yapısı, gelir düzeyi, coğrafi konum, nüfusun sosyo-ekonomik özellikleri olarak sıralanabilir. Homojen bölgenin sınırları aynı özellikleri gösteren komşu alanların gruplaştırılması ile belirlenir (İldırar, 2004: 10).

2.2.2. Polarize Bölge

Homojen bölge, bölgeler arası gelişmişlik farklarını tanımlamasına rağmen durağan bir karaktere sahiptir. Ancak bölgesel gelişme politikaları değerlendirilirken yerleşim yerlerinin diğer yerleşim yerleri ile ilişkilerini de ele almak gerekir. Bölgeler arasındaki ilişkilerin yoğunluğu göz önüne alınarak dinamik bir bölge tanımlamasına ihtiyaç vardır. Bu durumda polarize (kutuplaşmış) bölge kavramı ortaya çıkmaktadır (Dinler, 2012: 77).

Bir ülkedeki yerleşim birimleri karşılıklı olarak ilişki içindedir. Küçük merkezler ticari yönden daha büyük yerleşme merkezlerine bağlıdır. Kendisinden daha küçük bir ya da birkaç yerleşim merkezini etkisi altına alan merkez, cazibe merkezi haline gelmiştir (Ildırar, 2004:11). Bu şekilde bir veya birden fazla yerleşim merkezini etkisi altına alan cazibe merkezinin oluşturduğu etki sahası polarize bölgeyi oluşturur. Bir ülkede yerleşim merkezlerinin sayısı çok fazlaysa irili ufaklı çok sayıda cazibe merkezi olacak ve bir o kadar da polarize bölge mevcut olacaktır. En büyük merkez ülkede birinci derecede polarize merkez olma özelliğini taşıyacaktır. Yani bir yerleşme merkezinin etki alanı ne kadar genişse o denli büyük bir polarize bölge oluşacaktır. Ülkede bulunan büyük yerleşme merkezleri ve etkiledikleri küçük yerleşme merkezleri göz önüne alındığında o ülkedeki ikinci, üçüncü, dördüncü derece polarize bölgelerin oluşumundan söz edilir (Dinler, 2012: 78).

2.2.3. Plan Bölge

Plan bölge, ekonomik planların uygulanmasını kolaylaştırmak, bunlarla ilgili alınan kararlarda tutarlılık, birlik, uyum ve eşgüdüm sağlamak amacıyla tanımlanan bölgelerdir. Daha öz bir ifadeyle, bölgesel planların uygulandığı alanlardır (Dinler, 2012:84). Planlamanın temel amaçlarına ve önceliklerine göre plan bölge sınırları farklılık gösterebilir. Eğer planlamada ekonomi öncelikli ise plan bölgeyi işlevsel ilişkiler ağı belirleyecektir. Planlamada coğrafi koşulların dikkate alındığı durumlarda yerleşim yerlerinin konumu planlamada etkili olacaktır (DPT, 2000:8).

Bölgesel planlama uygulayan ülkedeki planlama anlayışına ve ülkenin bölgesel sorunlarının niteliği ve yoğunluğuna göre plan bölge tipleri birinci tip ve ikinci tip olarak ayrılır. *Birinci tip plan bölge*, ulusal kalkınma planına mekan boyutu katmak için

yapılan bölgesel ayırım neticesinde ortaya çıkar. Ulusal planın bölgeselleşebilmesi için ülkenin bölgelere ayrılması sonucu meydana gelir. Bu plan bölgelerin sayısı ülkenin genişliğine ve sosyo-ekonomik yapısına göre değişir. Birinci tip plan bölge ayırımına Fransa örneği verilebilir.

Ulusal kalkınma planı uygulanmadan önce veya ulusal kalkınma planı uygulanmasına rağmen karşılaşılan bölgesel sorunları giderebilmek amacıyla *ikinci tip plan bölge* anlayışına başvurulur. Bu yaklaşıma göre ülkenin tamamı bölgelere ayrılmaz, sorunlu olan yöreler plan bölge olarak seçilir ve sorunları çözümlenecek tipte bölgesel planlama uygulanır. Sözü edilen bölgesel sorunlar şu şekilde sıralanabilir: geri kalmış bölgelerin sorunlarının hafifletilmesi, işsizliğin azaltılması, toplu tarımsal göçün önlenmesi, hızlı sanayileşen yöre sorunlarının çözümü, zengin yeraltı kaynaklarının kullanılması, aşırı kalabalıklaşmış yörelerde nüfusun yoğunlaşmasının önüne geçilmesi, yörede ekonomik canlanmayı aktifleştirmek olarak sayılabilir (Dinler, 2012:84).

Bölgesel sorunların çözümüne yönelik plan bölge ayırımına ABD ve İtalya örneğini verebiliriz. 1929 kriziyle beraber ABD’de çevresine göre geri kalmış Tennessee Vadisi’nin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda vadinin geliştirilmesi için bölgesel planlama ile birlikte plan bölge saptanmıştır. Tennessee Vadisi Planlaması dünyada ilk uygulanan havza planlamasıdır. 1933 yılında başlatılan bu proje bir akarsu havzasının düzenlenmesi, elektrik enerjisi elde edilmesi, bölgenin sanayileşmesini hedeflemiştir. İtalya’da ise çevresine göre geri kalmış ülkenin güneyinde bulunan Mezzogiorno bölgesini kalkındırmak için bölgesel planlama yapılmıştır. 1950’lerden başlayarak İtalya’da göreceli olarak geri kalmış bölgelerin kalkındırılması çalışmaları için politikalar izlenmiştir (Dinler, 2012:87-88).

Ülkemizde de birinci ve ikinci tip plan bölge anlayışına uygun örnekler mevcuttur. İmar ve İskan Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı’nca ortak olarak yürütülen, ülkeyi 19 plan bölgeye ayıran homojen bölge çalışması; bölge valisine kalkınma planlarının bölgesi ile ilgili bölümün hazırlanması ve uygulanması sorumluluğunu veren ancak TBMM tarafından reddedilen Bölge Valiliği Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (Bayramoğlu, 2005:70); İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması birinci tip plan bölge için örneklerdir. Sorunlu bölgelerin saptanmasıyla bu bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda çalışmaların yapılması ikinci tip plan bölge için

örnek teşkil eder. Bunlar; Doğu Marmara Plan Bölgesi, Zonguldak Plan Bölgesi, Çukurova Plan Bölgesi, Yeşilirmak Havza Plan Bölgesi'dir (Dinler, 2012:91).

Homojen ve polarize bölge çalışmaları plan bölge çalışmalarına yol gösterir. Hem homojen bölge hem de polarize bölge mevcut yapısal özelliklere göre tespit edilirken, plan bölgenin amacı mevcut yapıyı değiştirmektir. Bu durumda plan bölge tespiti amaçlar doğrultusunda kaynakların tahsisine olanak sağlar.

3. BÖLGESEL GELİŞMİŞLİK FARKLARI

Bölgesel dengesizliğin tarihsel gelişimini incelemek bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını kavramada yardımcı olacaktır.

1929' da yaşanan Büyük Buhran ile beraber dikkat çekmeye başlayan bölgesel dengesizlik, birçok ülke için ulusal sorun haline gelmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki bu süreçte ülkelerin iktisadi ve siyasal gündeminde bölgeler arası eşitsizlik yer almaya başlamıştır. Tıpkı II. Dünya Savaşı gibi Sanayi Devrimi de dünyadaki ekonomik düzeni etkilemiştir. Sanayi Devrimi ile üretim artmış ve dünya ekonomik anlamda büyük bir yeniliğe şahit olmuştur. Ekonomik gelişmelerin olumlu görünmesine rağmen bazı ülkelerde ekonomik dengesizlikler ortaya çıkamaya başlamıştır. Çünkü ekonomik gelişmeye elverişli bölgeler Sanayi Devrimi ile daha da güçlenmiştir. (Özdemir, 1999: 121). Görüldüğü gibi Sanayi Devrimi ülkeler arasında ciddi farklılıklara neden olmuştur. Bu devrimle birlikte bazı devletlerde ekonomik gelişme hız kazanmış, bazı devletler de fakirleşerek ticari ilişkiler aracılığıyla sömürülmüşlerdir. Dünya çapında ülkeler arasında uçurumlar oluşmuş ve bir ayırım ortaya çıkmıştır: *gelişmiş ülke - gelişmekte olan ülke*. Sanayi Devrimi'nin sonuçları gelişmiş ülke olarak nitelendirilen devletler için de sorun oluşturmuştur. Bu ülkelerde bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları görülmeye başlanmıştır. Yani Sanayi Devrimi ülke içindeki bölgelerde bile farklı zamanlarda başlamıştır (Dinler, 2012: 97). Öyleyse bölgesel dengesizliğin başlangıcı Sanayi Devrimi'ne kadar uzanmaktadır.

Gelişmiş ülkelere nazaran gelişmemiş ülkelerde bölgesel farklılığın yoğunluğu daha fazla olsa da her iki düzeyde de ülke içi gelişmişlik farkları ülkelerin ortak sorunları arasında yer almaktadır. Fakat gelişmiş ülkelerde bölgesel dengesizlikler giderek azalırken, gelişmekte olan ülkelerde artmaktadır. Buna bağlı olarak da bölgeler

arası farklılıklar büyüme eğilimi göstermektedir. Bölgelerin sahip oldukları üretim faktör donanımları, yerel dinamikleri, sosyal-kültürel-siyasal ve ekonomik coğrafyadaki mekânsal konumları arasındaki farklılıklar gelişme performanslarını çok farklı etkilemektedir. Bölgeye özgü kaynaklar, farklı yerel nitelikler, iç ve dış pazarlama olanakları, coğrafi farklılıklar, kaynak kullanımında etkinlik, sermaye birikimi ve yapısı alt yapı olanakları, nüfus ve nüfusun yapısı, eğitim, nitelikli işgücü, kentleşme, üretim yapısı, kişi başına düşen gelir gibi göstergeler bölgesel gelişmişlik farklarına neden olmaktadır (Köse ve Konur, 2011: 96).

4. BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

Ulus devletler bölge anlayışını ulusal birliğe tehdit olarak algıladıklarından 19. yüzyılda bölgesel politikalara sıcak bakmamışlardır. Dolayısıyla bu dönemde bölgesel farklılıkların giderilmesine yönelik faaliyetler merkezin denetiminde olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında bölgeler arası gelişmişlik farklarını giderici çözümler gelişmiş ve ülkelerin hükümet programlarında yer almıştır (Yılmaz, 2011: 30).

4.1. Avrupa Birliği'nde Uygulanan Bölgesel Politikalar

Bölgelerin coğrafi yapıları, kaynak dağılımı, iç ve dış pazarlara uzaklıkları, yerleşim özellikleri gibi faktörler Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında bölgesel farklılıklar yaratmaktadır. Bu farklılıklar bölgelerin refah düzeyleri açısından dengesizliklere yol açmaktadır. AB Bölgesel Politikası bölgesel dengesizliği hafifletmek amacıyla oluşturulmuştur.

4.1.1. Genel olarak AB'nin Bölgesel Politikasına Bakış

Bölgesel politikalardan önce, ulusal düzeydeki girişimlerle bölgesel dengesizliğe çözüm aranmıştır. Birliğe üye ülkeler kendi bölgesel politikalarını geliştirmiştir. Bu hususta geri kalmış bölgelerde ekonomik canlanmayı sağlamak amacıyla kredi, vergi muafiyeti ve vergi yardımlarını araç olarak kullanmışlardır. Aynı zamanda altyapı çalışmaları ve modernizasyon çalışmaları sayesinde yerli yabancı yatırımcılar bölgeye çekilmeye çalışılmıştır (Bayraktar, 2002: 15). Ulusal düzeyde yürütülen bölgesel politikalar giderek yerel yönetimlerle AB kurumları arasında işbirliğini artırmıştır. Bunun yanı sıra ülke ekonomilerinin tüm sektörlerinin bölgesel kalkınmadan

faydalanabilmesi, birliğe üye ülkeler arasındaki sosyal ve ekonomik farklılıkların giderilmesi düşüncesiyle, yapısal fonlarla desteklenecek bir AB Bölgesel Politikasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu politika ile üye ülkeler kalkınma stratejileri çerçevesinde ulusal ve bölgesel öncelikleri göz önünde bulundurarak kendilerine özgü bölgesel politikalar geliştirmeye başlamışlardır. AB Bölgesel Politikası üye ülkelerin aldıkları tedbirleri tamamlayıcı niteliktedir (Atay, 2011:3).

Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının ilk adımını 1957 tarihli Roma Antlaşması oluşturmuştur. Bu antlaşmada üye ülkelerin ekonomik birliğinin güçlendirilmesi ve geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi ve bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması amacıyla uyumlu bir kalkınma hedeflenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda 1958’de Avrupa Sosyal Fonu ve 1962’de Avrupa Tarımsal Yönlendirme Garanti Fonu kurulmuştur (Sağbaş ve Fişne, 2010: 196). Bölgesel politikaların gelişimi AB’nin genişlemesine paralel bir seyir izlemiştir. 1968 yılında Bölgesel Politika Genel Başkanlığı kurulmuş, bu sayede bölgesel politikalar adına önemli bir adım atılmıştır. Üye sayısının artması, üye ülke profillerinin çeşitlenmesi merkeziyetçi yapının zamanla daha yerel bir yapıya doğru yayıldığı görülmüştür. 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka’nın birliğe katılması ile AB genişlemiştir. Bu dönemde yerel birimlere öncelik verilmesinden çok merkezi kararlar çerçevesinde planlar oluşturulmuş, hedeflere uygun olmak kaydıyla yatırımların ve kaynağın dağıtılması belirtilmiştir. 1975 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu oluşturulmuştur. Bu fon, tarımsal hakimiyetten, endüstriyel değişim ve yapısal işsizlikten kaynaklanan bölgesel eşitsizlikleri gidermeyi amaçlamıştır (Atay, 2011: 4).

Bölgesel politika alanının oluşturulmasına yönelik olan çabalar 1987’de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile devam etmiştir. Senette “Ekonomik ve Sosyal Kaynaşma” başlığı altında sosyal kaynaşma kavramından bahsedilmiştir. Bunun nedeni, topluluğun sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmeden, sağlıklı bir ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştiremeyeceği düşüncesidir. Sosyal politikanın bölgesel politikadaki önemi vurgulanmıştır. AB Tek Senedi ile bölgesel politikaların elemanlarından biri olan Yapısal Fonlar Reformu kurulmuştur. 1988 yılında kurulan Reform ile yapısal, sosyal, bölgesel fonlar birleştirilmiştir (Sağbaş ve Fişne, 2010:197). 1988 Reformu, programlama, problemlere konsantrasyon, ulusal fonlardan katkı sağlama ve her

seviyede ortak iletişim ilkeleri ile simgeleştirilmiştir. Böylece ‘etkinlik’ hem üye bir ülkenin büyümesi ve rekabet edebilirliğinin artırılmasını hem de fonların maksimum faydayı sağlayacak şekilde kullanılmasını ifade etmiştir (Turgut ve Aydemir, 2011: 3).

AB Bölgesel Politikası, bu gelişmelerle birlikte tüm ülkelerde yapılan düzenlemelerle NUTS² olarak nitelendirilen bölgeler bazından ve gelişmişlik düzeylerine göre farklı programlama yaklaşımları ile uygulanmaya başlanmıştır. (Çamur ve Gümüş, 2005: 148).

1989-1993 döneminde oluşturulan amaçları gerçekleştirmek için fon kaynakları kullanılmıştır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF), Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF), Avrupa Sosyal Fonu (ASF), Avrupa Yatırım Bankası fon kaynaklarını oluşturmaktadır.

Tablo 1: 1989-1993 Dönemini Kapsayan Amaçlar ve Fon Kaynakları:

Amaçlar	Yapısal Fonlar		
	ABKF	ASF	ATYGF
Az gelişmiş bölgelerin kalkınması	ABKF	ASF	ATYGF
Gerilemiş sanayi ve sınır bölgelerinin kalkınması	ABKF	ASF	-
Uzun süreli işsizlerin istihdamı	-	ASF	-
Gençlerin istihdamı	-	ASF	-
Tarımda yapısal düzenlemeler	-	-	ATYGF
Tarım bölgelerinin kalkınması	-	-	ATYGF

Kaynak: TEPAV, Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar s.22.

Bölgesel politika geliştirmede bir sonraki adım Maastricht Antlaşmasıdır. 1993’te yürürlüğe giren bu antlaşma AB Bölgesel Politikası kapsamında “Ekonomik ve Sosyal Bütünleşme” ve “Kalkınma İşbirliği” alanlarına yer vermiştir. Bu nedenle antlaşmada “Topluluk farklı bölgelerin kalkınmışlık düzeyleri arasındaki dengesizlikleri ve az gelişmiş bölgelerin geri kalmışlığını azaltmayı hedefleyecektir” ifadesi yer almıştır (Sağbaş ve Fişne, 2010: 197).

1988 yılındaki reformla bölgesel politikaların oluşturulması görevi Komisyon’a verilmişken 1993 yılında bu yetki Konsey’e devredilmiştir. Böylece bölgesel

² Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques.

politikaların oluşturulmasında güç dengesi değişmiş oldu. AB Bakanlar Konseyi 2000-2006 döneminde AB politikalarının çerçevesini oluşturmak üzere 24-25 Mart 1999 tarihlerinde Lizbon Gündemi'ni (Gündem 2000) kabul etmiştir. Bu belgede AB Bölgesel Politikasının amaçları doğrultusunda bölgeler arasındaki ekonomik dengesizlikleri daraltma ihtiyacı vurgulanmış, AB'nin ekonomik ve toplumsal politikasını uygulama yöntemleri yeniden tanımlanmıştır. AB'nin öngördüğü genişleme ile bağlantılı olarak kalkınma düzeyleri birbirinden farklı ülkelerin birlik içinde yer almasının toplumsal uyum ve dayanışma hedeflerini daha önemli hale getireceği belirtilmiştir. Uyum politikasının ana hatlarını Gündem 2000'de istihdamın artırılması, sürdürülebilir kalkınma, rekabete dayalı gelişme oluşturmuştur. Birlikteki genişlemelerin göz önüne alınarak Yapısal Fonların yeniden ele alınmasını savunan Gündem 2000 ile 2006 yılının sonuna kadar geçerli olacak Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu oluşturulmuştur (Can ve Kocagül, 2008: 13).

Genişleme sürecinin temel araçlarından Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı (ISPA)³ ile Tarımsal ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı (SAPARD)⁴ oluşturulmuştur. Bu araçlar Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınmalarını desteklemektedir. Aynı zamanda Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılandırılması Hareketi'ni (PHARE)⁵ tamamlayan bir sistemdir (Sarı, 2006: 10). ISPA'nın amacı çevre ve ulaştırma sektörleri arasında fonu uygun bir biçimde paylaşmaktır. Fon; ulaşım altyapılarının ve çevrenin korunması, iletişim sistemleri, su ve atık su altyapıları, karayolları ve demiryollarının modernizasyonu, havalimanları inşası gibi amaçlara yönelmiştir. SAPARD ise, aday ülkelerin tarım sektöründeki yapısal sorunların çözümü, tarımın modernleştirilmesi ve kırsal kalkınma konusundaki faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuştur. PHARE; SAPARD ve ISPA Programlarının kapsamadığı alanlarda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, topluluk programlarına katılım ile sınıai kalkınma ve KOBİ'lerin geliştirilmesine ilişkin projelere finansman sağlayan bir programdır. Polonya ve Macaristan'a yönelik olarak başlatılmış bir program olsa da Orta ve Doğu Avrupa'daki aday ülkeler için yeniden yapılanma sürecinde kullanılmıştır (Turgut ve Aydemir, 2011: 5-6).

³ Instrument For Structural Policies For Pre-Accession.

⁴ Special Accession Programme For Agriculture And Rural Development

⁵ Poland And Hungary: Action For The Restructuring Of The Economy.

Avrupa Birliği Komisyonu 2007-2013 dönemi için katılım sürecindeki ülkelere yönelik dış mali yardım politikasında yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Bu nedenle Komisyon yeni bir Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı geliştirmeyi öngörmüştür. Komisyon AB Konseyi'ne tüzük teklifi sunmuş, 17 Temmuz 2006 tarihinde Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)⁶ kabul edilmiştir. Tüzük kapsamında PHARE, ISPA, ve SAPARD'ın yerini alan IPA; hukukun üstünlüğü ilkesini uygulama ve demokratik kuruluşları güçlendirme, insan hakları ile temel hak ve hürriyetlerin korunması, ekonomik reformların yürütülmesi, sivil toplumun desteklenmesi, sürdürülebilir kalkınmayı sağlama gibi birtakım hedefler doğrultusunda oluşturulmuştur (Gösterici ve Ormanoğlu, 2007: 102).

4.1.2. Avrupa Birliği'nde NUTS Uygulaması

Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikalarının çerçevelerinin belirlenmesi ve istatistiki bir veri tabanının oluşturulması amacıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması kullanılmaktadır (Şen, 2004: 8). Bunun yanında AB'ye üye ülkeler arasında bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldırmak ve geri kalmış bölgelerin fonlardan yararlanmalarını sağlamak için üye ülkeler içinde bir bölgeleme sistemi oluşturulmuştur (Çamur ve Gümüş, 2005: 147). Bu sistemle her bölgeye ait verilerin karşılaştırılabilir nitelikte olması da amaçlanmıştır (Şen, 2004: 8).

Avrupa İstatistik Enstitüsü (EUROSTAT) tarafından, bölgesel istatistiki verilerin sağlanabilmesi için NUTS (Nomenclature of Territorial Statistical Units) sınıflandırması oluşturulmuştur. 1988 yılından beri kullanılmakta olan bu sistemin yasal dayanağı 2003 yılında oluşturulmuştur. AB ekonomik bölgesini en üstte 78 (NUTS 1), ikinci düzeyde 211 (NUTS 2), üçüncü düzeyde 1093 (NUTS 3) bölgeye ayırmaktadır. Yerel düzeyde iki yerel idari birim tanımlanmıştır. NUTS 4 olarak kodlanan üst yerel birim sadece Finlandiya, Yunanistan, İrlanda, Lüksemburg, Portekiz ve İngiltere için tanımlanmıştır. NUTS 5 olarak kodlanan ikinci yerel idari birim ise 15 üye ülkede bulunan 98.443 belediye ve belediye eşdeğeri yerleşmeden oluşmaktadır (Çamur ve Gümüş, 2005: 148).

⁶ Instrument For Pre-Accession Assistance

NUTS uygulaması için örnek vermek gerekirse; NUTS 1 düzeyinde Alman Eyaletleri, İngiliz ekonomik planlama bölgeleri; NUTS 2 düzeyinde İspanya'daki özerk bölgeler, Almanya'daki iller; NUTS 3 düzeyinde ise, Almanya'daki ilçeler, İspanya ve Fransa'daki iller, İrlanda'daki planlama bölgeleri yer almaktadır (Şen, 2004: 9).

Tablo 2: NUTS Düzeyleri ve Nüfus Aralıkları:

Düzye	En az	En çok
NUTS 1	3 milyon	7 milyon
NUTS 2	800.000	3 milyon
NUTS 3	150.000	800.000

Kaynak: Commission of the European Communities – COM (2001) 83 final 14.02.2001, s.8.

4.2. Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Politikalar

Türkiye’de bölgesel farklılıkların fazla olduğu ülkelerden biridir. Gelişmişlik durumları ve benzer sorunlar bakımından gelişmiş bölgeler ve görece geri kalmış bölgeler olmak üzere gruplara ayrılır. Diğer bölgeler ise bu iki sınıflandırmanın arasında yer alır. Gelişmiş bölgelerde tarım dışı faaliyetler daha yoğundur ve nüfus yoğunluğu yüksektir. Geri kalmış bölgelerde ise sanayileşme düzeyi düşük, tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomi hakimdir. Bölgeler arasındaki bu dengesizlikler bölgesel sorunlarında artmasına yol açmıştır. Gelişmiş bölgelerin sorunları arasında çevre kirliliği, kent içi ulaşım gibi sorunlar yer alırken; görece geri kalmış bölgelerde eğitim düzeyinin düşüklüğü, işsizlik, düşük verimlilik gibi sorunlar vardır (Mutlu, 2005: 112).

Bölgesel dengesizliğin en önemli göstergesi gelirler arasındaki farktır. Bu sebeple öncelikle Düzey 1 bölgelerinde yaratılan katma değerleri incelemek yerinde olacaktır.

Tablo 3: Düzey 1 Bölgelerinin Dönemler İtibariyle Gayri Safi Katma Değer Payları (%)

Düzey 1 Bölgeleri	1980	2000	2008
Türkiye	100.0	100.0	100.0
İstanbul	19,4	23,3	27,7
Ege	16,4	15,3	13,7
Akdeniz	11,8	12,0	10,5
Doğu Marmara	10,5	12,6	12,8
Batı Anadolu	10,2	10,6	10,9
Batı Karadeniz	8,3	5,7	4,8
Batı Marmara	5,8	4,9	4,9
Orta Anadolu	4,5	4,3	3,8
Güneydoğu Anadolu	4,3	4,9	4,4
Doğu Karadeniz	3,9	2,8	2,6
Ortadoğu Anadolu	2,9	2,4	2,3
Kuzeydoğu Anadolu	2,0	1,4	1,5

Kaynak: TÜSİAD, 2008, Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar, s.46.

Belirtilen dönemlere ait katma değerler incelendiğinde, Türkiye’de katma değerlerin dengeli dağılmadığı görülmektedir. Tabloya göre 1980 yılında %19,4 ile en yüksek değere sahip olan İstanbul, diğer dönemlerde de bu özelliğini korumuştur. 1980 yılında toplam içinde %25,9 oranında katma değer yaratan Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ile Güneydoğu Anadolu bölgelerinin payı 2000 yılında %21,5 iken, 2008 yılında %19,8 dir.

Bölgesel gelişmişlik farklılıkları için oluşturulan bölgesel politikaları incelerken belirli dönemlere ayırmak daha doğru olacaktır. Tarihsel süreçte Türkiye’de bölgesel politikaların seyri planlı dönem öncesi ve planlı dönem olarak ele alınacaktır.

1923-1930 yıllarını kapsayan planlı dönem öncesinde, özel sektörün gelişimi amaçlanmış, yabancı sermayenin ülkeye gelmesine izin verilmiştir. Fakat bu dönemde sermaye birikimi ve özel teşebbüs yetersiz kalmıştır. 1929’da Büyük Buhran’dan sonra devletçi politikalara ağırlık verilmiş, kapalı bir ekonomi politikası uygulanmıştır. Devlet

eliyle işletmelerin kurulması ve bu işletmelerin özel sektöre devredilmesi öngörülmüştür. Bu dönemde bölgesel kalkınma politikası açık bir şekilde görülmesi devletçilik uygulamasıyla kamu tesislerinin İstanbul ve Marmara Bölgesi ile Ege Bölgesi'nde kurulması zımni olarak politika çalışmalarını göstermektedir (Coşkun, 2003: 75). Bu bölgeler diğer bölgelere göre sermaye birikiminin ve ticari geleneğin yoğun olduğu bölgeler olduğundan Cumhuriyet'in ilk yıllarında önemli bir konuma sahiptir (Elmas, 2004: 122).

1950-1960 dönemini kapsayan liberal dönemde özel kesim yatırımları Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. Devlet yatırımları ülkenin geneline yaymak istese de dağıtımda ülkenin doğusu yeteri kadar pay alamamıştır (DPT, 2000: 24). Bu durumda bölgesel gelişmişlik farkları gittikçe artmıştır.

Bölge planlaması planlı dönemle birlikte kalkınma planlarının bölgesel farklılıkların azaltılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Türkiye'de en çok önerilen yaklaşıma göre gelişme kutuplarının belirlenmesi ve kamu yatırımlarının bu bölgelere yoğunlaştırılması öngörülmüştür (Bayramoğlu, 2005: 59). Planlı ekonomiye geçişin başladığı 1960'lı yıllarda, bölgesel politikalar büyüme merkezleri göz önüne alınarak kalkınma çabaları ile harekete geçilmiştir. Bu büyüme merkezlerinde devlet desteği ile küçük işletmelere yönelik bölgesel planlar oluşturulacaktır.

Bu bağlamda 1963-1967 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu planda "Bölge Planlama ve Kalkınma" başlığı altında ana ilkeler ve yöntem üzerinde durulmuştur. Uygulama aşamasında sağlık hizmetlerinin sosyalleşmesi, Doğu Marmara'nın sanayi, Çukurova'nın tarım ve sanayi, Antalya Bölgesi'nin tarım ve turizm, Zonguldak Bölgesi'nin sanayi ile gelişeceği öngörülerek somut adımlar atılmıştır (DPT, 2000: 28). Bu planda özel kesimin görece geri kalmış bölgelere yatırım yapması için teşvik düşünülmemiş, yalnızca yerel sanayicilerin kendi bölgelerinde yatırım yapmasını kolaylaştıracak araçlar sunulmuştur (Elmas, 2010: 54).

1968-1972 dönemini kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, toplumda sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerine uygun olacak şekilde gayret göstermiştir. Ancak bu şekilde Türk ekonomisi gelişebilir ve gelecek kuşakların refah seviyesi artırılabilir. Bununla beraber ekonomik ve sosyal gelişmeyi çevrelerine yayabilecek büyüme

merkezleri önerilmiş, kamu yatırımlarının bu merkezlerde yoğunlaşması kabul edilmiş ve özel sektör yatırımlarının da bu bölgelere çekilmesi hedeflenmiştir (DPT, 2000: 28).

İlk iki plana göre daha yüzeysel olarak oluşturulan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 dönemini kapsamaktadır. Planda bölge sözcüğü yerine yöre sözcüğü kullanılmıştır (Bayramoğlu, 2005: 60). Planın temelinde “yörelere arasındaki gelişmişlik farklarını kısa sürede ortadan kaldırmaya çalışmak, ekonomik yönden etkin olmayan kaynak dağılımına yol açacak, sermaye birikimi ve genel ekonomik kalkınma yavaşlayacaktır” görüşü hakimdir. Bölgesel dengesizliklerin uzun dönemde, bölge kaynaklarının harekete geçirilmesi ve yerel aktörlerin etkin çalışmasıyla ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede planda sadece Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) hakkında açıklama yapılmıştır (DPT, 2000: 28). KÖY’deki yerel potansiyelleri güçlendirmek, yerel girişimcileri desteklemek yönündeki teşvikler bölgesel politikaların kapsamında yer almıştır (Göymen, 2005: 35).

1979-1983 dönemini kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı “Bölgesel Gelişme ve Yerleşme” başlığı altında önerilerde bulunmuştur. Bölgesel dengesizliğin giderek artmasının en önemli sebebi geri kalmış bölgelerin kamu yatırımlarından az pay alması ve özel sektörün bu bölgelere çekilememesi olarak ifade edilmiştir. Planda ekonominin gelişmesi için iş bölümünün yapılması, hizmetlerin ve sanayi yatırımlarının dengeli bir şekilde yapılması önerilmiştir. Kalkınmada Öncelikli Yörelere uygulaması çerçevesinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun kalkınması desteklenmiştir (Bayramoğlu, 2005: 60).

1985-1989 dönemini kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı gelişmenin hızlanması ve optimal kaynak kullanımı amacıyla belli sektörler açısından gelişme potansiyeli olan bölgelerde *bölge planlaması* uygulamasını öngörmüştür. Planda bölgelerin saptanmasında idari sınırlardan bağımsız bölge kavramı esas alınmıştır. Bu hususta karşılıklı ilişkileri en fazla olan “fonksiyonel bölgeler” oluşturulması öngörülmüştür. DPT tarafından 16 bölge belirlenmiş ve çalışmalarda bunlara uyulması ilkesi vurgulanmıştır (DPT, 2000: 29).

1990-1994 dönemini kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı bölge planlaması yerine bölgesel gelişme kavramını kullanmıştır. Planlamanın daha önce

oluşturulan 16 bölgede değil, KÖY'lerde yapılması öngörülmüştür (Bayramoğlu, 2005: 80). Bu plan döneminin önemli ilkelerinden biri AB bölgesel politikalarının dikkate alınması; diğeri ekonomik ve fiziksel planlamada çevre boyutuna önem verilmesidir.

1996-2000 döneminin kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı “Bölgesel Dengelerin Sağlanması” ana başlığını taşıyarak, bölgesel gelişme, il planlama, metropollerle ilgili düzenlemeler konularına ağırlık vermiştir. KÖY politikası bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı sağlasa da bölgesel dengesizliğin giderilmesinde etkin olamamıştır. Bölgesel dengesizliğe çözüm olarak özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere, görece geri kalmış bölgelerde bölgesel gelişme projeleri hazırlanması üzerinde durulmuştur (DPT, 2000: 30).

2001-2005 döneminin kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı “Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikaları” başlığını taşımaktadır. Ulusal kaynakların ekonomik gelişme ve sosyal faydayı sağlayacak şekilde kullanılması ve bölgeler arası dengesizliği gidermede çözüm olacağı amaçlanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda politika uygulamasında sürdürülebilirlik, bölgeler arası bütünleşme, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, fırsat eşitliği, kültürel gelişme ve katılımcılık ilke olarak belirlenmiştir.

Planda Türkiye’de bölgesel dengesizlikleri gidermek açısından önemli bir yol alındığı, fakat sorunun canlı kalmaya devam ettiği saptanmıştır. Bölge planlama çalışmaları katılımcı bir anlayışla dünyadaki gelişmeler ışığında bölgelerin farklı sorunları olduğu kabul edilerek gerçekleştirilecektir (Bayramoğlu, 2005: 84).

2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı kalkınma planlarının geçmişe göre günümüzde daha önemli bir araç olduğuna değinmektedir. Bu çerçevede istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen bir Türkiye vizyonu taşımaktadır. Planın stratejik amaçları arasında rekabet gücünün ve istihdamın artırılması, beşeri sermaye ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalitenin artırılması yer almaktadır. Bu plana göre bölgesel gelişme politikaları bir taraftan bölgelerin verimliliğini artırmak amacıyla ulusal kalkınmaya,

rekabet gücüne ve istihdama katkısı artırırken; öte yandan kırsal ile kent arasında gelişmişlik farkını azaltmayı hedefler (DPT, t.y.).

Kalkınma planlarının ilkelerini, hedeflerini ve araçlarını birlikte değerlendirmek amacıyla tablo eklenmiştir:

Tablo 4: Beş Yıllık Kalkınma Planlarının Birlikte Değerlendirilmesi

Kalkınma Planı	İlkeler	Hedefler	Araçlar
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	Bölgelere ekonomik kalkınmanın nüfuz etmesi ve bölgesel ekonomik bütünleşme	Dengeli kentleşme, bölgeler arasında denge, yatırım etkinliği	Finansal teşvikler, az gelişmiş bölgelere yönelik yatırım temelli önlem alternatifleri
İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	Hızlı kentleşmeden kaynaklanan nüfus sorunlarına odaklanma	Dengeli bölgeler arası gelişme, sosyal eşitlik açısından bölgeler arasında dengeli dağılım, yatırım etkinliği	Vergi indirimleri, özel sektör yatırımlarına yönelik finansal teşvikler, pilot projeler ve Keban
Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	Bölgesel farklılıkların giderilmesi ve belirli az gelişmiş bölgelerin kalkınması	Dengeli bölgeler arası gelişme, sosyal eşitlik açısından bölgeler arasında dengeli dağılım ve yatırım etkinliği	Finansal teşvikler, az gelişmiş bölgeler için sanayileşme programları, envanter çalışmaları, il planlaması, sektörel planlama, paket projeler ve kalkınmada öncelikli iller
Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	Bölgesel sorunlara yönelik kaynakların mobilizasyonu	Az gelişmiş illerin kalkınması, sektörel ve bölgesel karşılıklı bağımlılık ve mekânsal organizasyon	Yatırım için faiz indirimleri, çeşitli finansal yardımlar, paket projeler, il ve bölge düzeyinde yatırımlar, Çukurova Kentsel Kalkınma Projesi ve GAP
Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	Az gelişmiş ve sektörel olarak potansiyele sahip bölgelerde kaynak kullanımını rasyonelleştirerek	Sosyal eşitliği dikkate alan dengeli bölgesel kalkınma	Potansiyel kaynakların belirlenmesi için bölgesel gelişme programlarının hazırlanması, bu programlar doğrultusunda ilgili

	kalkınmanın hızlandırılması		yatırımların seçilmesi, öncelikli bölge ve sektörlerdeki altyapının sanayileşme projeleri için geliştirilmesi ve kalkınmada öncelikli illerdeki yatırımlar için finansal yardımlar
Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	Uygulama için sosyal, idari ve finansal boyutların bütün olarak ele alınması ve uluslararası standartlara uygun istatistiksel sistemin uyarlanması	Bölgelerde dengeli kalkınma ve ilçelerin köylerden kente göçün engellenmesi için desteklenmesi	Kalkınmada Öncelikli Yörelere yönelik finansal kaynakların artırılması, kalkınmada öncelikli illere yönelik teşvikler ve bu amaca yönelik özel bir Fon oluşturulması ve sanayi bölgeleri
Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	Sektörel ve mekânsal çalışmaların bütünleştirilmesi, illerin sektörel uzmanlaşması, şehir planlaması, bölgesel farklılıkların giderilmesi ve rekabet gücünün artırılması	Göç ve demografik değişimin rasyonalizasyonu, metropol bölgelerin sorunlarının ayrı bir kategoride ele alınması, konut sorunu için politika geliştirme çalışmaları ve bölgesel farklılıklar	Kalkınmada Öncelikli Yörelere politikasına devam edilmesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu için acil destek programı, GAP, yasal düzenlemeler, konut projeleri, kalkınmada öncelikli illerdeki KOBİ'lerin desteklenmesi, ZBK, Yeşilirmak Havzası, DOKAP ve DAP
Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	Katılımcı planlama, sürdürülebilirlik, kaynak kullanımının etkinleştirilmesi ve AB bölgesel politikalarına uyum	Rekabet edebilirliğin genişletilmesi, yerel girişimcilik ve yerel kaynakların mobilizasyonu ve bölgesel farklılıklar	KOBİ destekleri, AB Fonları, ilk kapsamlı bölgesel planlar ve beşeri sermaye
Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Bütüncül yaklaşım, insan odaklı yönetim anlayışı, rekabetçi bir piyasa, kaynak kısıtı gözetilerek önceliklendirme yapılması	Rekabet gücünün artırılması, istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, kamu	Yerel düzeyde planlama araçları Kalkınma Ajansları

		hizmetlerinde kalite ve etkinliğin artırılması	
--	--	--	--

Kaynak: DPT, 2008, Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.14-15.

4.2.1. Türkiye’de Bölgesel Gelişme Planları ve Projeleri

Türkiye’de sosyal, ekonomik ve kültürel olarak kalkınma deneyimleri 1950’li yıllardan başlayarak bölge planlaması çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalar pilot bölgeler için hazırlanmış ve bölge sorunlarına çözüm getirmeyi hedeflemiştir.

İlk hazırlanan bölge planı *Doğu Marmara Planlama Projesidir*. Bunun en önemli nedeni bölgenin İstanbul gibi önemli bir kente sahip olmasıdır. 1960 yılı sonunda İstanbul’da ilk Bölge Planlama Bürosu kurulmuştur. İmar ve İskan Bakanlığı tarafından hazırlanan planın önemi sektörel planlama çalışmalarını bütünleştirmesi ve sektörler arası politikayı bölge ölçeğine indirgemesidir (Dinler, 2012: 201).

1961 yılında hazırlık çalışmalarına başlanan *Zonguldak Bölgesi Projesi* İmar ve İskan Bakanlığı’na yürütülmüştür. Türkiye’de ilk çok yönlü bölgesel plan niteliğinde olan bu proje, altyapıyı geliştirmeyi, gelir farklılıklarını azaltmayı, kamu ve özel sektör yatırımları arasında bir dengeyi sağlamayı amaçlamıştır. Bu proje yürürlüğe konmamıştır, ancak kendisinden sonraki çalışmalarda temel kaynak olarak kullanılmıştır (DPT, 2000: 32).

Antalya, Isparta, Burdur illerini içine alan *Antalya Bölgesi Projesi*, DPT yönetiminde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma Fonu’ndan ve Dünya Tarım Gıda Örgütü’nden (FAO) sağlanan mali yardımlarla yürütülmüştür (DPT, 2000: 32). Plan aracılığıyla bölgenin ekonomik yapısına ilişkin özellikleri tanımlamak, gelişmeyi engelleyen unsurları saptamak, kaynakların verimli kullanımını sağlamak gibi amaçlar gerçekleştirilmek istenmiştir. Fakat bu bölge için hazırlanan plan yeterince uygulanamamıştır (Dinler, 2012: 201).

Çukurova Bölgesi Projesi ise, Türkiye’nin en verimli tarımsal alanlarından biri olan Çukurova’yı kapsar. Bu proje bir Bölgesel Kalkınma Programı çalışmasıdır. Bölgenin genel hatları ile analitik etüt biçiminde bir portresi çizilmiştir. Tarımsal kalkınma ve sanayi ağırlıklı kalkınma ana bölümler olarak belirtilmiş, bölgedeki turizm

potansiyeli belirlenmiş ve öneriler sıralanmıştır (DPT, 2000: 32). Merkezi plan içinde bölge planının ne anlama geldiğinin bilinmemesi, yatırımların tüm bölgeye dağılımı konusunda çalışmaların yetersiz olması, bölge planları uygulaması hakkında belirsizliklerin olması bu projenin uygulanmasını olanaksız hale getirmiştir (Dinler, 2012: 203).

Zonguldak-Karabük-Bartın Bölgesel Gelişme Projesi, bölgede bulunan Türkiye Taşkömürü Kurumu ile Karabük ve Ereğli Demir Çelik İşletmeleri'nin sorunlarına çözüm aramıştır. Türkiye Taşkömürü Kurumunun (TTK) taşkömürü üretim maliyeti, satış fiyatının iki katı düzeyinde olduğundan sürekli zarar etmektedir (Dinler, 2012: 205). Ekonomik ve sosyal analiz sonuçlarının gereği olarak kurumların özelleştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. TTK'nın küçültülmesi ve Karabük Demir Çelik İşletmesi'nin özelleştirilmesi sonucu ortaya çıkacak olan sosyo-ekonomik olumsuzlukların giderilmesi açısından bölgeye özel sektör yatırımlarının çekilmesi hedeflenmiştir. Bölgenin gelişmesini sağlamaya yönelik uzun ve orta perspektifli Bölgesel Gelişme Planı hazırlanmıştır (DPT, 2000: 33).

Diğer bölgelere göre Türkiye'nin daha az gelişmiş bölgesi olan Doğu Anadolu Bölgesi için *Doğu Anadolu Projesi* (DAP) hazırlanmıştır. Bu proje 14'ü Doğu Anadolu Bölgesi'nde olmak üzere 16 ili kapsamaktadır⁷. 2000 yılında tamamlanan ana plan, DPT eşgüdüm ve denetiminde Atatürk, Fırat, İnönü, Kafkas ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinin oluşturduğu *Ortak Girişimce* hazırlanmıştır. Projenin ilk aşamasında, bölgedeki potansiyel girişimcileri harekete geçirmek amacıyla eğitim programı hazırlanacaktır; ikinci aşamada ise proje ve yatırım danışmanlığı kurularak girişimcilere bilgi desteği sağlanacaktır (Dinler, 2012: 210).

Türkiye'nin Kuzeydoğusundaki yedi ili⁸ kapsayan *Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı* için 1999 yılında Japon Uluslararası Teknik İşbirliği Ajansı (JICA) ile çalışmalara başlanmıştır (DPT, 2000: 36). Planın amaçları arasında bölgenin ekonomik yapısını güçlendirerek ortalama gelir düzeyini yükseltmek, bölgede sosyal gelişmeyi ve dayanışmayı artırarak bölge içi entegrasyonu sağlamak, bölgenin doğal kaynaklarını

⁷ Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van ile birlikte Gümüşhane ve Bayburt.

⁸ Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon.

koruyarak çevre tahribatını önlemek, uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek yer alır (DPT, 2000: 3).

Yeşilirmak ve kollarının yer aldığı havzada akım rejiminin düzensizliğine bağlı olarak meydana gelen erozyon, taşkın, su ve çevre kirliliği sorunları önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu meselelere çözüm getirebilmek için *Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi* hazırlanmıştır. Projenin coğrafi kapsamı Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat illeridir. Projenin coğrafi alanlarında yer alan il valiliklerince 1997 yılında Bakanlar Kurulu Kararı (97/9991 sayılı) ile Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği kurulmuştur. DPT bu projenin hazırlanması için ortak bir veri tabanı oluşturulmasını uygun görmüş, bu hususta Türkiye Bilimsel Araştırma ve Teknik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi (TÜBİTAK-MAM) tarafından çalışma başlatılmıştır (DPT, 2000: 37).

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında Fırat ve Dicle nehirleri sularının sulama ve enerji üretimi amacıyla değerlendirilmesi öngörülmüştür. Proje Mardin, Şanlıurfa illerinin tamamını, Adıyaman, Diyarbakır, Siirt, Batman, Şırnak, Kilis, Gaziantep illerinin bir kısmını kapsar. Türkiye'nin bölgesel kalkınmaya yönelik en kapsamlı çalışması olan proje bölgenin sosyo-ekonomik yönden kalkınmasını amaçlar. Bölgede baraj ve hidroelektrik santralleri yapımının yanında, kentsel ve kırsal altyapı, tarım, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörlerdeki yatırımların desteklenmesi ile gelişim sağlanacaktır (DPT, 2000: 38).

4.2.2. Türkiye İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması Uygulaması

Türkiye – AB ilişkileri 1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde yeni bir boyut kazanmıştır. Üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi, AB Komisyonu tarafından hazırlanmış ve 2001 yılında Topluluk Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Buna paralel olarak, Türkiye tarafından hazırlanması gereken 'AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı' Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek 2001'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (Çamur ve Gümüş, 2005: 153).

Ön Ulusal Planın hazırlık aşamasında, 2002 yılında Türkiye'deki bölgesel gelişme politikalarının AB'ye uyumunun sağlanması amacıyla, AB'nin bölgesel

düzeyde uyguladığı müktesebata uygun olarak İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) yapılmıştır (Dinler, 2012: 220).

İBBS sistemi, DİE, DPT, İçişleri Bakanlığı yetkililerinin katılımıyla oluşturulan bir komisyon eliyle yürütülmüştür. Çalışmalar için AB fonlarından MEDA kapsamında 2001 yılında 15,3 milyon € mali destek sağlanmıştır.

Türkiye’de yapılan çalışmalar sonucu Düzey 1 itibariyle 12 bölgeye ayrılmıştır. Düzey 2 kapsamında ise 26 bölge oluşturulmuştur. Bu bölgeler merkez kabul edilmiştir, 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi ile kısa vadede plan, mevzuat, bütçe ve idari yapının güçlendirilmesi istenmiştir. Orta vadede ise bölgesel planları uygulamak üzere Düzey 2 kapsamında bölgesel kalkınma ajansları kurulması beklenmektedir. Türkiye’deki iller ise Düzey 3 olarak kabul edilmiştir (Çamur ve Gümüş, 2005: 155).

Tablo 5: Türkiye’de İBBS Sınıflandırması

Düzey 1	Düzey 2	Düzey 3
İstanbul (TR1)	İstanbul Alt Bölgesi (TR10)	İstanbul (TR100)
Batı Anadolu (TR5)	Ankara Alt Bölgesi (TR51)	Ankara (TR510)
	Konya Alt Bölgesi (TR52)	Konya (TR521), Karaman (TR522)
Doğu Marmara (TR4)	Bursa Alt Bölgesi (TR41)	Bursa(TR411), Eskişehir(TR412), Bilecik(TR413)
	Kocaeli Alt Bölgesi (TR42)	Kocaeli(TR421), Sakarya(TR422), Düzce(TR423), Bolu(TR424), Yalova(TR425)
Ege (TR3)	İzmir Alt Bölgesi (TR31)	İzmir (TR310)
	Aydın Alt Bölgesi (TR32)	Aydın(TR321), Denizli(TR322), Muğla(TR323)
	Manisa Alt Bölgesi (TR33)	Manisa(TR331), Afyon(TR332), Kütahya(TR333), Uşak(TR334)
Batı Marmara (TR2)	Tekirdağ Alt Bölgesi (TR21)	Tekirdağ(TR211), Edirne(TR212), Kırklareli(TR213)
	Balıkesir Alt Bölgesi (TR22)	Balıkesir(TR221), Çanakkale(TR222)
Akdeniz (TR6)	Antalya Alt Bölgesi (TR61)	Antalya(TR611), Isparta(TR612), Burdur(TR613)
	Adana Alt Bölgesi (TR62)	Adana(TR621), Mersin(TR622)
	Hatay Alt Bölgesi (TR63)	Hatay(TR631), Kahramanmaraş(TR632), Osmaniye(TR633)
Batı Karadeniz (TR8)	Zonguldak Alt Bölgesi (TR81)	Zonguldak(TR811), Karabük(TR812), Bartın(TR813)

	Kastamonu Alt Bölgesi (TR82)	Kastamonu(TR821), Çankırı(TR822), Sinop(TR823)
	Samsun Alt Bölgesi (TR83)	Samsun(831), Tokat(832), Çorum(TR833), Amasya(TR834)
Orta Anadolu (TR7)	Kırıkkale Alt Bölgesi (TR71)	Kırıkkale(711), Aksaray(TR712), Niğde(TR713), Nevşehir(714), Kırşehir(715)
	Kayseri Alt Bölgesi (TR72)	Kayseri(TR721), Sivas(TR722), Yozgat(TR723)
Doğu Karadeniz (TR9)	Trabzon Alt Bölgesi (TR90)	Trabzon(TR901), Ordu(TR902), Giresun(TR903), Rize(TR904), Artvin(TR905), Gümüşhane(TR906)
Güneydoğu Anadolu (TRC)	Gaziantep Alt Bölgesi(TRC1)	Gaziantep(TRC11), Adıyaman(TRC12), Kilis(TRC13)
	Şanlıurfa Alt Bölgesi(TRC2)	Şanlıurfa(TRC21), Diyarbakır(TRC22)
	Mardin Alt Bölgesi(TRC3)	Mardin(TRC31), Batman(TRC32), Şırnak(TRC33), Siirt(TRC34)
Ortadoğu Anadolu (TRB)	Malatya Alt Bölgesi(TRB1)	Malatya(TRB11), Elazığ(TRB12), Bingöl(TRB13), Tunceli(TRB14)
	Van Alt Bölgesi(TRB2)	Van(TRB21), Muş(TRB22), Bitlis(TRB23), Hakkari(TRB24)
Kuzeydoğu Anadolu (TRA)	Erzurum Alt Bölgesi(TRA1)	Erzurum(TRA11), Erzincan(TRA12), Bayburt(TRA13)
	Ağrı Alt Bölgesi(TRA2)	Ağrı(TRA21), Kars(TRA22), Iğdır(TRA23), Ardahan(TRA24)

Kaynak: DPT verilerinden hazırlanmıştır.

5. TÜRKİYE İLE AB MALİ İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDAKİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARI

5.1. Doğu Anadolu Kalkınma Programı

TRB2 Düzey 2 bölgesinde yer alan Van, Muş, Bitlis, Hakkari illerini kapsayan Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) AB MEDA fonundan 45 milyon € hibe desteklenmektedir (Dinler, 2012:223). 5 Ağustos 2003 tarihinde AB Komisyonu ile Türkiye arasında imzalanan Finansman Anlaşması ile uygulanmaktadır. Programı uygulamak üzere Van'da bir Program Koordinasyon Merkezi kurulmuş bunun yanında Teknik Destek Ekibi görevlendirilmiştir (Turan, 2005: 175).

Programın amacı, Türkiye’de katılım öncesi mali işbirliği ve ulusal hedefleriyle uyumlu bir şekilde bölgesel gelişme projelerinin uygulanması için sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemek ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmaktır (DPT, 2005: 16).

Program MEDA kapsamında yer aldığından bütçenin tamamı AB hibelerinden karşılanacaktır. Tablodan görüleceği üzere bütçede en büyük payı 17 milyon € ile tarım ve kırsal kalkınma programı almaktadır.

Tablo 6: DAKP Bütçesi

Programın Öncelikleri	AB Hibesi (€)
Tarım ve Kırsal Kalkınma	17.000.000
KOBİ	8.500.000
Turizm ve Çevre	9.500.000
Sosyal Gelişme	2.500.000
Kapasite Geliştirme	6.500.000
Diğer	1.000.000
Toplam	45.000.000

Kaynak: DPT, 2005, Türkiye- AB Mali İşbirliği Kapsamında Bölgesel Kalkınma Programları, s.24.

5.2. TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı

Düzey 2 kapsamındaki bu program Türkiye’nin kuzeydoğusundaki 10 ili kapsamaktadır. TR82 Bölgesi Çankırı, Kastamonu, Sinop; TR83 Bölgesi Amasya, Çorum, Tokat, Samsun; TRA1 Bölgesi Bayburt, Erzincan, Erzurum illerini kapsamaktadır. Kalkınma programının Finansman Anlaşması 1 Mart 2004 tarihinde Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasında imzalanmıştır (DPT, 2005: 29).

Program AB PHARE kuralları çerçevesinde desteklenecek olup toplam bütçesi 52.33 milyon € dur. Bu bütçedeki 40 milyon € AB tarafından verilecek, kalan 12.33 milyon € ulusal bütçeden karşılanacaktır (Dinler, 2012: 225).

Tablo 7: TR82, TR83, TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Bütçesi (milyon €)

Program Öncelikleri	AB Desteği	Türkiye Katkısı	Toplam
Yerel Kalkınma Girişimleri	7.4	2.46	9.86
KOBİ'ler	11.1	3.7	14.8
Küçük Ölçekli Altyapı	18.5	6.17	24.67
Teknik Yardım	3.0		3.0
Toplam	40.0	12.33	52.33

Kaynak: DPT, 2005, Türkiye- AB Mali İşbirliği Kapsamında Bölgesel Kalkınma Programları, s.32.

Program bütçesinde, AB desteğinden 3 milyon € Program Uygulama Birimlerine destek verecek Teknik Yardım Ekibi için ayrılmıştır.

Programın amacı, bölgede ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini arttırmaktır. Yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler, küçük ölçekli altyapı inşası, ve teknik desteğe öncelik veren programın uygulanabilmesi için Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği (Amasya, Çorum, Tokat, Samsun), Orta Karadeniz Kalkınma Birliği (Çankırı, Kastamonu, Sinop), Erzurum-Erzincan-Bayburt İlleri Kalkınma Birliği kurulmuştur (Turan, 2005: 176).

5.3. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı

TRA2 Bölgesi Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars illerini; TR72 Bölgesi Sivas, Kayseri, Yozgat illerini; TR52 Bölgesi Karaman, Konya illerini; TRB1 Bölgesi Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli illerini kapsamak üzere toplam 13 ilden oluşmaktadır (DPT, 2005:36).

Programın amacı, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak, merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini arttırmaktır. Bu kapsamda, tarım ve hayvancılık, yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler ile küçük ölçekli altyapı için hibe programları ve proje uygulamasını destekleyecek bir teknik yardım bu programın öncelikleri arasındadır (Turan, 2005: 177).

Tablo 8: TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Bütçesi:

Program Öncelikleri	AB Desteği	Türkiye Katkısı	Toplam
Tarım ve Hayvancılık	6.13	2.04	8.17
Yerel Kalkınma Girişimleri	9.19	3.06	12.25
KOBİ'ler	18.37	6.13	24.50
Küçük Ölçekli Altyapı	27.56	9.19	36.75
Teknik Yardım	8.00		8.00
Yönetim Yapılarına Destek	0.75	0.25	1.00
Toplam	70.00	20.67	90.67

Kaynak: DPT, 2005, Türkiye- AB Mali İşbirliği Kapsamında Bölgesel Kalkınma Programları, s.38.

Program 2004 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamındadır. Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasındaki Finansman Anlaşması Ocak 2005'te imzalanmıştır. Avrupa Birliği PHARE kuralları çerçevesinde desteklenmesi öngörülmüş olan bu programın bütçesi AB desteği 70 milyon €, ulusal bütçe desteği 20.67 milyon € olup toplam bütçe 90.67 milyon € dur. Bütçenin 8 milyon €su Türk ve yabancı uzmanlardan oluşan Teknik Yardım Ekibi için ayrılmıştır (DPT, 2005: 36).

Programın uygulanabilmesi için, Serhat İller Birliği (Ağrı, Iğdır, Ardahan, Kars), Orta Anadolu Kalkınma Programı (Kayseri, Yozgat, Sivas), Konya-Karaman İlleri Kalkınma Birliği, Doğu İlleri Kalkınma Birliği (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) kurulmuştur (Turan, 2005: 177).

5.4. GAP Bölgesel Kalkınma Programı

Avrupa Birliği tarafından finanse edilen program, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak olmak üzere 9 ili kapsamaktadır. Hazine Müsteşarlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Avrupa Komisyonu arasında imzalanan Finansman Anlaşması 7 Aralık 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Programın temel amacı bölgede yaşayan insanların ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesi, istikrarlı bir ekonomik büyümeye katkıda bulunulması

yoluyla bölgede üretkenliğin ve istihdamın artırılması, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasıdır.

Tablo 9: GAP Bölgesel Kalkınma Bütçesi

Programın Öncelikleri	Toplam (€)
Kültürel Mirasın Geliştirilmesi	7.8
Kırsal Kalkınma	24.2
Küçük ve Orta Ölçekli Girişimcileri Destekleme	15
Toplam	47

Kaynak: DPT, 2005, Türkiye- AB Mali İşbirliği Kapsamında Bölgesel Kalkınma Programları, s.64.

Program için Avrupa Birliği MEDA fonundan toplam 47 milyon € hibe kaynak tahsis edilmiştir (DPT, 2005: 62).

5.5. Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı

Avrupa Birliği kaynaklarıyla desteklemek ve geliştirmek üzere, Türkiye Yunanistan arasındaki sınır illeri ile işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programı başlatılmıştır. Program 2004-2006 dönemi için Ortak Programlama Belgesi ve Program Tamamlayıcı Belgesi çerçevesinde uygulanması öngörülmüştür (DPT, 2005: 42).

Program Türkiye ile Yunanistan arasında deniz ve kara sınırı olan Aydın, Balıkesir, İzmir, Çanakkale, Muğla ve Edirne illerini kapsamaktadır. Söz konusu programın amacı iki ülkenin komşu bölgeleri arasında sorunların çözümüne yönelik işbirliğinin geliştirilmesidir. Sınır ötesi altyapının tamamlanması, ekonomik gelişme sağlanması ve istihdamın artırılması, yaşam standardının iyileştirilmesi, çevre ve kültür programının öncelikleri arasında yer alır (Dinler, 2012: 229) .

Programın bütçesi, 19.355 milyon € dur. Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği Fonundan 15 milyon €, ulusal bütçe katkısı 4.355 milyon e dur.

Tablo 10: Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Program Bütçesi

Öncelikler	Toplam (€)
Sınır Ötesi Altyapı	7.741.935
Ekonomik Gelişme ve Altyapı	3.870.968
Yaşam Kalitesi/Çevre/Kültür	5.806.452
Teknik Yardım	1.935.484
Toplam	19.354.839

Kaynak: DPT, 2005, Türkiye- AB Mali İşbirliği Kapsamında Bölgesel Kalkınma Programları, s.44

5.6. Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı

Avrupa Birliği'nin desteklediği Bulgaristan ile Sınır Ötesi İşbirliği Programı, Türkiye'de Edirne ve Kırklareli; Bulgaristan'da Hasköy, Yambol ve Burgaz'ı kapsamaktadır. Programın amacı, iki ülke arasındaki sınır bölgesinin yerel/bölgesel kalkınma alanında sürdürülebilirlik ilkeleriyle desteklenmesi, sınırın her iki tarafında işbirliği ağlarının oluşturulması ve bu ağlar aracılığıyla AB ağları arasında bağlantı kurulmasıdır.

Tablo 11: Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı Bütçesi

Öncelikler	Toplam (€)
Sınır Ötesi Altyapı	8.667.000
Çevrenin Korunması/Geliştirilmesi ve Yönetimi	9.333.000
Kişisel/Toplumsal Faaliyetler	1.500.000
Toplam	19.500.000

Kaynak: DPT, 2005, Türkiye- AB Mali İşbirliği Kapsamında Bölgesel Kalkınma Programları, s.51.

Tablodan da görüleceği üzere programın toplam bütçesi 19.5 milyon € dur. Bu bütçeye AB Komisyonu'nun katkısı 15 milyon €, ulusal bütçe katkısı 4.5 milyon €dur (DPT, 2005: 50).

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Dünyadaki toplumlarda siyasi, ekonomik, kültürel yaşamın her alanında ortaya çıkan küreselleşme beraberinde yeni bir yönetsel anlayış ile birlikte bu anlayışı gerçekleştirmede araç olarak kullanılacak bir örgütlenme modeli getirmiştir. Yönetişim bürokrasi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından mali ve idari açıdan özerk örgütlenmelerdir. Küresel bir model olarak geliştirilen bölgesel kalkınma ajansları (BKA), yönetişimin getirdiği bir araçtır (Maç, 2006: 76).

Bölgesel kalkınma ajansları, kamusal veya yarı kamusal görev üstlenen, özel kanun ve tüzüklerle kurulmuş ve bölgedeki şirketler, sivil toplum kuruluşları ile yerel otoritelerin işbirliğini hedefleyen yapılardır (Avaner, 2005: 242). DPT'nin raporuna göre, merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği bir kuruluş olarak tanımlanır. (DPT, 2000: 174).

Genel olarak tanımlardan görüleceği üzere bölgesel kalkınma ajansları, bürokratik yapıdan uzak, özerk veya yarı özerk birimlerden oluşan, finans kaynağı kamu ya da özel sektörden karşılanan yapılardır. Faaliyet alanı belirli bir bölgeyle sınırlı olan ve ulusal düzeyde uygulanan kalkınma politikaları ile uyumlu olması bölgenin ekonomik kalkınması açısından önemlidir.

Özellikle 1929 Büyük Buhran sonrasında bölgesel kalkınma anlayışı daha çok önem kazanmıştır. ABD bu krizden çıkmak ve diğer bölgelere göre daha fazla etkilenen Tennessee Vadisi'nin bulunduğu bölgeyi canlandırmak için harekete geçmiştir. Bu bağlamda dünyada ilk olarak 1933 yılında ABD'de bölgesel kalkınma ajansı örneği mevcuttur. Dünyadaki ilk BKA Tennessee Valley Authority (TVA) kurulmuştur (Arslan, 2010: 92). İlk örneği ABD'de görülse de Avrupa devletlerinde de yoğun bir şekilde ajanslar kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Avrupa'da

bölgesel kalkınma konusuna verilen önem artmıştır. Savaşın yıkıcı etkileri ve hızlı teknolojik gelişmeler, Avrupa'nın Batı ülkelerinde bölgesel farklılıklar yaratmıştır. Fransa'da Paris ve çevresinin diğer bölgelere göre daha büyük bir gelişme göstermesi, İtalya'da kuzey güney ayrımının iki farklı dünya yaratacak düzeye gelmesi, İngiltere İskoçya ve Galler'de eski sanayilerin çökmesi sonucu bu bölgelerde yeniden yapılanma probleminin olması diğer Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların oluşturulmasına neden olmuştur (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 88).

Batı Avrupa ülkelerinde uygulanan bölgesel politikalarda 1950'li ve 1970'li yıllar arasında sosyal ve ekonomik müdahaleler ön plandadır. Ancak 1970'li yıllarda bölgesel politikalar değişmeye başlamış ve içsel kalkınma politikaları önem kazanmıştır. 1970'lerde Batı Avrupa ülkelerinde iki farklı yaklaşım bir arada uygulanmaya başlamıştır. Birinci yaklaşım, tavandan tabana politik bir yapı içerir; diğeri ise, tabandan tavana bir yaklaşımdır (EURADA, 1999: 19).

Tablo 12: BKA Yaklaşımları Arasındaki Farklar

Temel Özellikler	Tavandan tabana	Tabandan tavana
Organizasyon	Ulusal sıfat Merkezi Yönetim birimlerine ait	Bölgesel sıfat Yarı özerk
Stratejiler	Büyümenin yeniden dağıtılması Bölge içi dayanışma	Yerel büyümenin güçlendirilmesi Bölge içi rekabet
Politika araçları	Sert kaynaklar Seçici olmayan, re-aktif	Sert ve yumuşak kaynaklar Seçici, proaktif

Kaynak: Halkier, Henrik. 2006, Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Çok Düzlemli Yönetişim: Avrupa Perspektifi, s.18.

Bölgesel kalkınma ajanslarının esas varlık nedenleri, bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma ve özel sektörün yakın geleceği için yerel çözümler araştırmak ve bölgesel talepleri karşılayacak ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aramak şeklinde sıralanabilir (Demirci, 2005: 193).

1.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve yerel kalkınmanın sağlanması yönünde politika aracı olarak uygulanan bölgesel kalkınma ajansları çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur:

1.1.1. Kuruluş Biçimlerine Göre Kalkınma Ajansları

a. Merkezi hükümetler tarafından kurulan ajanslar: Hükümetin desteği ile kurulduklarından diğer ajanslara göre mali açıdan daha avantajlıdırlar.

b. Yerel ya da bölgesel idareler içinde yer alan ajanslar: Yerel gerçeklere daha yakın olmaları ve bürokratik kanallara bağlı olmaları nedeniyle bu tür ajansların işlevsellikleri daha azdır.

c. Yerel ve bölgesel idareler tarafından kurulan ajanslar: Belli ölçüde özerk olan ajanslar çabuk karar alma niteliğine sahiptir ve bölgesel yönetimlere yakın olmaları da avantajdır. Ancak bu grupta bulunan BKA'lar politik tutumlara daha bağımlıdırlar.

d. Kamu veya özel sektör ortaklıkları ile kurulan ve bağımsız nitelik taşıyan ajanslar: Hem yönetim hem de hedefler bakımından kamu ve özel görüşleri bir araya getirebilme gücüne sahip olan BKA'lar diğer türlere göre daha verimlidirler (Eren ve Cidecigiller, 2011: 395).

1.1.2. Faaliyet Alanlarına Göre Kalkınma Ajansları

a. Stratejik kalkınma ajansları: Bilgi bankaları oluşturmak, sosyal ve ekonomik alanlarda araştırmalar yapmak, ulusal ve uluslararası alanlarda bölgeyi güçlü tutmak gibi önemli görevleri yerine getirme faaliyetleri üstlenmişlerdir.

b. Küresel olarak faaliyet gösteren kalkınma ajansları: Sektörler arası gelişme projeleri oluşturmak ve projeleri destekleyip yönetmek gibi faaliyetlerde bulunurlar.

c. Sektörel açıdan faaliyet gösteren kalkınma ajansları: Belli bir sektörün belirli projeleri üzerinde faaliyette bulunmaktadır.

d. İçsel cazibe yaratan kalkınma ajansları: Bölgeyi daha cazip hale getirerek dış yatırımı bölgeye çekmek için gerekli faaliyetlerde bulunmak için kurulmaktadır (Eren ve Cidecigiller, 2011: 396).

1.1.3. Fonksiyonlarına Göre Kalkınma Ajansları

a. Zayıf (küçük) ajanslar: Bölgeye yatırımcı çekmek, yatırımcılara bilgi sunmak ve teknoloji transferi yapmakla görevli ajanslardır.

b. Kuvvetli (çok fonksiyonlu) ajanslar: Uluslararası fonları yönetmekten altyapı geliştirmeye, geniş kapsamlı danışmanlık hizmetlerinden stratejik planlar oluşturmaya kadar birçok görev üstlenmiş ajanslardır.

1.1.4. Mali Kaynaklarına Göre Kalkınma Ajansları

a. Güçlü ajanslar: Çok çeşitli finansman kaynaklarıyla donatılmış, düzenli ve yeterli miktarda mali kaynağa sahip ajanslardır.

b. Zayıf ajanslar: kaynaklarının büyük bir kısmını AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlayan ve bunun dışındaki kaynakları yetersiz olan ajanslardır (Tamer, 2008: 13).

1.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Özellikleri

Kalkınma ajansları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de bazı ortak özellikleri vardır. Bu özellikler; kurumsal bir kimliğe sahip olma, kamusal bir işleme kurulma, siyasi irade karşısında özerk veya yarı özerk olma, esnek ve şeffaf bir yapıya sahip olma, sınırları çizilmiş belli bir coğrafi bölgeyi kapsama, sosyo-ekonomik yönde faaliyet gösterme, yönetimde farklı toplum kesimlerine yer verme ve işbirliği sağlama, kamu tarafından finanse edilme olarak sıralanabilir.

1.2.1. Kurumsal Bir Kimliğe Sahip Olma

Ajanslar idari ve mali özerklik çerçevesinde kendi karar organları ile karar alıp bu kararları uygulaması kurumsal bir kimliğe sahip olduğunu gösterir. Kamu tüzel kişiliğine sahip kalkınma ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları ortaklığıyla kurulur. Bu nitelikteki ajanslar, çalışma yöntemini ve hedeflerini belirlerken

kamu kesimi ve özel sektörün görüş açısını ve tecrübesini birleştirerek bölge kalkınmasına yönelik güçlü bir yapı oluştururlar (Akpınar, 2004:86).

1.2.2. Kamusal Bir İşleme Kurulma

Kalkınma ajanslarının çoğu genellikle merkezi idare tarafından kurulmuşlardır. Yani ajanslar merkezi idarenin bir sonucu olarak kanun, idari işlem gibi düzenleyicilerle ortaya çıkmıştır (Tamer,2008: 15).

1.2.3. Siyasi İrade Karşısında Özerk veya Yarı Özerk Olma

Her ne kadar kalkınma ajansları merkezi veya bölgesel idarelerce kurulsun da ve ajansların önemli bir bölümü kamu tüzel kişiliğine sahip olsa da siyasi irade karşısında özerk veya yarı özerk bir yapıya sahip olduğu gözlenmektedir. Bu çerçevede kalkınma ajanslarının çoğunun kamu kuruluşu niteliği yanında özel hukuk hükümlerine de tabi olma özelliği dikkat çekmektedir (Özen, 2005;9). Ajanslar, siyasi çekişme ve müdahalelerden uzak biçimde, kalkınma hedefi doğrultusunda hızla karar alabilen ve uygulayabilen bir özellikte başarıya daha çabuk ulaşırlar. Ayrıca siyasi irade karşısında özerklik, politik müdahaleleri engellemek, ajansın uzun dönemli stratejiler üretmesi, değerlendirme yapabilmesi ve nitelikli personelin ajansa katılması bakımından önem taşır (Akpınar, 2004:88).

1.2.4. Esnek ve Şeffaf Bir Yapıya Sahip Olma

Kalkınma ajanslarının başarılı olabilmesi, kalkınmanın taşıdığı dinamizmi ve değişkenliği bünyesinde barındırabilmesi ile mümkündür. Bu çerçevede ajansların ortaya çıkan duruma göre kendini kısa sürede yenileyebilmesi ve bölgenin ihtiyaçlarına doğrudan cevap verebilmesi, değişime ve yeniliğe açık olarak esnek bir yapıya sahip olması gerekir. Bu kapsamda uygulama birimleri dinamik bir yapıya sahiptir. Bu yapı içinde kolayca alt birimler veya araştırma komiteleri kurulabilir, yabancı kurum veya kişilerden teknik personel ve danışmanlar istihdam edilebilir (Çalt, 2006:9).

1.2.5. Sınırları Çizilmiş Belli Bir Coğrafi Bölgeyi Kapsama

Kalkınma çok dinamik ve değişken bir yapıya sahiptir. Bu nedenle farklı yerlerin farklı gelişme potansiyellerine sahip olması, bunların merkez tarafından doğru

bir şekilde tespit edilmesini değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla ulusal politika ve amaçlarla uyumlu olmak şartıyla gelişme potansiyellerinin benzer olduğu mekanlarda kalkınma stratejilerinin katılımcı bir şekilde uygulanması gündeme gelmiştir. Bu sebeple kalkınma ajanslarının uğraştığı belli bir coğrafi bölge tespit edilmiştir (Tamer, 2008:17). Ancak kalkınma ajanslarının nerelerde kurulabileceğine dair kesin bir kural yoktur. Kuruldukları bölgede işlevsel olarak etkin olmaları gerekmektedir. Bu açıdan nüfusun yeterli olması, nitelikli ve becerikli işgücünün olması, girişimcilik altyapısının olması, gelişmeye elverişli sektörlerin belli bir bölgede var olması gerekmektedir (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006:89).

1.2.6. Sosyo-Ekonomik Yönde Faaliyet Gösterme

Kalkınma ajansları sunduğu çeşitli hizmetlerle ve yürüttüğü faaliyetlerle bölgenin sosyo-ekonomik yapısını geliştirmeyi ve ekonomik kalkınmayı sağlamayı amaçlar. Bununla birlikte bölge halkının kalkınmaya katılımı ile kalkınmadan faydalanmasını temin etmeye çalışır (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006:90).

Kalkınma ajanslarında ticari kaygı ve amaç güdülmez ancak ajansın amaçlara ulaşabilmesi için kalkınma bankaları oluşturması, şirket şeklinde örgütlenmesi gerekebilir. Hatta ajansların faaliyet ve hizmetlerinin devamı ile sürdürülebilirliği bakımından kendi faaliyetleriyle kendisine düzenli gelir kaynakları oluşturması gerekebilir. Bölgenin kalkınması için ekonominin gelişmesi önem taşır. Bununla birlikte kalkınmanın sosyal boyutu da ülke gelişimi için önemli olup ajansın sadece ekonomik gelişmeye yoğunlaşması düşünülemez. Bu anlamda ajans; rekabete dayanan bir iş çevresinin oluşturulması, dünya kalitesinde işgücünün yetiştirilmesi, altyapının geliştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevrenin ve sağlığın iyileştirilmesi ve etkili kurumların oluşturulması gibi gelecek için de hedefler belirlemelidir (Kayasü vd.,2003:9-10).

1.2.7. Yönetimde Farklı Toplum Kesimlerine Yer Verme ve İşbirliğini Geliştirme

Gerçek ve kalıcı bir kalkınmadan söz edebilmek için, yereldeki kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde gerçekleştirilmesi ve böylece yerelin sahiplenilmesi gerekir (Tamer, 2008:19).

Ajansların en önemli işlevlerinden birisi, farklı toplum kesimlerini bir araya getirmesi, bunları aynı bilinç etrafında toplayarak motive etmesi, bölgenin sorunlarına ortak çözümler bulunmasına yardımcı olması ve işbirliği olanaklarını geliştirmesidir. Bu nedenle kalkınma ajansları, kamu karar gücünü kamu organlarından alıp özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına paylaştıran yönetişimci kuruluşlar olarak nitelendirilmiştir (Çalt, 2005:9). Ajansların büyük çoğunluğu bölgenin problemlerine bölgesel bir kurumun stratejiler geliştirmesinin amaca uygun olacağını savunur. Bu sebeple bölgesel politikaların daha etkili ve bürokrasiden uzak bir ilişki içinde yürütülmesi, siyasi müdahalelere maruz kalmaksızın gerçekleştirilmesi amaçlanır. Kalkınmada verimi ve demokratikliği sağlayan ajanslar, geleneksel tavandan tabana örgütlenme modelinin yerine tabandan tavana doğru bir örgütlenme modelini benimsemektedirler (Berber ve Çelepçi, 2005: 147).

1.2.8. Kamu Tarafından Finanse Edilme

Kalkınma ajansları genellikle kamu kesimi tarafından çeşitli şekillerde ve düzeylerde finanse edilir. Şüphesiz ki kamunun diğer toplum kesimlerine örnek olmasının rolü büyüktür. Kamunun finanse etme biçimi, merkezi hükümet tarafından yapılan doğrudan gelir desteği, kuruluş fonu veya yerel yönetimlerin topladığı vergilerden ya da bütçe gelirlerinden pay alma şeklinde olabilir (Akpınar, 2004: 90-91). Ayrıca ajanslar sanayileşmeyi desteklemeye yönelik kamu fonlarına proje sunarak para veya kredi desteği de sağlayabilmektedir (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 93).

Kamunun finansman desteği ajansın ve ülkenin yapısına göre değişiklik göstermektedir. Buna göre merkezi veya bölgesel hükümetlere doğrudan bağlı bir kamu tüzel kişisi olarak örgütlenen ajanslardaki kamu kaynağı oranı çok fazladır (Tamer, 2008:22). Ajanslar her ne kadar kamu tarafından finanse edilse de başka gelirleri de vardır. Bunlar; yönetimde temsil edilen kuruluşlardan gelen paylar, ulusal ve uluslararası fonlar ve faaliyet gelirleridir. Uluslararası fonlar kapsamında AB'den ve Dünya Bankası'ndan elde edilen fonlar, faaliyet gelirleri kapsamında ise KOBİ'lerin sermayesine ortak olma, danışma ve destek ücretleri alma, arazi mal ve para yönetiminden kaynak sağlama, sanayi alanları ve iş geliştirme merkezleri işletme, borsa yatırımlarından gelir elde etme ve gayri maddi hak geliri elde etme olarak sayılabilir (Akpınar, 2004: 90-91).

1.3. Kalkınma Ajanslarının Amaçları

Ajanslar bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefler ve yasal bir hükme dayanarak kurulur. Bu nedenle bölgenin ve ülkenin kalkınmasında önemli bir rol oynar (Özer, 2012: 41). Kalkınma ajanslarının amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Büyüme, ihracat, istihdam ve teknoloji kriterleri göz önünde bulundurularak anahtar sektörlerin tespiti, ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve bölgenin yeniden yapılanmasının sağlanması, stratejik bölgesel programın yapılması ve geliştirilmesi,
- İş etkinliğini artırmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek,
- İşgücünün kalitesini geliştirecek kurumları oluşturmak,
- Ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak,
- Sağlıklı kentsel gelişmeyi yönlendirmek ve bunlarla yapısal uyum içinde kırsal gelişmeyi teşvik etmek,
- Kentleri çalışılacak ve yaşanacak sağlıklı mekanlar olarak geliştirmek,
- Şirketlere teşvik ve finansal destek sağlamak,
- Bilgi ve iletişim bazlı yeni sektörlerin oluşmasını teşvik etmek,
- Bölgenin potansiyelini ve sorunlarını göz önüne alarak geliştirdikleri politikalar ile bölgedeki ekonomiyi canlandırmak ve bölge halkının gelişmeye katılımını ve gelişimden yararlanmasını sağlamaktır (Akpınar, 2004: 88).

1.4. Kalkınma Ajanslarının Görev ve Fonksiyonları

Kalkınma ajanslarının ana hedefi kalkınmayı gerçekleştirmektir. Bu hedefe çeşitli yollardan ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla Avrupa'da ve dünyada kalkınma ajansları çok değişik konularda faaliyet göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi genel amaçlı ajanslar; stratejileri dikkate almak suretiyle sektörler arası gelişme projelerinin oluşturulması, desteklenmesi ve yönlendirilmesi faaliyetlerini yürütürler. Sektörel amaçlı ajanslar; bir bölgenin belirli bir faaliyetini veya bir yerin belirli projelerini desteklemek amacıyla kurulurlar. Stratejik amaçlı ajansların ise, bilgi

bankaları oluşturmak, bölgeyi ulusal ve uluslararası platformda desteklemek, KOBİ'lere destek vermek ve girişim potansiyelini ortaya çıkarmak gibi hedefleri vardır (Özer, 2012: 44).

Kalkınmanın dinamik ve değişken yapısına bağlı olarak kalkınma ajanslarının faaliyet ve işlevleri, finansman kaynakları, amaçları zaman içinde değişikliğe uğramıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda bölgeye yabancı sermaye çekmek ve serbest ticaret bölgeleri oluşturmak amacıyla kurulan ajanslar, daha sonra bölgesel işletmelere danışmanlık desteği vermek, altyapı oluşumuna katkıda bulunmak ve bilim merkezleri oluşturmak gibi bazı görevler üstlenmişlerdir (Kayasü vd., 2003: 14).

Kalkınmaya yönelik oluşturulan stratejiler, ulusal plan ve bölgesel planlarla uyumlu olmalıdır. En önemli nedeni bölgesel kalkınma hedeflerinin ulusal kalkınma hedefleri ile bağdaşmasıdır. Kalkınmaya yönelik strateji oluşturmanın aşamaları olarak; kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında ortaklık kurmak, sektörler arası işbirliğini sağlamak, bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek, stratejik plana göre program ve projeler geliştirmek sıralanabilir (Tamer, 2008: 25).

Ajansların en temel ve en önemli işlevi kuruldukları bölgeye yatırımcı çekebilmektir. Bu sebeple ajansların, bilgi bankaları oluşturmak, bilgilendirme hizmeti sunmak, yurt dışı ofisleri açmak, pazarlama olanaklarını iyileştirmek gibi görevleri vardır (Kayasü vd., 2003: 16).

Bölgeyi iyi bir şekilde tanıtmak yatırımcı çekmek kadar önemli bir görevdir. Yatırımcı çekmeninde ilk koşulu bölgenin tanıtımının yapılmasıdır. Çünkü yatırımcı bölge hakkında yeterince bilgi sahibi olmadan yatırım yapmaz. Bölgede var olan potansiyellerin kullanılabilmesi ve bölgenin ekonomik ve sosyal canlılığının sağlanabilmesi için bölgenin iyi bir şekilde tanıtılması gerekir. Bu bağlamda konferanslar, fuarlar ve festivaller düzenleyerek bölgenin tarihi, kültürel, turistik özellikleri sergilenir (Tamer, 2008: 27).

Yatırıma ilişkin uygun altyapının olduğu yerlerde yatırımcı çekmek daha kolaydır. Yatırım altyapısını geliştirmek yerel yönetimlerin sorumluluk alanı içine girmektedir. Fakat yerel yönetimlerin mali kaynaklarının yetersiz kalması ve bu işlerle uğraşacak nitelikli personelin bulunmaması nedeniyle ajanslar yatırım altyapısının

geliştirilmesi için faaliyette bulunur (Demirci, 2003 :2). Bununla beraber kentsel alanların yeniden yapılandırılması da altyapı geliştirme çalışmalarının içinde önemli yer tutar. Sınai olarak gerilemiş veya yeniden yapılanmakta olan bölgelerdeki kentlerin bozulmuş ve düzensiz bir yapıya sahip olması nedeniyle, buralardaki eski liman veya eski sanayi bölgesi gibi alanların yeniden yapılandırılması, böylece bu alanların yatırım yapılabilecek bir hale gelmesi ajanslar tarafından sağlanacaktır (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 93).

Ajansların büyük bir kısmı kentsel bölgeleri faaliyet kapsamında esas alsa da kırsal bölgeleri esas alan ajanslar da mevcuttur. Bu çerçevede özellikle tarımsal üretim ile tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ve potansiyel turizm olanaklarının kullanılması ajansların işlevleri arasındadır (Tamer, 2008: 29).

Önemi giderek artan ve ajanslar tarafından büyük önem taşıyan danışmanlık ve destek hizmetleri önemli işlevlerdendir. Danışmanlık hizmeti, vergi mevzuatı hakkında bilgi vermek, Ar-Ge çalışmaları yapmak, yatırım altyapısı hakkında araştırmalar yapmak, yatırımcıyı ilgilendiren konularda seminer düzenlemek, finansman konusunda önerilerde bulunmak, uygun teknoloji konusunda çalışmalar yapmak gibi konuları kapsar. Destek hizmeti ise, daha üst ölçekte danışmanlık hizmetini kapsar. Dolayısıyla destek hizmetleri, eğitim hizmetleri sunmak, girişimciliği ve uzmanlığı teşvik edici faaliyetlerde bulunmak, uluslararası kuruluşlarla irtibata geçilmesine yardımcı olmak, iş geliştirme merkezleri kurmak gibi konuları içerir (Tamer: 2008: 30).

2. TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI

Türkiye 1960'lardan bu yana, ekonomik ve toplumsal gelişmeyi, bölgesel eşitsizlikleri azaltmak, toplumsal ve ekonomik dengeyi sağlamak amacını güden kalkınma planları üzerinden yürütmüştür. Planlı ekonomiye geçişle birlikte, ülkenin görece olarak geri kalmış bölgelerini canlandırmak amacıyla, ulusal ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacağı düşünülen farklı bölgesel planlar hazırlanmıştır. Bu planların uygulanması ve izlenmesi görevi DPT'ye verilmiştir (Göymen, 2005: 185).

Türkiye'de kalkınma ajanslarının kurulmasında en önemli sebep AB'ye üyelik sürecidir. Çünkü AB, küreselleşme ve yapısal uyum politikaları ile ilgili araç ve değişimler çerçevesinde üye olacak ve aday ülkelerde bölgesel planlamanın yeni bir

anlayışla ele alınması gerektiği belirtilerek kalkınma ajanslarının kurulmasını istemiştir. Bu çerçevede Türkiye, 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında aday ülke olarak kalkınma ajanslarına önem vermiştir. AB Komisyonu'nun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında kalkınma ajanslarının oluşturulması amacıyla yasal düzenleme süreci başlatılmıştır (Cankorkmaz, 2011: 125).

Öncelikle 2003 yılında AB'ye üyelik sürecinde kabul edilen Avrupa Birliği'ne Katılım Ortaklığı Belgesi'nde kısa vadeli hedef olarak belirtilen kalkınma ajanslarının kurulması yönünde ilk adım atılmıştır. AB standartlarına uygun olarak İBBS oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma neticesinde ülke genelinde üç düzeyde istatistiki bölge birimleri tespit edilmiştir. Böylece Türkiye verilerinin AB'nin kullandığı standartlara dönüştürülmesi sağlanmıştır. Diğer bir gelişme ise, AB'ye uyum süreci kapsamında 2004-2006 yıllarını kapsayan Ön Ulusal Kalkınma Planının (ÖUKP) hazırlanmasıdır. Bu plan doğrultusunda bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri tespit edilerek bölgesel kalkınma planlarının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu süreçte 25 Ocak 2006'da 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun kabul edilmiş, 8 Şubat 2006'da Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. DPT koordinatörlüğünde kalkınma ajansları kurulmaya başlamıştır (Eren ve Cidecigiller, 2011: 398).

DPT'nin ajansların ulusal düzeyde koordinasyon görevinin içeriği kanunun 4. maddesinde sıralanmıştır. Bu görevler şunlardır:

* Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; planlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar.

* Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usul ve esasları belirleyerek bunların değerlendirmesini yapar.

* Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usul ve esasları belirler.

* Ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destekler.

* Ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezi düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlar.

* Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar.

* Yönetim kurulu tarafından seçilen ajans genel sekreterini onaylar.

* Plan ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetimine ilişkin esas ve usuller ile yatırım destek ofislerinin çalışma esas ve usullerini ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alarak belirler.

2.1. Kalkınma Ajansı Deneyimleri

İlk BKA çalışmaları AB'ye katılma sürecini hızlandırmak amacıyla 1990'lı yıllarda başlamıştır. Fakat bu dönemdeki örneklerin bir kısmı proje aşamasında kalmış, uygulama sıkıntıları nedeniyle gerçekleştirilememiştir (Berber ve Çelepçi, 2005: 150). Uygulanmış örnek olarak Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) çerçevesinde kurulan Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM), Ege Bölgesi için Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV) ile Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) tarafından yürütülen çalışmalar, DPT'nin Doğu Anadolu Projesi içinde yer alan Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) gösterilebilir.

2.1.1. GAP-Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM)

GİDEM'ler GAP İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) birlikte yürüttüğü "GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması" programı çerçevesinde 15 Eylül 1997 tarihinde Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde hizmete girmişlerdir. Adıyaman'da tekstil ve hazır giyim, Şanlıurfa'da organik tarıma dayalı ürünler, Diyarbakır'da mermer işleme, Mardin'de gıda ürünleri GİDEM Projesi kapsamında belirtilen faaliyetlerdir (Sayın, 2006: 345).

GİDEM'ler bölgelerinde yatırımcılığı ve girişimciliği özendirmek, yerli ve yabancı sermayeyi bölgeye çekebilmek amacıyla kurulmuş danışmanlık hizmeti veren merkezlerdir. Bunun yanında girişimcilerin GAP'ın yarattığı iş ve yatırım ortamına

katılması için danışmanlık hizmetleri verir, kalifiye işgücü, üretim ve teknolojinin gelişmesinde etkili olur (Kayasü vd., 2003: 80).

GİDEM'ler bölgesel gelişmeye katkı sağlaması açısından bazı projeleri başlatmışlardır. *Güneydoğu'da Yeni Ufuklar Projesi*, GAP İdaresi, UNDP, KOSGEB, AIESEC işbirliği ile girişimcilik yeteneği olan üniversite öğrencilerine yönelik olarak başlatılmıştır. Seçilen girişimci adaylarına eğitimler verilerek kendi projeleri yapmaları sağlanmıştır. *Kadın Girişimciliği Projesi*, bölgede kadın girişimciliğini geliştirmek için kamu ve sivil toplum kuruluşları ile çalışılması öngörülmüştür. Bu kapsamda eğitim programları düzenlenmiş ve bazı projeler hayata geçirilmiştir. Bunlar, kutu yapımı, giyim, restoran, pazarcı kadınlar projesidir. Karacadağ taş toplama projesi, nar suyu üretimi, bazalt taşı işleme projesi de uygulanan projeler arasındadır (GAP, t.y.).

2.1.2. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı Çalışmaları EGEV ve EBKA

1992 yılında Ege Bölgesi'ni ve İzmir'i özellikle dış yatırımcılara tanıtmak, yatırımcılar için bilgi ve yardımı sağlamak amacıyla Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV) kurulmuştur. Vakfın kurucu üyeleri İzmir Valiliği, Büyükşehir Belediyesi, İzmir Ticaret Borsası, İhracatçı Birlikleri, Egiad ve Gazeteciler Cemiyeti idi (Temizocak, 2006: 389).

EGEV kurulduktan sonra AB'nin Akdeniz ülkelerine yönelik Med-Invest programı çerçevesinde 300.000 ECU'luk katkısıyla Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) kuruluş çalışmaları 1993'te başlamıştır (Kayasü vd., 2003: 81). Temel amacı bölgenin ekonomik olarak kalkınmasını sağlamak olan EBKA, EGEV'in yasal bir organı olarak kurulmuştur. EBKA başarılı olmasına rağmen kurulduğu yıllarda Türkiye'de kalkınma ajanslarının yasal dayanağı olmadığından örgütlenme açısından yoksundu (Temizocak, 2006: 390). EBKA, EGEV'in geleceği için bir okul oluşturmuştur. İrlanda, Almanya, Fransa ve İtalya'nın önde gelen kalkınma ajanslarından eğitim alınmış ve Fransa'nın çeşitli kentlerinde bölgenin potansiyeli anlatılmıştır. EBKA, 1997'den beri EGEV'in bünyesinde anonim şirket olarak varlığını sürdürmektedir (EGEV, t.y.).

DPT, Türkiye-Yunanistan Sınır Ötesi İşbirliği Programı Interreg III/A'da Bölgesel Teknik Sekreteryaya görevini EGEV'e vermiştir. Ayrıca 6 ilin (Aydın, Balıkesir,

Çanakkale, İzmir, Muğla, Edirne) valilikleri bünyesinde oluşturulan Yerel Teknik Sekreteriyalar ile DPT ve teknik yardım ekipleri arasında koordinasyon sağlamakla görevlendirilmiştir (Temizocak, 2006: 393).

2.1.3. Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansı Önerisi EKA

DPT'nin, bölgenin kendi potansiyellerini harekete geçirecek ortamın yaratılması amacıyla geliştirdiği Doğu Anadolu Projesi'nin içinde yer alan Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) önerisidir. Projede EKA'nın kurulmasında temel altı ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler: Bölgesellik, Kamusalılık, Özerklik, Tamamlayıcılık, Katılımcılık şeklindedir. Esas faaliyet alanı sanayi ve hizmet sektörleri olarak belirlenen ajansa, yatırımcılara ve işletmelere yatırım, finansman konularında bilgi verme, yönlendirme ve izleme görevleri verilmiştir (Hekimoğlu ve Altindeğer, 2006: 27).

DPT'nin hazırladığı kalkınma planları ve yıllık programlarla uyumlu olarak yürütülmesinin sağlanması nedeniyle, EKA Başkanı'nın DPT tarafından atanması gerekliliği öne sürülmüştür. Yönetim Kurulu; Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve KOSGEB Başkanlığı'nın kendi kurumlarından atayacakları birer üye ile bölgedeki Sanayi ve Ticaret Odaları Başkanlarının kendi aralarından atayacakları 4 üye ve EKA Başkanı'ndan oluşacaktır. EKA'nın merkez teşkilatı; tanıtım ve yatırım çekme, girişim destekleme, emlak, insan kaynakları dairelerinden oluşmuştur (Kayasü vd., 2003: 85).

2.1.4. Mersin Kalkınma Ajansı - Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi (MEKİK)

Mersin Kalkınma Ajansı girişimi ilk defa 1999 yılında Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) tarafından başlatılmıştır. Ancak ilde kurumlar arası rekabet, bütçede anlaşmazlık gibi nedenlerle gündemden düşmüş ve beklemeye alınmıştır (Okutucu, 2006: 400). MTSO bünyesinde 2002'de faaliyete geçirilen Mersin Kalkınma Ajansının kurulma aşamasında; EURADA⁹, Info Murcia, Shannon ve Alsace Kalkınma Ajanslarından danışmanlık ve bilgi desteği alınmıştır (Hekimoğlu ve Altindeğer, 2006: 27). Mersin Kalkınma Ajansı EURADA'nın üyesidir. Ajansın faaliyet göstereceği

⁹ Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği.

alanlar; ticaret, liman ve serbest bölge, dışa açılma ve sanayileşme, gıda, tarım ve seracılık, kültür, turizm ve sanat ile sosyal uyum olarak belirtilmiştir.

Ajansın ilde bulunan kurumlar tarafından benimsenip kavranması için 2004 yılında Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi (MEKİK) kuruluşuna ortam hazırlanmıştır. 8 Ekim 2004 tarihinde yapılan toplantıyla MEKİK kuruluşu işlerlik kazanmış ve Mersin Kalkınma Ajansı'ndan MEKİK yapılanmasına gidilmiştir. Kuruluşundan itibaren kentte kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında iletişim ve koordinasyonun gelişimine katkıda bulunmuştur (Okutucu, 2006: 404).

Tablo 13: Kazanılan AB Projeleri

Proje	Kaynak
AB Yerel Bilgi Bürosu	55.000 €
MOZAİK Projesi	75.665 €
MEGEP	137.790 €
BAMEP	94.635 €
RIS MERSİN	530.511 €
IRC İrtibat Ofisi	1.000 €

Kaynak: TEPAV, 2005: 38.

MOZAİK Projesinin en önemli amacı, tarih ve arkeolojiyi ele alarak Türkiye ve AB ülkelerinin kültürel açıdan farklılıklarını ve ortak görüşlerini ortaya çıkarmaktır. MEGEP Projesi, turizm sektörü servis hizmetlerinde görev yapan personele mesleki yeterlilik ve beceri kazandırmayı hedeflemiştir. BAMEP Projesi, sepetçilikle uğraşanların bambu mobilya üzerinde eğitilmeleri ve eğitim sonunda istihdam edilebilecek bilgi ve beceriye kavuşmalarını amaçlamıştır. RIS MERSİN Projesi amaç olarak bölgesel yenilikçilik politikalarının geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve uygulamalarının transferi ile yeni araştırma ve yenilikçilik stratejilerini benimsemiştir (TEPAV, t.y.).

2.2. Kalkınma Ajanslarının Kurulması

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile 26 İstatistik Bölge Birimi Düzey 2'lerin her birinde Bakanlar Kurulu Kararı ile bir kalkınma ajansı kurulması öngörülmüştür. Ancak öncelikle ajansların aşamalı olarak kurulması ve önceden belirlenen bölgelerde pilot uygulama başlatılması amaçlanmış, elde edilen sonuçlara göre, ajansların yaygınlaştırılması prensibi benimsenmiştir (Dinler, 2012: 355). Bu bağlamda ilk olarak 6 Temmuz 2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan *Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı* ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ile İzmir ilini kapsayan İzmir bölgesinde kalkınma ajansları kurulmuştur (Özer, 2012: 53).

Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları'nın kurulmasından sonra ülke genelinde yeni kalkınma ajanslarının kuruluş çalışmaları yapılmıştır. Bunun üzerine 22 Kasım 2008 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 23 ile hizmet edecek sekiz kalkınma ajansı kurulmuştur.

Tablo 14: 2008'de Kurulan Kalkınma Ajansları

Merkez	Kapsadığı İller
İstanbul	İstanbul
Konya	Karaman, Konya
Samsun	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
Erzurum	Bayburt, Erzincan, Erzurum
Van	Bitlis, Hakkari, Muş, Van
Gaziantep	Adıyaman, Kilis, Gaziantep
Diyarbakır	Diyarbakır, Şanlıurfa
Mardin	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

Kaynak: Dinler, 2012: 355.

Kalkınma ajanslarının kuruluşu 2009 yılında da devam etmiştir. 54 ili kapsayacak 16 kalkınma ajansının kurulmasıyla toplam sayı 26'ya yükselmiştir. 25 Temmuz 2009 tarihli ve 27299 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu

Kararıyla 16 Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Böylece Türkiye'deki 81 ili kapsayan Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansının kurulması tamamlanmıştır.

Tablo 15: 2009'da Kurulan Kalkınma Ajansları

Merkez	Kapsadığı İller
Tekirdağ	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
Balıkesir	Balıkesir, Çanakkale
Denizli	Aydın, Denizli, Muğla
Kütahya	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak
Bursa	Bilecik, Bursa, Eskişehir
Kocaeli	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
Ankara	Ankara
Isparta	Antalya, Burdur, Isparta
Hatay	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
Nevşehir	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde
Kayseri	Kayseri, Sivas, Yozgat
Zonguldak	Bartın, Karabük, Zonguldak
Kastamonu	Çankırı, Kastamonu, Sinop
Trabzon	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
Kars	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
Malatya	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

Kaynak: Dinler, 2012: 356.

2.3. Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı

5449 sayılı yasa gereğince Türkiye'de kalkınma ajansları kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik, yatırım destek ofisleri olarak dört temel organdan oluşmaktadır.

2.3.1. Kalkınma Kurulu

Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında

işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek amacıyla oluşturulmuştur (Altınışik ve Peker, 2010: 154).

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun 9. Maddesinde kalkınma kurulunun görev ve yetkileri belirtilmiştir:

- Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini seçmek.
- Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.
- Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.
- Toplantı sonuçlarını DPT Müsteşarlığına raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

2.3.2. Yönetim Kurulu

Bölgesel politikaları genel kurulun tavsiyeleri doğrultusunda oluşturmak ve bu politikaları yürütmekle görevli olan yönetim kurulu, kalkınma ajanslarının karar organıdır (Demirci, 2005:186). Tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden oluşur. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde ise, il valileri, belediye başkanları, her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur.

5449 Sayılı Kanununun 11. Maddesine göre görev ve yetkileri:

- Yıllık çalışma programını kabul etmek ve DPT Müsteşarlığı'nın onayına sunmak.
- Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.
- Yıllık mali raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek.

- Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu DPT Müsteşarlığına göndermek.
- Ajans bütçesini onaylamak ve DPT Müsteşarlığına göndermek.
- Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.
- Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek.
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek.
- Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak.
- Genel sekreteri belirlemek ve DPT Müsteşarlığının onayına sunmak.
- Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek.

2.3.3. Genel Sekreterlik

Ajansın yürütme-icra organıdır. Yatırım destek ofislerinin en üst amiri olan genel sekreterlik yönetim kuruluna karşı sorumludur.

5449 Sayılı Kanununun 14. Maddesine göre genel sekreterliğin görev ve yetkileri:

- Yönetim kurulu kararlarını uygulamak.
- Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak.
- Ajans gelirlerini toplamak, 4. Maddeye göre belirlenecek usul ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak.
- Yönetim kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek.
- Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak.

- Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek mali destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek.
- Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak.
- Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek.
- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- Personelin performans ölçütlerini belirlemek.
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek.
- Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak.
- Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek.
- Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak.

2.3.4. Yatırım Destek Ofisleri

Bölge illerde, yönetim kurulu kararına bağlı olarak, biri koordinatör olmak şartıyla en çok beş uzmandan oluşan ofisler genel sekreterliğe karşı sorumludur. Mevcut pazarı genişletmek ve rekabet gücünü arttırmak amacıyla yatırımcılar için destek sağlama görevini yerine getirir. Yatırım destek ofisinde yatırımcılara sunulan hizmetler ücretsizdir. (Altınışık ve Peker, 2010: 155).

5449 Sayılı Kanununun 16 maddesine göre yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri:

- Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek.

- İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek.
- Başvurular hakkında ön inceleme yapmak.
- İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

3. TÜRKİYE'DE UYGULANAN KALKINMA AJANSLARINDAN ÖRNEKLER

Türkiye'de 2006 yılında 5449 sayılı yasa ile kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmüştür. İlk olarak Adana ve Mersin illerini kapsayan (TR62) Çukurova Kalkınma Ajansı ile İzmir ve çevresini kapsayan (TR31) İzmir Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Bu sebeple, ilk uygulama örnekleri olması açısından Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansı'ndan bahsedilecektir.

2008 yılında kurulan kalkınma ajanslarından İstanbul Kalkınma Ajansı (TR10) gelişmiş bir bölgede kurulduğu için; Van, Muş, Bitlis, Hakkari illerini kapsayan Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (TRB2) diğer bölgelerle arasında gelişmişlik farklılıkları olduğu için; Samsun, Çorum, Tokat, Amasya illerini kapsayan Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (TR83) uygulamalarından söz edilecektir.

3.1. Çukurova Kalkınma Ajansı¹⁰

Adana ve Mersin illeri için faaliyet gösteren Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA), 2006 yılında kurulmuştur. Ajansın karar organı yönetim kuruludur. Yönetim kurulu Adana ve Mersin illerinin temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu temsilciler il valileri, büyükşehir belediye başkanları, il genel meclisi başkanları, sanayi ve ticaret odaları başkanlarından oluşur. Yönetim kurulu başkanı Adana Valisi, yardımcısı ise Mersin Valisidir.

Ajansı yönlendiren kalkınma kurulu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversitelerden oluşan 100 kişilik bir kuruldur. Ajansın icra organı olan genel sekreterlik, yatırım destek ofislerinin en üst amiridir. Genel kurul, yönetim kuruluna karşı sorumludur. ÇKA'nda 1

¹⁰ Çukurova Kalkınma Ajansı 2012 Yılı Faaliyet Raporu ve www.cka.org.tr den yararlanılmıştır.

genel sekreter, 1 iç denetçi, 29 uzman, 7 destek personeli olmak üzere 38 kişi görev yapmaktadır.

Ajansın sunduğu hizmetler genel sekreterlik bünyesinde oluşturulmuştur. Bunlar, Planlama ve Programlama Birimi, Proje Uygulama Birimi, İzleme ve Değerlendirme Birimi, Adana Yatırım Destek Ofisi ve Destek Hizmetleri Birimidir.

Planlama ve Programlama Birimi: Bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapılması, yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılmasından sorumludur.

Proje Uygulama Birimi: Planlama ve Programlama Birimi tarafından hazırlanan bölgesel programların yönetiminden; destek almaya hak kazanan projelerin belirlenmesi ve başvuru sahipleri ile sözleşme imzalanana kadar geçen sürecin uygulanmasından sorumludur.

İzleme ve Değerlendirme Birimi: Ajans tarafından hazırlanan plan ve programların ve desteklenen projelerin izleme ve değerlendirilmesi amacıyla gerekli bilgilerin toplanması, analizi ve kullanılması hususunda çalışmalar yapar.

Yatırım Destek Ofisleri: Adana ve Mersin’de olmak üzere iki tanedir. Görevleri, yatırım kapasitelerinin geliştirilmesine ve stratejisinin hazırlanması, yatırım konusunda bilgi ve teknik destek sağlama, yatırımların idari aşamasının kolaylaştırılması ve hızlandırılmasına yönelik çalışmalarıdır.

Destek Hizmetleri Birimi: Faaliyet alanları, idari ve mali işler, insan kaynakları, basın ve halkla ilişkiler, yazı işleri ve arşiv, bilgi işlem, özel kalem (sekretarya) olarak ayrılmıştır.

Çukurova Kalkınma Ajansı’nın 2012 yılında gerçekleştireceği faaliyetlerin belirlenmesinde ulusal ve bölgesel düzeydeki temel strateji belgelerine öncelik verilmiştir. Bu belgeler, 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2012-2014 Orta Vadeli Program ve 2012 Yılı Programıdır. Ajansın çalışma programının öncelikleri belirlenirken bölgesel ölçekte strateji belgesi olarak Kalkınma Bakanlığı tarafından onaylanmış olan 2010-2013 Çukurova Bölge Planı esas alınmıştır. Stratejiler,

rekabet gücü, sosyal uyum, yaşam kalitesi ve çevre olarak dört ana başlıkta toplanmıştır. Bu kapsamda bölgedeki metropolitan alanlarda yer alan göçle gelen nüfusun sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü hedeflenmiş; bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bölgede az gelişmiş ilçelere yönelik mali destek programları tasarlanmıştır.

Bu döneme ait bazı faaliyetler aşağıda belirtilmiştir:

- Yenilenebilir enerji, kimya, hazır giyim ve konfeksiyon sektörlerinde araştırma raporları hazırlanarak basım ve yayın işleri gerçekleştirilmiştir.
- Lojistik ve turizm alanlarında çalışmalar yapılarak Çukurova bölgesinde muz ve turunçgil üretimi, yeni hal kanunu ve Çukurova'da göç olgusu konulu raporlar hazırlanmıştır.
- Çukurova sürdürülebilir enerji, çevre ve altyapı raporu hazırlanmıştır.
- Mersin Tarsus Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi ile Mersin SEKA Limanı'na ait bilgi notları hazırlanmıştır.
- Kalkınma Bakanlığı ile ajanslar arasında düzenlenen ortak faaliyetler kapsamında Girişim Sermayesi Piyasa Analiz Grubu çalışmaları çerçevesinde, girişim sermayesinin bölgedeki şirketler tarafından algılanması ve girişim sermayesine olan talep durumu ile ilgili olarak çalışmalara destek verilmiştir.

17 Temmuz 2012'de gerçekleştirilen kalkınma kurulunun toplantısı ile 2014-2023 Çukurova Bölge Planı hazırlık çalışmaları başlatılmıştır. Planın yerel katılım süreci üç aşamalı olarak belirlenmiştir. Bunlar; alt bölge toplantıları, sektörel çalıştaylar, tematik çalıştaylardır. Alt bölge toplantıları, Adana ve Mersin'in merkez ilçeleri dışında kalan 20 ilçesinden yerel paydaşların katılımıyla gerçekleşen toplantılardır. Hazır giyim, konfeksiyon, yenilenebilir enerji, kimya, plastik gibi sektörlerle göre ele alınarak hazırlanan sektörel çalıştaylar; rekabet gücü, sosyal uyum, kırsal kalkınma, kurumsal yapı ve yönetim gibi konulardan oluşan tematik çalıştaylar planın parçalarıdır.

Çukurova Kalkınma Ajansı için gerçekleştirilen en önemli projelerden biri, OECD Bölgesel Gelişme Politikası Komitesi tarafından yürütülen Liman Şehirleri Projesidir. Bu proje kentsel gelişmede limanların rolünü ortaya çıkarmayı hedefler. Proje çerçevesinde OECD proje ekibi tarafından Mersin'de saha çalışması

gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması sonrasında hazırlanan Mersin Limanı Raporu 3 Aralık 2012'de OECD Çalışma Grubu Komitesi görüşülerek kabul edilmiştir. Ajansın diğer önemli çalışmaları şunlardır: Sağlık turizmi kümelenmesi ve çalıştayları, İskenderun Körfezi'nde endüstriyel simbiyoz projesi, Seyhan ve Berdan Havzalarında çevresel kirliliğin turizm bölgesine olası etkileri toplantısı, Ceyhan enerji ihtisas endüstri bölgesi araştırma çalışması, bölgesel fuar organizasyonları toplantısıdır.

Ajansın 2011 yılındaki mali destek programları için ajans bütçesinden 27.000.000 TL kaynak ayrılmıştır. 27 Kasım 2011'de proje teklif çağrısı ilan edilen 3 program aşağıdadır:

Rekabet Gücünün Arttırılması Mali Destek Programı: Kar amacı güden işletmelerin başvuru sahibi olabildiği bu program kapsamı için tahsis edilen toplam kaynak tutarı 17.000.000 TL'dir. Program kapsamında tarım ve gıda imalatı, ayakkabı imalatı, makine ve metal eşya imalatı desteklenecektir.

Göçle Gelen Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Uyumunun Sağlanması Mali Destek Programı: Kamu kurumları, mahalli idareler ve üniversiteler gibi kar amacı gütmeyen çeşitli kuruluşların başvurduğu bu programa 6.000.000 TL tutarında kaynak ayrılmıştır. Programın kapsamı, göçle gelen nüfusun kent yaşamıyla ve toplumun diğer kesimleriyle entegrasyonunun sağlanması, göçle gelen nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde çevresel iyileştirmelerin yapılmasıdır.

Bölge İçi Gelişmişlik Farklarının Azaltılması Mali Destek Programı: Kar amacı güden ve gütmeyen kuruluşlara yönelik olmak üzere oluşturulan bu programın amacı, bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasıdır. Program kapsamında desteklenecek projelere ayrılan kaynak tutarı 4.000.000 TL'dir.

2012 yılında gerçekleştirilen mali destek programları 4 Aralık 2012'de 3 tane proje teklif çağrısı ilan edilmiştir. Ajansın bütçesinden bu projeler için 40.000.000 TL kaynak aktarılmıştır.

Rekabetçilik ve Yenilik Mali Destek Programı: Sadece KOBİ'lerin başvuru sahibi olabildiği bu program için ayrılan bütçe 20.000.000 TL'dir. Bu program kapsamında tarım, gıda, metal eşya, makine kimya, mobilya ve turizm sektörleri yer

alır. Her bir sektörün ihtiyacına göre farklı öncelik alanları belirlenmiştir. Bu bağlamda programın amacı, bölgede Ar-Ge, tasarım ve yenilik kapasitesini geliştirmek, üretimde ve hizmetlerde kalite ve katma değeri artırmak, markalaşmayı teşvik etmek, pazar paylarını artırmak ve yeni pazarlar için olanak sağlamaktır.

Kadın İstihdamının Artırılması ve Mesleki Eğitimi Mali Destek Programı: Kar amacı gütmeyen kuruluşların başvurabildiği bu program için 5.000.000 TL bütçe ayrılmıştır. Programın kapsamında bölgedeki kadınların meslek edindirme ve girişimcilik programları yoluyla iş yaşamına ve bölge ekonomisine katkılarının artırılması hedeflenmiştir.

İş Koşulları ve Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı: Kar amacı gütmeyen kuruluşların başvurabildiği program için 15.000.000 TL kaynak ayrılmıştır. Program için 3 adet öncelik alanı belirtilmiştir. Bunlar; bölgenin iş ve üretim altyapısını geliştirmek, tarihi kültürel taşınmaz varlıkları geliştirmek, yaşlı ve engellilerin yaşam kalitesini yükseltmektir.

3.2. İzmir Kalkınma Ajansı¹¹

İzmir ili merkez olmak üzere TR31 Düzey 2 bölgesinde İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) 2006 yılında kurulmuştur. Ajans organizasyon yapısında kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofisleri yer almaktadır.

Kalkınma kurulu 2008 yılında özel sektör, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversitelerden oluşarak kurulmuştur. Kalkınma kurulu 100 üyeden oluşmaktadır. Ajansın karar organı olan yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden oluşmaktadır. Genel sekreterlik ajansın icra organıdır. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur ve bünyesinde planlama programlama ve koordinasyon birimi, program yönetim birimi, izleme ve değerlendirme birimi, tanıtım ve dış ilişkiler birimi, kurumsal yönetim birimini barındırır.

¹¹ İzmir Kalkınma Ajansı 2012 Yılı Faaliyet Raporu'ndan yararlanılmıştır.

Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimi: Temel görevi, bölge planlarının yerel aktörlerinin katılımıyla, Ulusal Kalkınma Planıyla uyumlu olarak Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda hazırlanması, yerel aktörler tarafından benimsenmesi ve sahiplenilmesinin sağlanmasıdır. Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği ve iletişimi gerçekleştirmek bölge plan ve programları açısından önemlidir.

Program Yönetimi Birimi: Ajans tarafından sunulan mali ve teknik destek programlarının uygulama mekanizmasını oluşturmak ve yönetmekten sorumlu olan birimdir. Destek programlarının başvuru koşullarını ve değerlendirme kriterlerini belirler, proje başvurularının kabul edilmesinden, proje değerlendirme süreçlerinin planlamasına ve yönetilmesine kadar mali destek programlarının yönetsel her aşamasından sorumludur.

İzleme ve Değerlendirme Birimi: Bölge planı ve programların gerçekleşmesi amacıyla desteklenen faaliyetleri ve projeleri izlemek, denetlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını yönetim kurulu ve Kalkınma Bakanlığı'na bildirmekten sorumlu olan birimdir. Aynı zamanda uygulama aşamasına geçmiş projelerde öngörülen amaçlara ulaşılmasına yardımcı olur ve yararlananların ödeme taleplerini değerlendirerek ödemelerin zamanında yapılmasını sağlar.

Tanıtım ve Dış İlişkiler Birimi: Bu birim, İzmir'in uluslararası tanınırlığını artırmak için uluslararası organizasyonlara destek vermek, İzmir'in tanıtımı kapsamında ulusal ve uluslararası alanda tanıtımına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Ajansın basın ve kurumsal iletişimi birimin sorumlulukları arasındadır. Basın ve halkla ilişkiler sorumlusu tarafından ajansın iletişim ve tanıtım faaliyetleri yürütülmektedir.

Yatırım Destek Ofisleri: Yerli ve yabancı yatırımcılara İzmir'in yatırım olanaklarını tanıtmak ve İzmir'de yatırım yapmayı planlayan firmalara destek olmak amacıyla faaliyet gösteren birimdir. İzmir'de yatırımcıların karşılaşılabilecekleri sorunları tespit ederek bunların çözümüne ilişkin girişimlerde bulunmaktadır.

Kurumsal Yönetim Birimi: Yönetimsel ve idari anlamdaki temel sorumluluk ve işlemleri bu birim yürütür. Kurumsal yönetim birimi; idari ve mali işler, organizasyon sorumlusu, bilgi işlem sorumlusu ve yönetici asistanından oluşmaktadır. Bu birim,

ajansın insan kaynakları politikasını belirlemek, uygulamak, izlemek ve geliştirilmesini sağlamaktan sorumludur.

Ajansın gerçekleştirdiği faaliyetler İzmir ve çevresini için büyük önem taşır. İZKA'nın, Avrupa Birliği Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Çerçeve Programı'nın 2011 yılında açıklanan Küme Yönetiminde Mükemmelliğin Desteklenmesi Eylemi kapsamında yaptığı proje başvurusu, Avrupa çapında başarılı olan 4 konsorsiyum arasında yer almıştır. İZKA'nın ortak olarak dahil olduğu CENTRAMO Projesi (Cluster Excellence Network for Training and Mobility) İzmir'deki kümelerin uluslararası alanda tanınmasına katkı sağlamaktadır. Bu projenin toplam süresi 24 ay (Aralık 2011-Kasım 2013), toplam bütçesi 425.698,76 €'dur. Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Hırvatistan'dan merkezi yönetim kuruluşları ile birlikte hayata geçirilecek olan projenin iki temel faaliyet alanı bulunmaktadır. İlki, proje ortağı olan bölgelerdeki kümelerin kapasitelerinin belirlenmesi için bir kıyaslama çalışmasının yapılması, bölgelerde eğitim ihtiyacına göre özel müfredatların hazırlanması ve eğitimcilerin bilgilendirilmesidir. İkincisi ise, deneyim paylaşımı amacıyla ortak bölgelerdeki kümelere çalışma ziyaretlerinin düzenlenmesidir.

2012 yılında kümelenme konusundaki faaliyetlerinden birisi İzmir'deki kümelenme çalışmalarının uluslararası alana taşınmasını sağlamak amacıyla Uluslararası TCI Network Akdeniz Konferansı'nın gerçekleştirilmesidir. 14-15 Haziran 2012 tarihinde İZKA, TEPAV, Ege İhracatçılar Birlikleri ve Ege Üniversitesi işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de ilk kez yapılan bu konferansta ana tema Akdeniz Bölgesi'nde ekonomik ve sosyal kalkınmanın itici gücü olarak kümelenmedir.

2011 yılında İZKA, Ege Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi (EBİLTEM) ve TÜİK İzmir Bölge Müdürlüğü işbirliği ile başlatılan İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi'nin Oluşturulması Projesi tamamlanmıştır. Bu çalışma, bölgesel yenilik kapasitesinin belirlenmesi, sektörlerde yenilik kapasitesinin belirlenmesi, bölgesel yenilik sisteminin oluşturulması, nihai rapor ve eylem planının oluşturulması olmak üzere dört adımdan oluşmuştur. 18-19 Ekim 2012 tarihinde Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) ve EURADA tarafından Samsun'da düzenlenen

AGORADA¹² ikinci toplantısına katılım sağlanarak İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi konusunda bilgilendirme sunumu yapılmıştır.

Ajans bünyesinde mali destek programları (MDP) ile ilgili süreçleri ortak ve koordineli biçimde yürütmek amacıyla MDP Komisyonu oluşturmuştur. Komisyon tarafından önceki yıllara ait uygulamalar incelenmiştir.

Teknolojik Üretim ve Yenilik Mali Destek Programı: Bu program 12 Eylül 2011 tarihinde, yenilenebilir enerji, lojistik, gıda ve içecek sanayi, giyim eşyası, endüstri makineleri imalat sanayi, optik aletler ve bilişim sektörlerinde Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin artırılması ve ileri teknolojilerin geliştirilmesi amacıyla ilan edilmiştir. Bu sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler tarafından, belirtilen üç öncelik kapsamına göre, projeler kabul edilmiştir. İlk öncelik; Ar-Ge yenilik süreçleri sonunda ortaya çıkmış patent, model ve endüstriyel tasarım tesciline sahip olan ürünlerin ticarileşmesidir. İkinci öncelik; üretim süreçlerinde ileri teknolojilerin kullanılması yoluyla verimlilik sağlayacak yenilik uygulamalarının gerçekleştirilmesidir. Üçüncü öncelik; üniversiteler tarafından üretim süreçlerinde uygulamaların sağlanmasıdır. Değerlendirmeler sonucunda programa 14.000.000 TL kaynak ayrılmıştır.

Yenilenebilir Enerji ve Çevre Teknolojileri Mali Destek Programı: Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin geliştirilmesi, bu teknolojilerin üretilmesi, kullanımının yaygınlaştırılması ile verimlilik, rekabet gücü ve çevresel performansın artırılması amacıyla 17 Aralık 2012 tarihinde bu program ilan edilmiştir. Programa ayrılan toplam bütçe 25.000.000 TL'dir. Mali destek programı çerçevesinde üç öncelik belirlenmiş ve bu önceliklere göre projeler kabul edilecektir. Birinci öncelik; yenilenebilir enerji sistemlerinin ve çevre teknolojilerinin tasarımına ve üretimine yönelik Ar-Ge veya ürün/süreç yeniliği ve ticarileştirme çalışmalarıdır. İkinci öncelik; yenilenebilir enerji kaynakları ile lisanssız elektrik üretimine yönelik olarak 50kWh veya üzerinde kapasiteye sahip yatırımlar yapılmasıdır. Üçüncü öncelik; yenilenebilir enerji kaynaklarının ısıtma, kurutma, soğutma ve ulaştırma amaçlı kullanımının sağlanmasıdır.

¹² EURADA tarafından her yıl farklı konu başlıkları çerçevesinde iki kez yapılan etkinliklerdir.

3.3. İstanbul Kalkınma Ajansı¹³

İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA), 5449 sayılı kanuna dayanarak Bakanlar Kurulu'nun 22.11.2008 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 10.11.2008 tarih ve 2008/14306 Sayılı "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar" ile kurulmuştur. Ağustos 2009'da genel sekreter atanmış ve Aralık 2009'da uzman ve destek personeli istihdamı ile birlikte aktif olarak faaliyete geçmiştir. Ajans, İstanbul'da ekonomik ve sosyal kalkınma üzerinde etkili olan aktörleri bir araya getirmeyi, bölgenin kalkınma potansiyelini ulusal ve küresel düzeyde stratejik bir perspektifle ele almayı hedefler. Bununla birlikte, faaliyetlerinde sürdürülebilir kalkınmada öncü olma ve İstanbul'u bir marka şehre dönüştürme amacı da vardır.

Bölgesel gelişme hedefine uygun olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini gerçekleştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulmuştur. 2011 yılında 6. Kalkınma Kurulu ve 7. Kalkınma Kurulu toplantıları gerçekleştirilmiştir. Ajansın karar organı olan yönetim kurulu, vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, ticaret ve sanayi odası başkanlarından ve kalkınma kurulu üyelerinin arasından seçilen üç üyeden oluşmaktadır. Genel sekreterlik ajansın icra organıdır ve yönetim kuruluna karşı sorumludur. 31.12.2011 itibariyle genel sekreterliğe bağlı birimler; planlama, programlama ve koordinasyon birimi, program yönetimi birimi, izleme ve değerlendirme birimi, yatırım destek ofisi, destek birimidir.

2011 yılında Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda Türkiye genelindeki ajanslar arasında sosyal girişimcilik ve girişim sermayesi çalışma gruplarına katılım sağlanmıştır. Ajans, Kalkınma Ajansları Konferansı ve Marmara Bölgesi Kalkınma Ajansları ile İşbirliği çalışmalarına katılmıştır. Bunun yanında üniversitelerle işbirliği gerçekleştirmiştir.

İstanbul Kalkınma Ajansı ile Bahçeşehir Üniversitesi arasında CO-OP Protokolü imzalanmıştır. Yurt dışında yaygın olarak uygulanan bu programın kapsamında üniversite-iş dünyası işbirliğiyle, eğitim ve çalışma yaşamının bütünleştirilmesi amaçlanmaktadır. Protokol kapsamında ajans tarafından kalkınma ajanslarının çalışma

¹³ İstanbul Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Faaliyet Raporu ve İstanbul Kalkınma Ajansı 2012 Yılı Mali destek Programları'ndan yararlanılmıştır.

alanı bağlamında katılımcılık, planlama gibi faaliyetlere yönelik bir marka dersin açılması planlanmış ve öğrencilere ajansta staj imkanı tanınmıştır. Ajansın diğer çalışmaları; İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Akreditasyon Çalışmaları kapsamında oluşturulan bölge planlama yüksek lisans programı LESKİS Komisyonu üyeliği, Boğaziçi Üniversitesi İnovasyon ve Rekabet Odaklı Kalkınma Araştırmaları Merkezi'nin kuruluşuna destek verilmesi, İstanbul Aydın Üniversitesi ile “Gıda Sanayiinde Yeni Teknoloji ve Yaklaşımlar Proje Pazarı” etkinliği kapsamında işbirliği protokolü imzalanmıştır.

İstanbul Kalkınma Ajansı bünyesindeki mali destek programları:

Afetlere Hazırlık Mali Destek Programı: Programın amacı; İstanbul Bölgesi'nde yaşam ve mekan kalitesi yüksek güvenli yerleşmeler yaratmak üzere, afet yönetim sisteminin etkinleştirilerek uygulama kapasitesinin artırılması ve afet risklerinin azaltılmasıdır. Başvuru sahipleri kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. Program bütçesi 10.000.000 TL'dir ve iki öncelik belirlenmiştir. İlki, afet yönetimi faaliyetlerine yönelik kurumsal kapasitenin artırılması ve başta gönüllü örgütlenmelerle olmak üzere yerel kapasitenin oluşmasıdır. İkincisi, risk alanlarının tanımlanması, riski azaltmak için alternatif yaklaşımların geliştirilmesi ve uygulama araçlarının çeşitlendirilmesidir.

İşletmelere Yönelik BİT¹⁴ Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı: Bütçeden 15.000.000 TL kaynak ayrılan bu programın amacı, İstanbul BİT sektörünün inovasyon kabiliyeti, işbirliği olanakları ve rekabetçiliğinin güçlendirilerek İstanbul Bölgesi'nin küresel rekabet edebilirliğinin artırılmasıdır. Kar amacı güden işletmeler için uygun görülmüş ve öncelikleri belirtilmiştir. Birinci öncelik, BİT sektöründe diğer ekonomik sektörlerle yönelik yüksek katma değer üreten yenilikçi ürün ve faaliyetlerin geliştirilmesi ve ticarileştirilmesidir. İkincisi, BİT sektöründe faaliyet gösteren ve bu sektörle ilişkili kurum ve kuruluşlar arasında altyapı, inovasyon ve sektörün sorunlarının çözümlerine yönelik işbirliklerinin geliştirilmesidir.

Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik BİT Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı: Amacı işletmelere sunulan programla aynıdır ve bütçesi de 15.000.000 TL'dir. Program üç öncelik içermektedir. Birincisi, İstanbul'un kentsel ve

¹⁴ Bilgi ve İletişim Teknolojileri.

sosyal sorunlarına BİT eksenli yenilikçi çözümler getirilmesidir. İkincisi, diğer ekonomik sektörlerle yönelik yüksek katma değer üreten faaliyetlerin geliştirilmesidir. Üçüncüsü, BİT sektöründe faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında ortak altyapı, inovasyon ve sektörün sorunlarının çözümlerine yönelik işbirliklerinin geliştirilmesidir.

Sosyal İçermeye Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı: Çocuk, genç, kadın, engelli ve yaşlılar gibi sosyal dışlanmaya maruz kalabilecek grupların yoksunluk durumundan çıkarılarak ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, yaşam fırsatlarından eşit ve tam olarak yararlanmalarının sağlanması ve toplumla bağlarının güçlendirilmesi amacını taşır. Kar amacı gütmeyen kurumların başvurabileceği programın bütçesi için 40.000.000 TL ayrılmıştır. Programın öncelikleri üç tanedir. Birinci öncelik, sosyal dışlanmayla mücadelede kurumsal kapasitenin ve kurumlar arası işbirliğinin artırılmasıdır. İkinci öncelik, sosyal risk gruplarının işgücüne katılımının, istihdam edilebilirliklerinin ve girişimcilik kapasitelerinin artırılmasıdır. Üçüncü öncelik, sosyal risk gruplarının kentsel ve sosyal hizmetlere erişiminin artırılması ve rehabilitasyonlarının sağlanması ve her türlü hakları konusunda bilgi ve bilinç düzeyinin geliştirilmesidir.

Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Yaratıcı Endüstrilerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı: Programın amacı, yüksek katma değer üreten ve İstanbul'un özgünlüğünü geliştiren yaratıcı endüstrilere odaklanarak İstanbul Bölgesi'nin küresel rekabet gücünün artırılmasıdır. Bunun yanında sosyal kalkınma, kentsel mekan kalitesi, çevresel ve kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktır. Program bütçesi 15.000.000 TL'dir. Öncelikleri üç tanedir. Birincisi, yaratıcı endüstrilerde kümelenmenin, yenilikçiliğin, girişimcilik kapasitesi ve iş geliştirmenin teşvik edilmesidir. İkincisi, yaratıcı insan gücünün yetiştirilmesi ve İstanbul'a çekilmesidir. Üçüncüsü, yaratıcı endüstrilere ilişkin farkındalığın artırılması ve yaratıcı endüstrileri destekleyecek ve geliştirecek fikri mülkiyet haklarının korunmasıdır.

İşletmelere Yönelik Yaratıcı Endüstrilerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı: Programın amacı kar amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik olan programla aynıdır. İki adet öncelik belirlemiştir. İlki, yaratıcı endüstrilerde üretilen katma değeri artıran yenilikçi uygulamaların hayata geçirilmesidir. Diğer öncelik, yaratıcı endüstrilerde

işbirliği ağlarının oluşturulması ve mevcut işbirliği ağlarına katılım sağlanmasıdır. Program için 15.000.000 TL bütçe ayrılmıştır.

3.4. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı¹⁵

2006 yılında pilot olarak kurulan kalkınma ajanslarından sonra 22 Kasım 2008’de Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) kurulmuştur. DAKA, TRB2 Düzey 2 bölgesinde bulunan Bitlis, Hakkari, Muş, Van illerinde bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamıştır. Ajansın merkezi Van Merkez ilçedir.

Ajansın organizasyon yapısında; kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik, ajans birimleri, yatırım destek ofisleri yer almaktadır. Kalkınma kurulu, ajansın danışma kurulumudur. Bu kurul, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulmuştur. Yönetim kurulu ajansın karar organıdır. Bitlis, Hakkari, Muş, Van illerinin valileri, merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ile ticaret ve sanayi odası başkanları olmak üzere 16 kişiden oluşmaktadır. Genel sekreterlik ajansın icra organıdır ve yönetim kuruluna karşı sorumludur. Ajans tarafından sunulan hizmetler planlama, programlama ve koordinasyon birimi, program yönetim birimi, izleme değerlendirme birimi, muhasebe ve ödeme birimi ve yatırım destek ofisi tarafından gerçekleştirilir.

Planlama, programlama ve koordinasyon birimi faaliyetleri; DAKA tarafından düzenlenen 2012 Yılı 1. Olağan Kalkınma Kurulu Toplantısı Hakkari’de gerçekleştirilmiştir. Başta Van olmak üzere TRB2 Bölgesi’ni olumsuz yönde etkileyen depremler sebebiyle Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Çalışması (AFAD) yapılmıştır. Doğu Anadolu’da turizmin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve bir marka haline dönüştürülmesi için, bu bölgede faaliyet gösteren 4 ajans (DAKA, FKA, KUDAKA, SERKA) Kars’ta bir toplantı gerçekleştirmiştir.

Program yönetim birimi faaliyetleri; mali destek programlarına sunulan projelerin kalitesini arttırmaya yardımcı olmak ve değerlendirme süreçlerinin daha iyi yönetilmesi amacıyla 2012’de çevrimiçi başvuru sistemi oluşturulmuştur. Bunun yanında doğrudan faaliyet desteği ve teknik destek programları başvuru rehberleri

¹⁵ DAKA 2012 Yılı İlk Yarı Yılı Faaliyet Raporu ve www.daka.org.tr den faydalanılarak hazırlanmıştır.

tamamlanmış ve çevrimiçi başvuru sistemi aracılığıyla başvurular alınmaya başlanmıştır.

2012 mali destek programları başvuru rehberi 8 Haziran 2012'de Kalkınma Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Hakkari ilinde meyvecilik ve sebzeçiliğin geliştirilmesi ile yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının özendirilmesi mali destek programları açıklanmıştır. Yılın sonlarına doğru ilan edilen diğer proje yatırım altyapısının güçlendirilmesine yönelik küçük ölçekli altyapı mali destek programıdır. 2013 yılı için yatırım ve turizm altyapısının güçlendirilmesine yönelik küçük ölçekli altyapı projeleri mali destek programı ilan edilmiştir.

Hakkari İlinde Meyvecilik ve Sebzeçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı: Hakkari'de meyvelik ve sebzelik potansiyelini harekete geçirmek, komşu ülkelere yönelik potansiyel ihraç ürünleri üretimini teşvik etmek ve böylece il ekonomisinin canlandırılmasını sağlayarak bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmayı amaçlar. Program kar amacı güden ve/veya gütmeyen kurum ve kuruluşlar içindir ve bütçesi 4.000.000 TL'dir. Öncelik olarak; başta ceviz olmak üzere kapama (tek çeşit meyve üretimi) meyve bahçelerinin kurulması ve yenilenebilir enerji kaynağı kullanan seraların oluşturulması belirlenmiştir.

Yenilenebilir Enerji Kaynakları Kullanımının Özendirilmesi Mali Destek Programı: Amaç olarak, bölge işletmelerinin enerji girdi maliyetlerinin azaltılmasını sağlayarak sektörel rekabet güçlerinin artırılmasını ve bölgede yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının özendirilmesini benimser. Kar amacı güden ve/veya gütmeyen kurum ve kuruluşlarının başvuracağı program için ayrılan bütçe 5.000.000 TL'dir. Bu program için 4 öncelik belirtilmiştir. 1)Güneş enerjisi ve hidrolik güç kaynakları ile elektrik üretimi sağlayan yatırım projeleri 2)Diğer yenilenebilir enerji kaynaklarından (biyogaz, jeotermal, rüzgar, biyokütle, çöpgazı dahil, vb) elektrik üretimini sağlayan yatırım projeleri 3)Yenilenebilir enerji kaynaklarının sulama, ısıtma ve kurutma amaçlı kullanımını sağlayan projeler 4)Yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin Ar-Ge ve tanıtım faaliyetlerini içeren projeler.

Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı: İmalat, ticaret ve hizmet sektörlerinin faaliyet gösterdiği ortak

alanların teknik, fiziki ve sosyal altyapılarının geliştirilerek yeni yatırımlar yapılmasının sağlanması ve istihdamın artırılması yoluyla bölgenin kalkınmasına katkı sağlamayı amaçlar. Öncelik olarak; imalat, ticaret ve hizmet sektörlerinin ortak kullanım alanlarının oluşturulması, altyapılarının güçlendirilmesi ve modernizasyonu ile iş geliştirme merkezlerinin kurulması belirlenmiştir. Program için 10.430.000 TL bütçe ayrılmıştır. Kar amacı güden ve/veya gütmeyen kurum ve kuruluşlara sunulmuştur.

Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı: Amacı, altyapılarının geliştirilerek yeni yatırımlar yapılmasının sağlanması ve turizm sektörünün canlandırılmasını sağlayarak bölgenin gelişimine katkı sağlamaktır. Diğer önceliklere ek olarak turizm alanlarında çevre düzenlemelerinin ve restorasyonların gerçekleşmesi belirtilmiştir. Kar amacı güden ve/veya gütmeyen kurum ve kuruluşlara sunulmuş 8.041.375 TL bütçe ayrılmıştır.

3.5. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı¹⁶

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA), 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 sayılı kanuna dayanarak 22 Kasım 2008'de kurulmuştur. OKA, TR83 Düzey 2 Bölgesi Amasya, Çorum, Samsun, Tokat olmak üzere 4 ili kapsar ve ajansın merkezi Samsun'dur.

OKA kalkınma kurulu, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulmuştur. Ajansın karar organı olan yönetim kurulu, il valileri, belediye başkanları, il genel meclisi başkanları, ticaret ve sanayi odası yönetim kurulu başkanlarından oluşur. Genel sekreterlik ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Yönetim kuruluna karşı sorumlu olan genel sekreterliğin birimleri şöyledir: planlama, programlama ve koordinasyon birimi, program yönetim birimi, izleme ve değerlendirme birimi, insan kaynakları ve mali hizmetler birimi, yatırım destek ofisleri.

OKA'nın temel amacı faaliyet alanı olarak belirlenen TR83 Düzey 2 Bölgesi'nin bütün yönleriyle kalkınmasını sağlamaktır. OKA bu temel amacı gerçekleştirmek üzere

¹⁶ OKA 2011 Yılı Faaliyet Raporu ve OKA 2012 Yılı Faaliyet Raporu'ndan yararlanılmıştır.

bölgenin mevcut potansiyelini harekete geçirmeyi hedeflemektedir. OKA bölgesel programları ve destek mekanizmaları yoluyla bölge potansiyelinin harekete geçirilmesini hedeflemektedir. TR83 Bölge Planı olan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi doğrultusunda belirlenen stratejik amaçlar belirlenmiştir. Bunlar; etkin bir mekânsal organizasyon oluşturma, insan kaynaklarının ve toplumsal yapının gelişmesi, işletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılımı, çevre dengesi ve çevrenin korunması, kurumsal yapının güçlendirilmesidir. OKA'nın faaliyetlerinde ve projelerinde temel aldığı değer ve çalışma ilkeleri şöyledir: çözüm odaklılık, etkinlik ve verimlilik, bilimsellik ve yenilikçilik, toplumsal sorumluluk, çevre ve kültürel değerlere duyarlılık, katılımcılık, tarafsızlık, güvenilirlik, hesap verilebilirlik, açıklık ve saydamlık, erişebilirlik, sürdürülebilirlik, tutarlılıktır.

TR83 Bölgesi Mevcut Durum Analizi Raporu GZTF¹⁷ (SWOT) Analizi Çalışmaları: 2011 yılında TR83 Bölgesi GZTF analizinin yapılması için Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde ekonomik yapı, sosyal çevre/altyapı konuları ile ilgili üçer çalıştay, illerdeki üniversite öğretim görevlilerinin moderatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. GZTF yöntemi, bir bölgenin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerinin sistematik bir analizi ile bölgenin geleceği için arzulanan sonuçları etkileyebilecek unsurları belirlemeyi amaçlar. Bu yöntem doğrultusunda tüm gruplarda katılımcılar iki gruba ayrılmıştır. İlk gruptakiler güçlü yönleri ve fırsatları; ikinci gruptakiler ise zayıf yönleri ve tehditleri tespit etmişlerdir.

Sağlık Ekonomisi Çalıştayı: TR83 Düzey 2 Bölgesi'nde sağlık ekonomisi konusunun problemlerini, bunları ortaya çıkaran nedenleri ve bölgeyi daha ileriye taşıyabilecek çözüm önerilerini ortaya koyabilmek adına 23 Şubat 2011'de bölgeden sağlık sektörüyle ilgili kamu, özel sektör ve sivil toplum temsilcilerinden 50 kişilik bir katılımıla çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştayda sağlık hizmetleri, sağlık turizmi ve medikal sanayi olmak üzere 3 temel başlık ele alınmıştır.

TR83 Bölgesi Lojistik Platformu: OKA öncülüğünde 2010 yılının ikinci yarısında kurulan ve bölgeden lojistik sektörü ile ilgili karar vericileri ve özel sektör temsilcilerini bir araya getiren TR83 Bölgesi Lojistik Platformu belirli aralıklarla toplanmakta ve Samsun'da lojistik sektörü ile ilgili yapılması gerekenleri tartışmaktadır.

¹⁷ Güçlü yönler (strengths), zayıf yönler (weaknesses), fırsatlar (opportunities), tehditler (threats).

Proje için plan hazırlanmış ve kurulması istenen lojistik merkez için alternatif yerleşim alanları belirlenmiştir. 23 Mart 2011’de gerçekleştirilen toplantıda lojistik köy kurulmasına yönelik belirlenen yerlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Sözkonusu alternatif yerleşim alanının avantajları ve dezavantajları tartışılmıştır. 6 Mayıs 2011’de gerçekleştirilen toplantıda Lojistik Master Planı kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma Çalışmaları: Kadınların ekonomik ve sosyal alanda güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla OKA 2011 yılı boyunca çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Dünya Bankası tarafından yayımlanan “Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma” 2012 Dünya Kalkınma Raporu’nun tanıtımını yapmıştır. Kadın Dostu Kentler-2 Projesi, İçişleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve İsveç Kalkınma Ajansı’nın katkılarıyla Türkiye’de 6 ilde (İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon, Van) başlamıştır. Daha sonra illerdeki yerel kurumları, belediyelerin, valiliklerin ve kadın örgütlerinin talepleriyle 6 ilde (Antalya, Bursa, Gaziantep, Samsun, Malatya, Mardin) daha uygulanmaya başlanmıştır. Bu illerden biri de Samsun’dur. Valinin başkanlığında oluşturulan üst kurulda ajans genel sekreteri ve teknik kurulda ajans uzmanları görev almaktadır.

Samsun Rio+20 Yerel Toplantısı: BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20 Zirvesi) için OKA koordinasyonunda Orta Karadeniz Bölgesi’ndeki paydaşların katılımıyla Samsun’da 23 Şubat 2012’de yapılan Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın 20. yıldönümü çerçevesinde 20-22 Haziran 2012’de Brezilya’da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’ne hazırlık niteliği taşır.

Türk-Rus Konseyi: OKA, TR83 Bölgesi ile Karadeniz çanağındaki ülkelerin ticari ilişkilerinin geliştirilmesini ekonomik kalkınmayı sağlama araçlarından biri olarak görmekteyiz. Bu kapsamda geleneksel hale gelmesi hedeflenen Türk-Rus İş Konseyi toplantısının birincisini gerçekleştirmiştir. 30 Mayıs-2 Haziran 2012 tarihleri arasında gerçekleşen toplantılara Rusya Federasyonu’ndan kamu ve özel kesim temsilcileri ile Türkiye’den özel ve kamu kesimi temsilcileri katılmıştır. Bu kapsamda Rusya Federasyonu Novorossiysk kentinden önemli ticaret aktörleri ve belirlenmiş alanlarda özel sektör temsilcileri bölgeye davet edilerek bölgenin yatırım olanakları tanıtılmıştır. Bunun yanında karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi için ortaklıkların kurulması ve özel

sektör temsilcilerinin birebir görüşmelerle karşılıklı alışverişlerinin artırılması hedeflenmiştir.

AGORADA 2012+ Samsun Türkiye Toplantısı: Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA), yılda iki defa farklı konu başlıklarında geleneksel AGORADA toplantısı yapmaktadır. 2012 yılının ikinci yarısında gerçekleştirilen toplantı OKA'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı EURADA'nın katkılarıyla Samsun'da 18-19 Ekim 2012 tarihinde yapılmıştır. "Adoption of a Regional Strategy: The Day After" konulu AGORADA 2012+ konferansında 16 kişi farklı ülkeden ve 18 kişi Türkiye'den konuşmacıların katılımıyla oturumlar gerçekleştirilmiştir.

Program yönetim faaliyetlerinden *doğrudan faaliyet desteği*, 2012 yılı çalışmaları kapsamında ajansın ihtiyaçlarına önemli girdiler de sağlayacak araştırmalara destek vermek için kamuoyuna duyurulmuştur. Program kapsamında destek verilecek 15 proje için ayrılan toplam kaynak tutarı 860.000 TL'dir. OKA 2012 yılı çalışmaları kapsamında yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önem arz eden, ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle uygulama aşamasında sıkıntıyla karşılaşılan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla *teknik destek programı* ilan edilmiştir. Desteklenecek 31 proje için tahsis edilen kaynak 300.000 TL'dir. *Güdümlü proje desteği* ile ilgili çalışma 2011 yılında başlamış 26.03.2012 tarihinde Hitit Üniversitesi, Çorum Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü ve Çorum Organize Sanayi Bölgesi Sanayicileri ve İşadamları Derneği ortaklığında mutabakat metni imzalanmıştır. Amacı Çorum OSB içerisinde bir teknokent yapılandırılmasına olanak tanıyacak binanın inşa edilmesidir. Proje için toplam bütçe olarak 6.000.000 TL ayrılmış ve %75'i ajans tarafından karşılanacaktır. Uygulama süresi 24 ay olarak belirtilmiştir.

14 Eylül 2010 tarihinde Tokat'ta yapılan toplantı ile "Küçük Ölçekli Altyapı Geliştirme, Kültürel, Turistik Değerleri ve Ekolojik Dengeleri Koruma ve İyileştirme Mali Destek Programı" kamuoyuna ilan edilmiştir. Proje için ayrılan toplam kaynak 18.000.000 TL'dir.

Tablo 16: Projelerin İllere Göre Dağılımı

İller	Proje Sayısı	Asil listedeki Proje Sayısı	Başarı Yüzdesi (%)
Amasya	24	9	37,5
Çorum	33	8	24,2
Samsun	54	10	18,5
Tokat	46	9	19,6
Toplam	157	36	22,9

Kaynak: OKA Faaliyet Raporu, 2011 s.53.

Mali destek programından desteğe hak kazanan projeler için sözleşme klasörleri hazırlanmıştır. Asil listede yer alan 36 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Uygulama süreci başlanması amacıyla izleme ve değerlendirme birimine teslim edilmiştir.

OKA 2011 yılı çalışmaları kapsamında ajansın ihtiyaçlarına önemli girdiler sağlayacak araştırmalara destek vermek amaçlı *doğrudan faaliyet desteği programı* 11 Mayıs 2011’de ilan edilmiştir. Program kapsamında desteklenecek projeler için 750.000 TL kaynak ayrılmıştır. Kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar için uygun koşullu ve azami süre 3 ay olarak belirlenmiştir.

27 Eylül 2011 tarihinde ilan edilen *KOBİ mali destek programında* amaç, TR83 Bölgesi’nde faaliyet gösteren ve öncelikle katma değer yaratma kapasitesi yüksek olan KOBİ’lerin uluslararası düzeyde rekabet güçlerinin artırılması, Ar-Ge ve inovasyon kapasiteleri ile birlikte ihracata dönük ileri teknoloji, ürün geliştirme ve üretme imkanlarının geliştirilmesine katkı sağlanmasıdır. Bu program kapsamında desteklenecek projeler için tahsis edilen kaynak tutarı 15.000.000 TL’dir. Azami proje süresi 12 ay olarak belirlenmiştir.

Çevre ve Orman Bakanlığı IPA Dairesi Başkanlığı koordinasyonunda Avrupa Komisyonu Çevre Dairesi Genel Müdürlüğü, DABLAS ve Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği tarafından 2007 yılında başlatılan Yeşilirmak Havzası Entegre Su Yönetim Planı çalışılmış ve 2010 yılında tamamlanmıştır. AB Karadeniz Görev Gücü ve DABLAS (Tuna Nehri Görev Gücü) ortaklığında 22-23 Haziran 2011 tarihlerinde İstanbul’da Çevre ve Orman Bakanlığı ev sahipliğinde “Developing Environmental

Infrastructure Project in Water and Waste Water Sector in the Black Sea Basin Management Concept” başlıklı konferans gerçekleştirilmiştir. OKA tarafından “Yeşilirmak Havzası Bölgesel Gelişim Planı, Entegre Su Yönetim Planı, SKE Düzey II AB Bölgesel Kalkınma Programı sürecinde yapılan alt yapı yatırımları ve IPA kapsamında sözleşme aşamasındaki alt yapı yatırımları ile sözleşmesi yapılmış uygulama aşamasındaki yatırımlar” başlığı altında bir sunum gerçekleştirilmiştir.

2012 yılı *doğrudan faaliyet desteği* programının amacı, TR83 Bölgesi’nde ekonomik ve sosyal kalkınma açısından mevcut potansiyellerin belirlenmesi, gelişim stratejilerinin ortaya konulmasına yönelik tedbirler ile bölgenin yatırım ortamının iyileştirilmesine katkı sağlayacak stratejik faaliyetlerin desteklenmesidir. Kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşların başvuruda bulunacağı bu program için 500.000 TL kaynak ayrılmıştır. Program kapsamında uygulanan projelerden örnekler: Yeşilirmak üzerinde şelale turizm projesi, yatırım cazibe merkezi “Amasya”, Samsun işgücü piyasası analizi, Çorum ili ve kırsalında yaşayan kadınların sosyo kültürel ve ekonomik yapıların tespiti, Çorum teknoloji geliştirme bölgesi, Tokat ili sürdürülebilir turizm strateji eylem planı, Oğuzlar 77 ceviz çeşidi envanter çalışması, Samsun’da kadının durumu, Tokat kalesi aydınlatma projesi.

Kalkınma ajansının bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önem arz eden, ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla teknik destek programları ilan edilir. 2012 yılı teknik destek programı kapsamında 25 adet proje sözleşmesi imzalanmış ve yaklaşık olarak 140.635.20 TL kaynak ayrılmıştır. Programdan yararlanma hakkı kar amacı güden kurum ve kuruluşlara verilmiştir. Kabul edilen projelerden bazıları şunlardır: Akreditasyon süreci stratejik plan hazırlanması, NETCAD eğitimi, değişim ve dönüşüm için eğitim, iş yerinde duygusal saldırı eğitimi (mobbing), kamu kurumlarında halkla ilişkiler ve toplam kalite yönetimi.

OKA tarafından uluslararası fon kaynaklarına yönelik hazırlanan ve yürütülen projeler; OKA kayıt dışı istihdamla mücadele ediyor, Orta Karadeniz Bölgesi’nin rekabet edebilirliğinin arttırılması, Karadeniz Havzası sınır ötesi işbirliği programı, AB eğitim ve gençlik programları/hayatboyu öğrenme programıdır.

Oka Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Ediyor Projesi: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SGK ve Merkezi Finans ve İhale Birimi koordinasyonunda yürütülmekte olan Yenilikçi Yöntemlerle Kayıtlı İstihdamın Teşvik Edilmesi Hibe Programı kapsamında hazırlanan projenin uygulama süreci 2010'da başlamıştır. Proje faaliyetleri; eğitim ve uygulama faaliyetleri, farkındalık oluşturmaya yönelik panellerin düzenlenmesi, resim ve slogan yarışması düzenlenmesi, kayıt dışı istihdam raporu, İsveç çalışma ziyareti, tanıtım faaliyetleridir.

Orta Karadeniz Bölgesi'nin (TR83) Rekabet Edebilirliğinin Arttırılması: IPA Bölgesel Rekabet Edilebilirlik Operasyonel Programı kapsamında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na sunulan bu proje kabul edilmiştir. Proje ile TR83 Bölgesi'nin sürdürülebilir gelişmesini hızlandırmak ve diğer bölgeler ile bölge içindeki iller arasındaki gelişmişlik farklarını azaltarak Türkiye'nin AB yakınsamasına katkıda bulunmak amacıyla bölgenin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımının yapılması hedeflenmektedir. Proje, OKA binası yapımı, KOBİ İş ve Destek Uygulama Merkezi yapımı yanında KOBİ İhtiyaç analizi, sektörel analizler, bölge planı faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik dijital veritabanı oluşturulması, sektörel eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin kurgulanması ve teknik destek hizmetlerinin sunulması gibi çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır.

Karadeniz Havzası Sınır Ötesi İşbirliği Programı: AB'nin Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Programı kapsamında yürütülen bu program ile Karadeniz Havzası'ndaki bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasını güçlendirmek ve bu kalkınmayı sürdürülebilir kılmak için yerel ortaklık ile işbirliğini geliştirmek amaçlanmaktadır. Program kapsamında Türkiye ile birlikte Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan, Moldova, Ermenistan ve Ukrayna başvuruda bulunabilmektedir (OKA, 2011:89). Oka Moldova'nın önderliğindeki bir projede ortak olarak yer almış ve sunulan proje hibe almaya hak kazanmıştır. Proje sözleşmesi, Program Otoritesi Romanya tarafından 26 Mart 2013 tarihinde imzalanmıştır. OKA'nın 24 ay sürecek olan "Black Sea BI-Net" isimli projesi 801.531,21 Euro hibe almaya hak kazanmıştır. Moldova önderliğindeki projede (ODIMM) Oka ile birlikte Yunanistan, Romanya, Ukrayna ve Ermenistan ülkelerini temsil eden KOBİ'lerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesine çalışan kuruluşlar ortak olarak yer almıştır. Bölgesel İç Kuluçka Merkezleri Ağı -Black Sea BI-Net-

ismindeki proje ile ülkeler sanal bir ağla birbirlerine bağlanacak ve bu yolla ülke KOBİ'lerin aralarındaki işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacak, uluslararası eğitimlerle işletmelerin ve KOBİ destek kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca proje ülkelerindeki iyi uygulama örnekleri ziyaret edilecek, Karadeniz ülkeleriyle dış ticaret alanında kapasitenin güçlenmesine katkıda bulunacaktır.

AB Eğitim ve Gençlik Programları/Hayat boyu Öğrenme Programı: OKA, 2011 yılı Hayat Boyu Öğrenme Programı'nın Leonardo da Vinci Sektörel Programı'na faaliyet tipi hareketlilik olan "Bölgesel Kalkınma İçin Hareketlilik" adlı bir proje hazırlamıştır. Proje ile bölgesel kalkınma ve tanıtım alanında yeterli deneyime sahip olmayan katılımcıların bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda katılımcılar bölge planlarının hazırlanması, uygulanan programların izleme ve değerlendirilmesinin yapılması, bölgeye daha nitelikli yatırımların çekilebilmesi amacıyla yatırım destek ve tanıtım faaliyetleri gibi konularda eğitim alarak AB ülkeleri içindeki başarılı uygulama örneklerini görerek bilgi ve deneyimlerini artıracaklardır. Bu proje bölgesel, ulusal ve uluslararası ortaklar içermektedir. OKA'nın başvuru sahibi olduğu projenin bölgesel ortakları Orta Karadeniz Bölgesi illeri, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Timay&Tempo A.Ş.; ulusal ortakları T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, Mevlana Kalkınma Ajansı ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı; uluslararası ortakları İtalya'dan Emilia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı, Finlandiya'dan Jyväskylä Bölgesel Kalkınma Ajansı, Portekiz'den Terras Dentro adlı bir sivil toplum kuruluşu ve İspanya'dan Sevilla Global Kalkınma Ajansı'dır. Bu proje değerlendirme aşamasında başarılı bulunmuştur.

OKA tarafından ortak olunan diğer proje LOGIC, Leonardo da Vinci Öğrenme Ortaklığı kapsamında T.C. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi tarafından 28. Haziran 2011'de onaylanmıştır. LOGIC'in amacı, yetişkin eğitimindeki misyonların değişimidir. Projede temel amaç, farklı ülkelerin yaşam boyu eğitim ve mesleki eğitim alanındaki müfredatlarının paylaşılması ve Avrupa boyutunda iyi örneklerin geliştirilerek yetişkin eğitimi yöntemi ve yetkinliği geliştirebilmektir. LOGIC 2011-2013 yılları arasında uygulanacak olu bütçesi 18.000 Euro'dur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI

1. KALKINMA AJANSLARININ GELİŞİMİ

Kalkınma ajansları, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirme amacıyla dünyada 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuşlardır. Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok kalkınma ajansı mevcuttur (Apan, 2004: 47). Bu konuda ilk örnek olarak 1933 yılında kurulan Tennessee Valley Authority (TVA) ABD'de görülmektedir (Ergun, 1993: 73). Daha sonra Avrupa devletlerinde de yoğun bir şekilde kurulmuştur. Avrupa'yı olumsuz bir şekilde etkileyen II. Dünya Savaşı kıtada bölgesel gelişmişlik dengesini bozmuştur. Hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi bölgeleri arasında ciddi bir şekilde gelişmişlik farkları oluşmuştur. Savaşın yıkıcı etkileri ve hızla gelişen teknoloji Avrupa'nın batı ülkelerinde farklılıklar yaratmaya başlamıştır. Kalkınma ajanslarının da çıkış noktası bölgesel dengesizliklerin giderilmesi olduğundan Avrupa'da yoğun bir şekilde kurulması ve kıtada gelişim göstermesi olağandır. Özellikle Batı Avrupa'da başarılı uygulamalar sunan ve bu bölgenin kalkınmasında önemli faaliyetlerde bulunan kalkınma ajansları, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde 1990'lı yıllarda yoğunlaşmaya başlayacaktır. (Dura, 2007: 143).

Batı Avrupa ülkelerinde bölgesel politikalar yaklaşık elli yıldır geliştirilmektedir. 1950'li ve 1970'li yıllar arasında bölgesel politikalar sosyal ve ekonomik politik müdahaleler altında iken, 1970'li yıllarda politikalar değişmeye başlamıştır. Bu süreçte içsel kalkınmanın önemi artmış ve Batı Avrupa'da iki farklı yaklaşım bir arada uygulanmaya başlanmıştır. Biri tavandan tabana politikalar, diğeri tabandan tavana politikalarıdır. Bugün Avrupa ülkelerinin genel politikası, bölgelerin ekonomik bakımdan gittikçe özerkleşmesi ve bölgelerin dışarıdaki girişimcileri bölgelerine çekmek amacıyla bölgeler arası kalkınma yarışına girmektir (Kayasü, 2003: 37).

1950'li yıllardan önce Batı Avrupa ülkelerinde kurulmaya başlanan kalkınma ajansları, AB'nin etkisiyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde 1990'lı yılların ikinci yarısında kurulmaya başlanmıştır. Bu ülkelerde bölgesel politika olarak anlık tepki

vermek üzere kurulan programlar yerine, ulusal stratejinin parçası olan bölgesel kalkınma planları geliştirilmiştir. Ayrıca bölgesel kalkınma planlarını uygulayacak yönetimlerin bulunmaması nedeniyle bölgesel yönetimler de oluşturulmaktadır. Dolayısıyla farklı kurumlar bölgesel kalkınmaya yönelik çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bunlardan en önemlisi her ülkede farklı uygulanan kalkınma ajanslarıdır (Kayasü vd., 2003: 37-38).

Kalkınma ajanslarının Avrupa'da çoğalmasının ve kurumsal yapıları, hukuki statüleri, personel yapıları, bütçeleri, görev ve yetkileri, faaliyetleri bakımından önemli farklılıklar göstermelerinin nedeni, üye ve aday ülkelerin bölgesel kalkınma için AB Fon ve Kredilerinden yararlanabilmektir. Bu sebeple ajanslar kendi hukuki, idari ve mali yapılarına ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına göre farklı formüller geliştirmektedirler. Ajansların yasal statüleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ancak, mali ve personel yönetimi esnekliğini sağlayabilmek ve hızla değişen kalkınma dinamiklerine uyum sağlamak açısından özel hukuka tabi kamu kuruluşları olarak yapılandırılmışlardır.

Tablo 17: Avrupa'da Kurulan Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri

Ülkeler	Yasal Statüleri
Almanya	Yarı özerk kamu şirketleri
İspanya	Özel hukuka tabi kamu kuruluşları
Fransa	Karma ekonomi şirketleri
Belçika	Belediyelerarası ajanslar
Romanya, Danimarka	Vakıflar
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel sektör şirketleri
İsveç	Limited şirket
Hollanda, İtalya, Portekiz, İrlanda	Kamu limited şirketleri
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu
Yunanistan	Belediye girişimi
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar

Kaynak: www.eurada.org/doc/Creation.pdf

Bu ajansların bazıları (Fransa, İspanya, Belçika) yasal düzenlemeler ve kanunla kurulurken, bazıları (İrlanda, İskoçya, Hollanda) devlet eliyle kurulmaktadır. Ajansların bir kısmı da (Almanya, Yunanistan, Danimarka) mevcut yasal düzenleme ile kurulmuştur (Özen, 2005: 6).

2. DÜNYADA UYGULANAN KALKINMA AJANSLARINDAN ÖRNEKLER

2.1. Amerika

Tennessee Nehri'nin drenaj yatağı Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük dördüncü yatağıdır ve tam anlamıyla geliştirilmiş, düzenlenmiş tek nehir yatağıdır. Birbiriyle birleşik olan barajlar, suyun akışını düzenlemekte aynı zamanda ulaşımı, sel denetimini, elektrik enerjisi elde edilmesini sağlamaktadır. Nehir yatağını geliştirmeyi öngören sistemin yapımcısı olarak görülen Tennessee Valley Authority (TVA) 18 Mayıs 1933'te Amerikan Kongresi tarafından kurulmuş bir kamu işletmesidir (Ergun, 1993: 76).

Kalkınma ajanslarının ilk örneği olan TVA tarafından 1930'lu yıllarda Tennessee Nehri üzerine 21 baraj kurulmuş ve 6 baraj gölü oluşturulmuştur. Bu barajlar amaca uygun olarak, sel baskınlarını kontrol altına almak, gemicilik faaliyetlerini geliştirmek, elektrik üretmek için kurulmuştur. Nehrin iki yakasında da fabrikalar tesis edilmiştir. Böylelikle fabrikalar hem ucuz bir biçimde sudan yararlanabilecek hem de ham madde ve ürün taşımacılığında suyu kullanabileceklerdir. Bu şekilde nehir boyunca büyük sanayi kompleksleri gelişmiştir. Önemli örnekleri; Kentucky eyaletindeki Calvert City, Tennessee eyaletindeki Calhoun, Chattanooga ve New Johnsonville ile Alabama eyaletindeki Muscle Shoals, Decatur ve Guntersville kentleridir (Ergun, 1993: 77).

1940'lı yıllarda savaş konjonktürü içerisinde TVA faaliyetlerini farklılaştırmıştır. Savaş endüstrisinin ihtiyaç duyduğu hidroenerji üretimini üstlenmiştir. Bu dönemde TVA tarafından 12 hidroelektrik projesi geliştirilmiştir. 1950'li yıllarda Tennessee Nehri üzerinde yaklaşık 1.000 km uzunluğunda su kanalları açılmıştır. Bu dönemde TVA en büyük elektrik üreticisi konumuna gelmiştir. 1960'lı yıllarda Tennessee Vadisi'nde ekonomik gelişme sağlanmış ve TVA ekonomik yeni bir güç kaynağı olarak nükleer santraller inşa etmeye başlamıştır. 1970'li ve 1980'li yıllarda ise

petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle TVA etkilenmiştir. Enerji fiyatlarındaki düşüş ve inşaat maliyetlerindeki artışlar, nükleer alandaki faaliyetin sona ermesine neden olmuştur. 1990'lı yıllarda artan rekabet çerçevesinde TVA yapı değiştirmek zorunda kalmıştır. Maliyetlerini azaltarak verimlilik ve üretkenliğe dayalı çalışmalara yönelmiştir (TVA, erişim:25.11.2012).

Günümüzde TVA bünyesinde olan 29 hidroelektrik barajı, 11 termik santrali, 3 nükleer santral, rüzgar türbinleri, metan gazı ve güneş panelleri ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu faaliyetlerinin yanı sıra araştırma ve geliştirme çalışmaları da yapmakta ve bu sayede elektrik üretimi ile dağıtım noktasında geleceğe dönük bir çerçeve hazırlamaktadır (TVA, erişim:12.01.2013).

Tablo 18: TVA ile ABD Ortalama Enerji Fiyatları (2010)

	TVA	ABD
Sanayi	5.9 cent	6.9 cent
Ticari	9.6 cent	10.3 cent
Konut	9.1 cent	11.6 cent

Kaynak: TVA, http://www.tva.com/news/keytopics/power_prices.htm, erişim: 23.02.2013.

Elektrik enerjisini ucuz olarak sunan TVA'nın ortalama enerji fiyatları oluşturulan grup ortalamasının altındadır. 2009 yılında grup ortalaması 9.9 cent iken TVA'nın ortalama enerji fiyatı 7.9 cent; 2010 yılındaki değerlere göre sanayi tüketimindeki elektriğin fiyatı TVA'da yaklaşık olarak %16 daha düşüktür. Ticari hayatta kullanılan elektrik fiyatı %9, konutta kullanılan elektrik fiyatı ise %20 daha düşüktür.

TVA kurulduğu yıldan bu yana Tennessee Vadisi'nde refahı ve ekonomik gelişmeyi sağlamaya yardımcı olmuştur. Tablodan da görüleceği üzere 2011'de kişi başına düşen gelir bir önceki yıla göre yaklaşık %4,6 oranında artmıştır.

Tablo 19: Tennessee’de Kişi Başına Düşen Gelir (\$)

2000	2005	2009	2010	2011
26,689	31,327	33,774	34,921	36,533

Kaynak: <http://www.tn.gov/labor-wfd/lmr/pdf/2012/LMRFeb2012.pdf> verilerinden

hazırlanmıştır.

TVA, kamu ve özel işletmelerle işbirliği içinde önemli endüstrilerin yükselmesine yardımcı olmuş ve bölgedeki yüksek nitelikli işgücü geliştirmiştir. TVA’nın üstlendiği faaliyetlerinin yanında finansal kaynaklar ve teşvikler de vardır (TVA, 12.01.2013). Bölgenin iktisadi kalkınması açısından yapılan finansman ve teşvikler, 7 eyalet (Tennessee, Alabama, Georgia, Kentucky, Mississippi, Kuzey Carolina, Virginia) kapsamında “Bölgesel İktisadi Kalkınma Ofisleri” kurulmasını gerektirmiştir. Bu mekanizma aracılığıyla bölgedeki yeni kurulan ve mevcut işletmelere finansman açısından yardımcı olunması amaçlanmıştır. Bölgesel iktisadi kalkınma ofisleri, yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı firmalarla sürekli bir koordinasyon halindedir (Altay vd., 2004: 207).

TVA, kurduğu kalkınma ofisleri ile ekonomik kalkınma programları oluşturmuş ve bölgede yeni kurulan şirketlere sermaye ve yatırım kredileri sağlamıştır. Aynı zamanda işletmelerin üretim yeri seçiminde en doğru kararı vermeleri için hizmetler sunmuş ve teknik destek hizmetleri sağlamıştır (TVA, 12.01.2013).

2.2. İngiltere

İngiltere’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının tarihi 1960’ların başına dayanmaktadır. İlk olarak 1965 yılında İskoçya ve Adalar Kalkınma Kurulu (Highlands and Islands Development Board) ve daha sonra Kırsal Galler Kalkınma Kurulu’na dönüştürülecek olan Orta Galler Kalkınma Şirketi (Mid Wales Development Corporation) kurulmuştur. Daha sonra 1976’da İskoç Girişim (Scottish Enterprise) olan İskoç Kalkınma Ajansı (Scottish Development Agency) ve Galler Kalkınma Ajansı (Welsh Development Agency) oluşturulmuştur. 1977 yılında ise Kırsal Galler Kalkınma Kurulu (Development Board of Rural Wales) kurulmuştur. 1977 ile 1999 yılları arasında kurulan kalkınma ajanslarının çoğu hükümet kontrolü altında ve sadece hükümet programları çerçevesinde projeler yürütebilmişlerdir (Kayasü vd., 2003: 38).

Bölgesel yönetişimin kurumları olarak oluşturulan bölge kalkınma ajansları ve bölge kurulları ekonomik amaçlı bölgeselleşmenin araçlarıdır. Bu girişimler iktisadi gelişmişlik seviyesini yükseltmek, bölgeler arası farklılıkları azaltmak ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarını gerçekleştirme doğrultusunda başlatılmıştır. Kalkınma ajanslarının altyapısı 1997 yılında yayınlanan “Refah İçin Katılımın Oluşturulması: İngiliz Bölgelerinde Sürdürülebilirlik, Büyüme, Rekabet Gücü ve İşgücü” adlı bir çerçeve ile oluşturulmuştur. Bu çerçeve politikada bölgelerin ekonomik performanslarının gerektiği gibi olmadığı değerlendirilemediği ileri sürülmüştür. Bu doğrultuda yeni kalkınma politikaları ve mekanizmaları tanımlayan çerçeve politika İngiltere’deki her bölge için bir kalkınma ajansı kurulmasının, ekonomik performans düşüklüğünü önleyebilecek bölgesel kalkınma stratejilerinin kurgulanmasının gerekliliğini savunmuştur (Kayasü vd., 2003: 40). Bu kapsamda İşçi Partisi döneminde 9 Ocak 1998 tarihinde “Bölge Kalkınma Ajansları Yasası” çıkartılarak kalkınma ajanslarının yasal dayanakları oluşturulmuştur. Bu yasa ile 8 İngiliz Bölgesi’nde 8 ayrı kalkınma ajansı kurulmuş ve bu bölgelerde de bölge kurulları oluşturulmuştur (Karasu, 2005: 206).

Tablo 20: İngiltere’de Kalkınma Ajansları ve Bölge Kurulları

Bölge	Ajans	Kurul
East of England	East of England Development Agency	East of England Regional Assembly
East Midlands	East Midlands Development Agency	East Midlands Regional Assembly
North East	One North East	North East Assembly
North West	North West Development Agency	North West Regional Assembly
South East	South East England Development Agency	South East England Regional Assembly
South West	South West England RDA	South West England Regional Assembly
West Midlands	Advantage West Midlands	West Midlands Regional Assembly
Yorkshire and Humber	Yorshire Forward	Yorkshire and Humber Assembly

Kaynak: Karasu, Koray. 2005, İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları, s.207.

Bölge Kalkınma Ajansları Yasası, bölgelerindeki ekonomik gelişmenin stratejik sürücüsü olarak hareket etmeleri amacıyla kalkınma ajanslarının bölgesel rollerini pekiştirmiştir. Kalkınma ajanslarının yasal yükümlülükleri; ekonomik gelişmeyi ve canlanmayı ilerletmek, iş etkinliğini ve rekabeti teşvik etmek, istihdamı teşvik etmek, istihdamla ilişkili becerilerin geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlamak, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaktır (Harding, 2006: 114).

Kalkınma ajansları 1 Nisan 1999'da fiilen faaliyete geçmiştir. Yasaya göre oluşturulması gereken Londra Kalkınma Ajansı (LDA) 3 Temmuz 2000'de Anakent Belediyesi'nin yeniden oluşturulmasıyla kurulan 9. kalkınma ajansıdır. Bu 9 kalkınma ajansı İngiliz Bölgeleri'nde kurulmuştur. Yani Birleşik Krallık'ın diğer parçalarını oluşturan ve 1997'deki düzenlemelerle özel statüye kavuşturulan İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda bu bölgelere dahil değildir (Karasu, 2005: 206).

Kalkınma ajansları bağımsız kamusal organlar olarak tanımlanmaktadır. LDA hariç diğerleri bakanlıklara ve parlamentoya karşı sorumludurlar. LDA yeni kurulmuş Büyük Londra Otoritesi'ne bağlıdır. Ajanslar, merkezi hükümetten aktarılmış olan kısıtlı bir güç ve bütçeye sahiptir. Hükümet kalkınma ajanslarından müdahaleci kuruluşlar olmalarını değil, koordinasyonu sağlayan kuruluşlar olmalarını beklemektedir. Kurulan ajanslar birbirinin kopyası olarak kurgulanmamış, aksine her biri kendi bölgelerinin özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Kalkınma ajanslarının karar organı 8-15 kişiden oluşan yönetim kuruludur. Yönetim kurulu üyeleri yerel yönetimlerden, bölgesel kamu örgütleri ve çıkar kümelerinden (ticaret odaları, işçi ve işveren temsilcileri, gönüllü kuruluşlar vb.) gelen temsilcilerden oluşmaktadır (Kayasü vd., 2003: 40).

İşçi Partisi, kalkınma ajansları ve bölge kurullarına ilişkin politikasını, *Building Partnership for Prosperity* ve *Your Region* adlı iki raporla ayrıntılı biçimde kamuoyuna açıklamıştır. Buna göre hükümetin bu kurumları oluşturma amaçları şöyledir:

Ekonomik amaçlar: Bölgenin ekonomik performansını geliştirme, sürdürülebilir kalkınma, ulaştırma, çöp, konut, turizm ve kültür gibi çok farklı hizmet alanlarına yönelik bölgesel stratejileri belirleme, bölgenin rekabet gücünü artırma, istihdam

yaratma, üretkenliği artırma, bölgeler arası eşitsizlikleri azaltma, sürdürülebilir ve tutarlı bir bölgesel ekonomik strateji geliştirme.

Yönetmel amaçlar: Kamu hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde karşılaşılan ölçek sorununun aşılması. İl meclislerinden farklı olarak kentsel alanlardaki gibi kırsal alanlarda da hizmet sunacaktır.

Siyasal amaçlar: Yetki ve gücü bölgelere aktararak karar vermeyi yerelleştirme; kalkınma ajansları ve bölge kurulları ile birlikte yeniden bölgelere odaklanması sonucunda bölgesel kimlikler konusundaki duyarlılıkları artırma.

Yasaya göre kalkınma ajanslarının işlevleri ise, ekonomik kalkınma ve iyileşmeyi sağlama, işletme verimliliği ile yatırımları ve rekabeti artırma, çalışanların iş becerilerini geliştirme, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama şeklinde sıralanmıştır (Karasu, 2005: 211-212).

2.2.1. Londra Kalkınma Ajansı

Londra Kalkınma Ajansı 2000 yılının Temmuz ayında Büyük Londra Otoritesi'nin (GLA) (Greater London Authority) işlevsel bir organı olarak kurulmuştur. GLA, Londra'nın tamamından sorumlu yerel hükümettir ve seçilmiş belediye başkanı ve meclisten oluşmaktadır. Ekonomik kalkınma ve yeniden yapılanmayı geliştirmek amacıyla Londra Belediye Başkanı'na çalışan LDA iş alanına yönelik yapılanmış bir kalkınma ajansıdır. LDA'nın gücü 1998 yılında kabul edilen Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasası'na ve 1999 yılında kabul edilen Büyük Londra Otoritesine dayanmaktadır. Ancak LDA diğer kalkınma ajansları gibi merkezi hükümete değil Londra Belediye Başkanı'na karşı sorumludur. Belediyenin görev alanına giren ulaşım, kentsel hizmetler, planlama, kültür, eğitim, sağlık ve çevre politikaları çerçevesinde ekonomik ve sosyal kalkınmadan sorumludur. Bu sebeple GLA'nın sorumluluk alanlarından ekonomik kalkınma LDA'nın amaçları arasındadır.

LDA'nın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Londra'nın ekonomik kalkınmasını ve yeniden yapılanmasını sağlamak,
- İş alanında etkinliği arttırmak ve Londra'da rekabet gücünü ve yatırımı geliştirmek,

- Londra’da işgücünü geliştirmek,
- Yerel halkın becerilerini geliştirmek ve zenginleştirmek,
- Sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak (Kayasü vd., 2003: 44-45).

LDA’nın hem 1998 yasasında hem de 1997’deki çerçeve politikada belirtildiği üzere en önemli görevi bölgesel ekonomik strateji geliştirmesidir. 2000 yılında kurulduktan sonra LDA’nın gerçekleştirdiği ilk faaliyetlerden biri Londra için Ekonomik Kalkınma Stratejisi geliştirmek ve yayınlamak olmuştur. bu strateji hazırlanırken ilçe yönetimleri, iş alanındaki gönüllü gruplar, yeniden yapılanma işbirlikleri ve eğitim kurumları strateji hazırlığı sağlam bir şekilde gerçekleştirilmiş ve danışmanlıklar çerçevesinde oluşturulmuştur. İlk ilke olarak ekonomik büyüme seçilmiş ve bu doğrultuda LDA’nın görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Çok kültürlülüğü en önemli kuvvetlerden biri olarak değerlendirip Londra’nın rolünü dünyada bir iş merkezi ve Avrupa’da iş başkenti olarak geliştirmek.
- Londra’nın birçok ekonomik faaliyeti bir arada bulunduran bir merkez olarak devamlılığını sağlamak.
- KOBİ’lerde rekabet gücünü, yaratıcılık ve girişimciliği desteklemek.
- Londra’nın altyapısını modernleştirmek.
- Ekonomik büyüme için yeni yatırım imkanları yaratmak ve arazi kullanımları geliştirmek.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinde Londra’yı dünyada lider yapmak.
- Sosyal ve ekonomik kalkınmayı desteklemek (Kayasü vd., 2003: 46).

Ekonomik büyümeden sonra gelen ilke bilgi ve öğrenilebilirliktir. Amaç iş ve kişilerin potansiyelini artırmak için Londra’nın bilgili ve öğrenen şehir olarak geliştirilmesidir. Bu nedenle LDA’nın rolü şu şekildedir:

- Okul çağı eğitiminin standartlarını geliştirme üzerine çalışmak.
- Nüfusun beceri ve özelliklerini arttırmak için eğitim sektörüyle birarada çalışmak.
- İş alanında bilgi akışını ve yenilikçiliğini arttırmak.

- Londra'daki üniversiteleri ve yüksek eğitim kurumlarını küresel anlamda anahtar güçlerden biri olarak desteklemek.

Diğer ana prensip ise sürdürülebilir kalkınmadır. Amacı Londra'daki büyümenin sosyal ilerleme, çevrenin ve sınırlı kaynakların korunmasıdır. Bu konuda LDA'nın görevleri; büyümenin sürdürülebilir olmasını sağlamak, kentsel yeniliğe ulaşmak, çevreyi içeren iş alanı oluşturmak, Londra'da topluluk güvenliğini geliştirmektir (Kayasü vd., 2003: 46-47).

2.3. İtalya

İtalya, tarihsel olarak yerel kimliğin oldukça öne çıktığı ve yerel idarelerin oldukça güçlü olduğu bir ülkedir. II. Dünya Savaşı sonrasında İtalya'nın kuzeyi ile güneyi arasında sosyo ekonomik gelişmişlik farkları, sosyal ve ekonomik boyutta ülke içerisinde huzursuzluk yaratmış ve bölgelerin birbirine yabancılaşmaya başlamasına neden olmuştur (Dinler, 2012: 394).

Sanayi ve yatırım politikaları 1900'lerin başından itibaren devlet eliyle yürütülmüş ve özellikle 1950'li 60'lı yıllarda kalkınma hamlesi kamu yatırımlarıyla gerçekleşmiştir. Bölgesel dengesizliklerin sonuçlarını azaltmak amacıyla kalkınma ajansları gündeme gelmiştir. İtalya'nın güney bölgesini kalkındırmak için 1950 yılında Cassa per il Mezzogirno (CASSA) kalkınma ajansı kurulmuştur. Bölgesel altyapı projelerinin hazırlanması ve organizasyonunun gerçekleştirilmesinden sorumlu olan CASSA, 1960'lı ve 70'li yıllarda faaliyet alanını geliştirmiştir. Buna bağlı olarak fakir bölgeler, potansiyeli yüksek sektörler ve yeni yaratılan bölgeler üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak çalışmalarının başarısız olması sebebiyle CASSA'nın faaliyetlerine son verilmiştir. Agenzia per la Promozione dello Sviluppo del Mezzogirno (AGENZIA), CASSA'nın yerine kurulmuştur. AGENZIA, Mezzogirno Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmakta ve bölge ili ilgili bütün kamu ve özel girişimleri koordine etmektedir. Buna ek olarak bakanlık tarafından uygun görülen plan ve programları uygulamaktadır (Dinler, 2012: 395).

İtalya'da 1977 yılında çıkarılan bir kanunla seçimle işbaşına gelen bir bölge idaresi oluşturulmuştur. Bölge idarelerine bölgesel planlamaların yapılması, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yerel olarak sunulması için bölgesel yasama iktidarı tanınmıştır.

Özerk bölgelerin işlemleri hem hukukilik hem de yerindelik açısından ulusal devletin denetimine tabidir (Özen, 2005: 14).

2.3.1. Emilia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı¹⁸(ERVET)

ERVET, İtalya'nın ve Avrupa'nın en gelişmiş bölgelerinden biri olan Emilia Romagna'da 1974'ten itibaren faaliyet gösteren bir kalkınma ajansıdır. Bölge ekonomisi, alanlarında uzmanlaşmış KOBİ'lere dayanmaktadır. KOBİ'ler ve zanaatkarlar, üretime dayalı firmalar bölgedeki sanayi sektörünün yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren firmalar ERVET'e üyedir (Kayasü vd., 2003: 64).

Özel bir şirket olarak kurulan ERVET, kuruluşundan beri bölge ile arasındaki ilişki üç aşamadan geçmiştir. 1970'lerin başında bölgenin stratejik yönelimi, bölgede iktisadi olarak az gelişmiş alanların sanayileşmesine katkıda bulunarak bölgeyi dengelemektir. Bu sebeple ERVET, ilk aşamada bu bölgedeki endüstriyel faaliyetler için oluşturulmuş avantajlı alanlara destek olmuştur. 1980'lerde özelleşmiş sanayi bölgelerinde örgütlenen KOBİ'lerin sıra dışı büyümesini izleyen bölgenin stratejisi nicel yaklaşımdan nitel yaklaşıma (iş hizmet merkezleri) doğru değişmiştir. Bu hedefi başarmak için ERVET, temel sanayi sektörlerinin analizini konu edinen yenilikçi hizmetler geliştirmiştir. 1990'lı yıllarda ise ERVET, hizmet merkezlerinin faaliyetlerini, kalite geliştirme, inovasyon ve teknoloji transferi alanlarında işletmeleri destekleyecek biçimde yönlendirmiştir. 1980'ler ve 90'lar boyunca bütçenin %87'si bölge tarafından finanse edilmiş, %4'ü AB fonlarından, %3'ü özel şirketlerden ve %6'sı kamu kurumlarından gelmiştir. Ajansın faaliyetleri doğrultusunda üç ana hedefi vardır:

- Şirketlerin yenilik süreçlerini ve uluslararası değişim kapasitelerini desteklemek için projelerin oluşturulması ve yürütülmesi,
- Bölgenin iktisadi kalkınması amacıyla yerel yönetimler, kamu kuruluşları, sosyal örgütler ve özel işletmeler arasında anlaşmaya ulaşma sürecinin desteklenmesi,
- Programlarının yürütülmesinde bölgeye teknik destek sağlamaktır (Dall'olio: 2006: 64-65).

¹⁸ Ente Regional eper la Valorizzazione Economica del Territorio.

ERVET değişen politikalarla birlikte kendine yeniden yapılandırmış ve iş hizmet merkezlerinden oluşan bir aę oluşturmaya başlamıştır. İş hizmet merkezini girişimci birlikleri ve ticaret odalarıyla işbirliği içinde kurmuştur. ERVET'in sektörel merkezleri; 1976'da seramik merkezi CERAMIC, 1980'de giyim sektörü merkezi CITER, 1982'de makine sektörü merkezi CEMOTER, 1983'te ayakkabı merkezi CERCAL, 1986'da metal sektörü merkezi CERMET, 1987'de tarım makineleri merkezi CERMA kurulmuştur. Fonksiyonel olarak kurulan merkezler; 1986'da teknoloji aktarımı merkezi ASTER, 1987'de fason danışmanlık merkezi RESFOR, 1989'da ihracat hizmetleri merkezi SVEX'tir (Kayasü vd., 2003:65). ERVET, kendi alanlarında uzmanlaşmış bu hizmet merkezleriyle sanayi, tarım, turizm, ticaret, ulaşım ve sosyal uyum projeleri yürütmektedir. ERVET'in koordinasyon birimi şu görevleri üstlenmektedir:

- Teknoloji transferlerini ve bilgi aktarımını sağlamak, bölgedeki sektörleri yeniliklerden haberdar etmek,
- Hem bölgesel hem de dış finansal kaynakları kullanarak bölgesel kalkınma stratejisi geliştirmek,
- İtalya'da ve Avrupa'daki diğer ajanslarla kurumsal ağlar geliştirmek,
- Bölgenin potansiyelinin tanıtımını yapmak ve mevcut projeler için kaynak bulmak,
- AB programlarının tanıtımını yapmak ve bu programlardan yararlanmak isteyenlere danışmanlık hizmeti vermek,
- Kentsel alanların kullanımı, ulaşım, hizmetlere erişim ve sağlık alanlarında yeniliklerin araştırılması ve bölgeye taşınmasıdır (Özen, 2005: 16-17).

ERVET üstlendiği rol açısından dört temel zorlukla karşı karşıyadır. İlk zorluk ekonomik sistemin karakterinden kaynaklanmaktadır. Büyük farklılıklarla tanımlanabilen bölgesel ekonomik sistem, şirketler arasındaki hiyerarşilerin yeniden tanımlanması, uluslararasılaştırma stratejisinin yoğun olarak uygulanmaya başlanması gibi karakterlere ve sürekli değişen bir yapıya sahiptir. Bu yüzden Emilia Romagna'nın ekonomisi sadece ERVET'in organizasyon yapısındaki değişime değil, bölgesel altyapının modernleştirilmesi, bölgesel ekonominin çeşitlilik kazanması, hizmet çalışmalarının ulusal ve uluslararası aę haline gelmesine ihtiyaç duymaktadır. İkinci

zorluk yerel otoritelerle ilişkilerdeki problemlerdir. Yerel otoriteler ekonomik kalkınma ve bölgenin gücünün daha az olduğu alanlarda baş aktör gibi davranmaktadırlar. Üçüncüsü sanayi politikasını bütüncül şekilde oluşturmada yaşanan problemdir. Böyle bir koordinasyon için ERVET sisteminin ve ticaret odası, girişimci birlikleri, üniversiteler ve bölgesel ölçekte çalışan ulusal aktörlerin bir arada çalışmaları gerekmektedir. Sonucusu kurumsal devamsızlık sonucunda ortaya çıkan problemlerdir. Bölgelerin çok güçlenmesi bir çözüm olarak algılanmayabilir (Kayasü vd., 2003: 68).

2.4. Fransa

Fransa'da bölgesel kalkınma, yeniden değiştirme ve ülke içine yönelik yatırımlar "Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu" (DATAR) tarafından düzenlenmektedir. DATAR, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olmakla birlikte başbakanıya bağlıdır. Bölgesel kalkınmanın sağlanması için iki temel fon kullanmaktadır. Bu fonlar, *Ülke Düzenleme İçin Müdahale Fonu ve Kalkınma ve Kırsal Kesim Düzenleme Bakanlıklar Arası Fonu*'dur. Fonlar küçük katkılarla bölgesel yatırımlara ilk ivmeyi vermek amacıyla teşvik uygulamaları için kullanılmaktadır (DPT, 2000: 11).

1982 sonrası Fransa'da yetkinin merkez dışında kalışı ve bölgeselleşmeye geçiş dönemidir. Bölgelerin oluşturulması çalışmalarında sınırların belirlenmesi hakkında iki görüş ortaya çıkmıştır. İlk görüş, ekonomik etkinlik sınırları ile idari etkinlik sınırlarını üst üste düşürmek isteyen eğilimdir. Bu yaklaşıma göre "şehirler bölgeleri oluştur" düşüncesinden yola çıkılması gerekir. Metropol karar merkezi olarak ele alınıp etki alanını oluşturan sınırların belirlenmesi esastır. İkinci görüş, bölge sınırları ekonomik verilerden değil tarihi gerçeklerden hareket etmeli düşüncesini savunur. Bretagne, Alsace, Languedoc bölgelerinin sınırları tarihi süreç içinde oluşmuştur. Sonuçta iki görüşün sentezi yapılarak Fransa 22 bölgeye ayrılmıştır (DPT, 2000: 12).

DATAR'ın yanı sıra Fransa'da çeşitli bölgelerin kalkınması için kurulmuş ve yerel yönetimlere bağlı olan çok sayıda kalkınma ajansı bulunmaktadır. DATAR, bu ajansları desteklemekte ve ajanslar arasında işbirliğini sağlamaktadır. Bölgesel düzeyde faaliyet gösteren ajanslardan Agence Regional Development (ARD), Picardie bölgesinin ekonomik faaliyetlerin canlandırılması ve geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Faaliyetleri arasında bölge planları geliştirmek, sanayinin kurulabilmesi

için gerekli olan altyapı yatırımları ve sanayi teşvikleri sağlamak, yabancı yatırımcıları bölgeye çekmek yer almaktadır. Ayrıca Fransa'nın coğrafi olarak en küçük bölgesi Kuzey Pas-De-Calais bölgesinde madencilığe yatırım yapan firmalara mali teşvikler sağlayan SOFIREN hükümet kalkınma ajansı bulunmaktadır. Diğer bir ajans da 1958'de kurulan ve yerel yönetimlerin şehir planlaması projelerine yardım sağlayan SEDD kalkınma ajansıdır. bu ajans 40 bölgede 100'e yakın projenin desteklenmesini sağlamış, bu projelerle kentsel yerleşme ve restorasyon çalışmaları, turizm alanlarının oluşturulması, yerel yönetimlerin ekonomik ve sosyal kalkınma için ihtiyaç duyduğu işgücü ve araçların sağlanmasını üstlenmektedir (Özmen, 2004: 94).

2.4.1. Alsace Bölgesel Kalkınma Ajansı

Avrupa'nın tam ortasında yer alan Alsace, yarım asır önce fazla gelişmemiş bir bölge iken bugün Paris'ten sonra Fransa'nın en gelişmiş bölgesidir. Bu bölge dünyanın zengin ülkelerinden önemli yatırımlar çekmeyi başararak Fransa'nın en fazla yabancı sermaye çeken bölgesi konumuna gelmiştir. Fransa'nın diğer bölgelerinde yatırımların payı %18 iken Alsace Bölgesinde %45'e yükselmiştir. Bölge her yıl Fransa'ya gelen yabancı sermayeden %15 pay almayı başarmıştır. Ayrıca Alsace, kaliteli iş gücü, büyüme dinamikleri, vasıflı iş gücü, rekabetçi fiyatlandırma ve mükemmel nakliye alt yapısı ile öne çıkmıştır (Çakır, 2012: 1).

Alsace Bölgesi'nde açılan veya büyüyen firmalar, bölgenin genelinde ya da bir kısmında bölgesel ve ulusal kamu yardımlarından faydalanabilmektedir. Başlıca ulusal yardımlar:

- Endüstri firmaları, endüstri hizmet firmaları ve araştırma geliştirme projelerine Bölge Düzenleme Teşviki
- En fazla 5 yıl için %100 oranında meslek vergisinden geçici muafiyet
- Kurumlar vergisinden geçici muafiyet
- İstihdam ve formasyon için verilen ulusal yardımlar
- Araştırma vergi kredisi, Sanayi ve Araştırma Bakanlığı'nın yardımları (Türkmen, 2012:2).

Alsace Bölgesi, özellikle KOBİ'leri desteklemek üzere bölgesel araçlar geliştirmiştir. Bunlar; firma kuruluşuna bölgesel teşvik, istihdama bölgesel teşvik,

başlangıç finansmanı için bölgesel fonlar, teknoloji transferine bölgesel fon yardımı, KOBİ'leri geliştirme fonu, ihracat için bölgesel fon, idari kadro istihdamı için yardım, riskli sermaye firması, maden ve kimya şirketlerinin çeşitlendirilmesi için yapılan yardımlar, Avrupa bölgesel gelişme fonudur. Alsace Bölgesel Kalkınma Ajansı, Batı Avrupa'da kurulan en başarılı ajanslardan biridir. Alsace'de 400 civarında kalkınma ajansı faaliyet göstermektedir. Ajans 145 üyesi bulunan bir konsey tarafından yönetilmektedir. Konsey senato, valilikler, belediyeler, üniversiteler, sanayi odaları, meslek odaları gibi dinamik kesimlerin temsilcilerinden oluşur.

Ajansın temel işlevi; bölgeye yatırımcı çekmek, şirketler ve resmi kurumlar arasındaki sorunları tek elden hızla çözmek ve böylece bölgesel kalkınmaya hız kazandırmaktır. Ajansın bünyesinde verilen hizmetler ücretsizdir ve ticari sırlar gizli tutulmaktadır. Bu hizmetler:

- Alsace Bölgesi'ne yönelik yatırım ve kalkınma projelerine yardımcı olmak,
- Alsace'lı firmalara, uluslararası gelişmelerinde destek olmak,
- Bölgesel aktörlerin uluslararası kamu piyasasına erişimini kolaylaştırmak,
- Alsace'lı firmaların yabancı partnerlerle irtibata girmelerini desteklemek,
- Teknolojik yenilikleri ve yeni teknolojileri desteklemek,
- Yukarı Rhin Bölgesi'nde sınırlar ötesi işbirliğini geliştirmek,
- Alsace Bölgesi ve yatırım teşvikleri hakkında bilgi vermek,
- Bir projenin başlangıç noktasından gelişimine kadar takip etmek ve projeye destek vermek (Türkmen, 2012: 4).

2.5. Avusturya

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren hızlı bir büyüme gösteren sanayi sektörü Avusturya'da diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak bölgesel sanayi politikasını federal ölçekte uygulamaktadır. Bölgesel politika, teknoloji ve işgücü gibi diğer politikalarla bir bütün olarak ele alınmaktadır. Bu politikalar ulusal olmasına rağmen bölgesel bir nitelik taşır. Avusturya'nın sanayi politikası, teknoloji üzerine yoğunlaşmış ve firmaların yapısal değişikliğinde, kuruluşunda, altyapı projelerine destek gibi konuları içermektedir. Bu sebeple kamunun bağımsız fonları politika aracı olarak

kullanılmıştır. Sanayi ve teknolojik içerikli projeleri desteklemek için kullanılan fonlar Avusturya Sanayi Araştırma Fonu, Avusturya Bilim Fonu, ERP-Fonudur (Kayasü vd., 2003: 55).

2.5.1. Stryia Ekonomik Kalkınma Ajansı

1991 yılında bağımsız yarı kamu bölgesel kalkınma ajansı olarak kurulan Stryia Kalkınma Ajansı (SKA), özel bir yasa doğrultusunda hükümet tarafından kontrol edilmektedir. Stryia Ekonomik İlerleme Yasası ile finansal olarak kime destek vereceği, hangi işlemleri takip edeceği belirlenmiştir. SKA, tamamen özerkliğe sahip ve yenilikçi çalışmaları desteklediğinden yeni açılan firmalara ve varlığını sürdüren firmalara hizmet verir. Bu bağlamda bölgesel kalkınma adına çalışmalarını sürdürürken teknoloji aktarımı, teknoloji parkları, yatırım çekme, yenilikçilik merkezleri ve eğitim gibi alanlarda çalışmalarını sürdürür. SKA'nın ana görevleri:

- Farklı finansal destek sağlamak,
- Bilgi ve danışmanlık hizmeti vermek,
- Yeni firmaların oluşumunu desteklemek,
- Teknoloji parkları kurmak ve yönetmek,
- Uluslararası girişimlerde bulunmak,
- Teknoloji aktarımını geliştirmek için fuarlar, seminerler düzenlemektir.

Bu görevler kendi aralarında içsel kalkınmaya yönelik çalışmalar ve firmalara yönelik verilen hizmetler olarak ayrılır. İlk olarak bölge için altyapı projelerine fon sağlamak, bilgi hizmetleri vermek, bölgenin tanıtımını yapmak gibi çalışmaları içsel kalkınmayı artırmak adına yürütür. Aynı zamanda teknoloji parklarının kurulması ve yönetilmesi, aracılık hizmetleri ve firmaları bilgilendirme hizmetleri de devam etmektedir. Firmalara verilen hizmetlerde ilk önce yeni kurulan firmalara öncelik verilmektedir. Bu alanda firmaları teşvik etmek, danışmanlık hizmeti vermek, finansal ve altyapı destekleri sağlamak, firmalar arası teknoloji aktarımında işbirliğini sağlar. Varlığını devam ettiren firmalara da aynı şekilde danışmanlık hizmeti başta olmak üzere hizmet verir (Kayasü vd., 2003: 56).

SKA, iki önemli politika olan kümelenme ve teknoloji politikalarına önem vermektedir. İlk politika otomotiv sektörü için uygulanmaktadır. Bu politikanın amacı, uluslararası firmaları bölgeye çekmektir. Bu amaç için SKA ve Sanayiciler Birliği'nin işbirliğine dayalı olarak bölgeyi güçlendirmek ve firmalar arasındaki ilişkileri arttırmak

nedeniyle girişim başlatılmıştır. Bu girişim için öncelikle bir bilgi arşivinin oluşturulması gerektiği hedeflenmiştir. Teknoloji politikasındaki amaç ise, SKA'nın en önemli konularından biri olan teknolojiye dayalı firmaları desteklemektir. Yeni teknolojiye dayanan ürün ve hizmetler satan firmaların kar oranı yüksek olduğundan Stryia ekonomisinde önemli yer tutmaktadır (Kayasü vd., 2003: 56-57).

2.6. Japonya

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya, geniş kapsamlı ulusal kalkınma planları ile ekonomisini kalkındırmıştır. Bölgelerin problemleri ve potansiyelleri tespit edilerek bölge organlarına ve mahalli organlara daha büyük görevler verilmiştir. Japonya'daki ilk kalkınma ajansı, Japonya'nın kuzey adası olan Hokkaidu ve Japonya merkez adasının kuzeyinde yer alan Tohoku bölgesinde 1956'da kurulmuştur. Ajans firmalara kredi verilmesi yoluyla, firmaların ekonomik güçlerinin artırılarak bölgenin kişisel gelirinin yükseltilmesini hedeflenmiştir. 1974 yılında Japon Bölgesel Kalkınma Kurumu kurulmuştur. Amacı entegre ve planlanmış faaliyetler aracılığıyla nüfusu metropolitan alanlardan mahalli alanlara ve şehirlere kaydırarak refah seviyesini yükseltmek, sanayinin yeniden yerleşimini teşvik etmek ve kömür madenciliğinin yapıldığı bölgeleri geliştirmektir (Özmen, 2004: 98).

1 Ekim 1999'da Hokkaidu-Tohoku Kalkınma Finansmanı Kamu Kurumu ile Japonya Bölgesel Kalkınma Kurumu tüm hak ve yükümlülükleriyle, çıkarılan kanunla Japonya Kalkınma Bankası'na (JKB) devredilmiştir. JKB'nin temel amacı, sıradan finansal kurumlarca sunulan kredilendirme ve diğer hizmetleri destekleyici konumdaki projelere uzun vadeli finansman sağlamaktır. Bu sebeple ülke ekonomisinin ve toplumun sürdürülebilir kalkınmasının ve yeniden canlanmasını, yaşam kalitesinin iyileştirilmesini ve kendi kendine yeterli bölgeler yaratılmasını teşvik etmiştir (Kalkınma Bankası, 2008: 1).

Bütünleşmiş bir politika temelli finansal kurum olan JKB, işlevleri kolektif bir anlayış içinde yerine getirmesi sonucunda, Japon ekonomisiyle ve sosyal politikalarla uyumlu olarak gerçekleştirilmesi gereken projelere destek vermektedir. JKB'nin işlevleri şunlardır:

- **Uzun vadeli fon arzı:** JKB, özel sektöre ait finansal kurum fonlamasıyla beraber, yüksek politika içeriğine sahip projeleri destekleyen, uzun vadeli ve sabit faizli fon arz etmektedir.
- **Proje desteği:** Pratik uygulamalar, yüksek politika içeren projelerin problemsiz bir şekilde hazırlanmasını teşvik etmek amacıyla finansman fonksiyonlarından oluşur. Proje desteği düşünce ve planlama aşamasından, paranın kazanılmaya başlandığı aşamaya kadar, her adımda yaygın biçimde sağlanmaktadır.
- **Bilgi sunumu:** Hem yurtiçi hem de yurtdışı bağlantılarını kullanmak amacıyla, önemli ekonomik, sosyal, endüstriyel ve yerel eğilimlerle ilgili çalışma ve araştırmalarda bulunmaktadır. Böylelikle geniş çaplı bir bilgi sunumu gerçekleştirmektedir (Kalkınma Bankası, 2008: 2).

Merkezi ve yerel hükümetler, özel sektör ve gelişmiş araştırma kurumları arasında sağlam bir ortaklık kuran JKB'nin uzmanlık alanları:

İktisat Politikası ve Endüstriyel Kalkınma: Gelişmekte olan ülkelerin iktisadî yapısal reformu bir hayli karmaşıktır ve endüstriyi ve özel sektörü teşvik tedbirleri, hükümet politikaları ile uyumlu olmalıdır. JKB, makro ekonomi politikası maliye ve para politikalarıyla ve endüstriyel kalkınmasıyla ilgili önerilerinde, geniş bir bakış açısı sergilemektedir.

Finansal Sektör Gelişimi, Politika Temelli Finansman ve Kalkınma Finansmanı: Güçlü bir finansal sektör, hem rekabetçi özel finansal kurumlara hem de tamamlayıcı kamu finans kurumlarına ihtiyaç duymaktadır. JKB, finansal sektör ve politika temelli finansmana ilişkin politika önerileri getirmekte ve uzun vadeli kredi arz eden finansal kurumların kapasite artırımına destek vermektedir.

Altyapı Geliştirme: JKB, telekomünikasyon, enerji ve taşımacılık gibi özel sektöre ait altyapının gelişimini desteklemekte ve özel finans girişimleri ile proje finansmanı alanlarında öncülük yapmaktadır.

Çevreyle İlgili Girişimler: JKB, kamu ve özel sektör bağlantılarını kullanarak çevreyle ilgili politika ve stratejiler üzerinde önerilerde bulunmaktadır.

Kentsel ve Bölgesel Kalkınma: JKB, uzun zamana yayılan tecrübesine ve çok sayıda gerçek durum çalışmasına dayanarak kentsel ve bölgesel kalkınma politikaları geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

Teşebbüs Geliştirme: JKB, özel sektörün büyümesi için her türlü endüstriyi finansal olarak desteklemiştir. Aynı zamanda KOBİ'lerin gelişimine de destek olmakta ve sahip olduğu ileri yönetim metotlarını geliştirmekte olan ülkelerle paylaşmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2008: 25-26).

2.7. Pan Aweil Kalkınma Ajansı¹⁹

Güney Sudan'ın başkenti Juba'da 2009 yılında Pan Aweil Kalkınma Ajansı (PADA) kurulmuştur. Ocak 2010'dan itibaren Güney Sudan Yardım ve Rehabilitasyon Komisyonu tarafından *toplum temelli kuruluş* olarak sertifikalıdır ve bu sertifika her yıl yenilenmektedir. Güney Sudan'da yaşayan en fakir ve en savunmasız kişilerin hayat standartlarını iyileştirebilmek için fon girişimleri ölçülebilir olmalı, daha fazla gelir elde etmek için verimli ve etik çalışma prensiplerinin kullanılması PADA'nın amacıdır.

PADA'nın projeleri arasında eğitim, sağlık, temiz içme suyu, toplumsal örgütlenme gibi konular ilk sırada yer alır.

Eğitim Hizmetleri Projesi: 2005 yılında kuzey ve güney Sudan arasındaki savaş *çok amaçlı barış antlaşması* ile sona erdiğinde Güney Sudan boyunca eğitim anlamında yeni oluşumlar başlamıştır. Bu kapsamda Majok Adim ilçesinde 3 adet ilköğretim okulu açık alanda ağaçların altında oluşturulmuştur. Ancak olumsuz hava şartlarında ders materyalleri zarar göreceğinden eğitimlere ara verilmiştir. Bu sebeple 2010 yılında PADA, finansal destek verecek Hanti Sidra One Global Family ile işbirliği yaparak iki bina ve dokuz sınıftan oluşan bir okul yapmıştır. Okul yapımında görev alan köy halkına çalışmaları karşılığında su filtreleri verilmiştir. Okul inşaatı tam olarak 2011'de bitse de eğitime 2010'da başlamıştır. Projenin amacı eğitime ilçede veya köylerde destek vermektir. Panlang Köyü'nde ağaçların altında eğitime devam eden öğrenciler için Ocak 2013'te faaliyete başlamış okul inşa edilmiştir. Bunun gibi okula ihtiyacın olduğu alanlara ilköğretimler yapılmış ve eğitimlere başlanmıştır.

¹⁹ Bu bölüm *panaweil.net*'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sağlık Hizmetleri Projesi: Kanadalı kuruluş olan Hanti Sidra One Global Family'nin 30.000 \$ tutarında finansal desteği ile 2009 yılında tamamlanan 4 odalı klinik 2010 yılında hizmete başlamıştır. Aynı zamanda bu kuruluş 4 sağlık çalışanının maaşını karşılamıştır. Klinik açıldıktan sonra günde 1500 kişi muayene ve tedavi için başvurmuştur. Sağlık Bakanlığı'nda düzenlemelerle klinik açma işlemleri devam etmektedir. Hükümet bölgeye sağlık personeli ve tıbbi malzeme sunarken, bölge halkı da kliniğin devamlılığı için katkıda bulunacaktır. Hizmet verse de tam olarak tamamlanmadığından bölgeye gelen gönüllü personeller haftada 3 gün sağlık hizmeti vermektedir.

Toplumsal Örgütlenme: PADA ve Majok Adim bölge geliştirme derneği ile işbirliği sayesinde bölge halkı projelerin her safhasında yer almaktadır. Bölge halkına projeler anlatılmış ve tüm yönleriyle tartışılmıştır. Daha sonra tuğla yapımı, malzemelerin taşınması, temel atma, duvar ve çatı inşaatı, işçiler için gıda sağlanması gibi faaliyetleri denetlemek için alt komiteler oluşturulmuştur. Mimar ve proje mühendisi dışında çalışanların çoğu bölge halkından seçilmiştir. Belirlenen projeler tamamlandıktan sonra belirli gruplarla yeni projelerin planı hazırlanır ve toplantılarda tartışılır. Örnek olarak Kasım 2010'daki toplantı da kadınların tarımsal proje için planlarının görüşülmesi gösterilebilir.

Temiz Su Projesi: PADA için önceliğe sahip olan bu proje ile temiz suyun sağlanması için uğraşmıştır. Önceden sadece beş sondaj ve el pompası kullanan yerli halk için plan sayesinde her elli haneye el pompası sunulacaktır. Buna ek olarak Maliuil Okulu projesinin özelliği olarak tuğla yapana su filtresi verilmiştir. Köy fırınlarında hazırlanan tuğla karşılığında 200 su filtresi dağıtılmıştır. Proje ile daha iyi su kullanan bölge halkı sudan kaynaklanan hastalıkların önüne geçmeye başlamıştır.

Tarım Hizmetleri: PADA kendi toplumlarında gelişen köylere tarım konusunda yardımcı olmuştur. PADA'nın desteğiyle bölgede tarımla uğraşmak isteyen kadınlara 2011 yılında sebze üretmeleri için sulanabilen araziler verilmiştir. Daha sonra ürünlerini pazarlamak için kasaba pazarında yer tahsis edilmiştir. 2012 yılında projeye 75'ten fazla kadın dahil edilmiştir. Üreticiler, 2013 yılında Aweil kasabasında büyük bir otelin restoranına sebze satmaya başlamıştır. Bir sonraki tarım projesi bölgedeki uygun alanlarda sorgum bitkisinin üretimidir. Arazinin ekime hazırlanması için önceden sadece

insan gücü kullanılmaktaydı. PADA'nın yardımı ile çiftçilere tarım aletleri verilmiş ve bununla birlikte çiftçiler eğitim almıştır.

3. ÜLKE ÖRNEKLERİYLE KALKINMA AJANSLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Kalkınma ajansları dünyada 1930'lu yıllardan itibaren sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik imkanlarını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Kalkınma ajansları ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve her ülkede özgün örnekleri açığa çıkmaktadır. Temel de amaç bölgeler arası dengesizliği hafifletmek ve bölgeler arası rekabeti güçlendirmek olsa da, kuruldukları bölgeye özgü yeni amaçlar da saptamışlardır. Bölgenin ekonomik kalkınmasının sağlanması, bölgeye yatırım çekmek, bölgenin tanıtımının yapılması gibi hedefler de belirlenmiştir.

Kalkınma ajansları uygulamasının ülke örnekleri kıyaslamasında kalkınma ajanslarının fon dağıtımını ve ekonomik kalkınma ilişkisi ekseninde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu doğrultuda kişi başına düşen milli gelir, doğrudan dış yatırımlar ve büyüme oranları rakamlarından yararlanılacaktır. Ülkenin ekonomik refahı açısından önem taşıyan kişi başına düşen milli gelir yıllar itibarıyla tablodan da görüleceği üzere Güney Sudan'da en düşüktür. Az gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınma başlıca hedeflerden biri olup esas amaçlar arasında ülkenin eğitim durumu ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi, beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması gibi temel gereksinimlerin giderilmesi yer almaktadır. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının fazla olduğu Türkiye'de Güney Sudan'dan sonra en düşük kişi başına düşen milli gelire sahiptir.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından kişi başına düşen milli gelir önem taşır. Tablonun verilerine göre Türkiye'de 2010 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık olarak %9 oranında, 2011 yılında %5 oranında, 2012 yılında ise %3 oranında kişi başına düşen milli gelir artmıştır. Her yıl artış gerçekleşse de bir önceki yıla göre artış oranı azalmaktadır.

Tablo 21: Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)

	2000	2005	2007	2009	2010	2011	2012
İngiltere	25.910	39.030	44.490	41.220	38.410	37.840	38.250
ABD	34.980	44.670	46.910	46.080	47.230	48.550	50.120
İtalya	21.010	30.880	34.030	35.570	35.520	35.350	33.840
Fransa	24.270	34.850	38.900	42.390	42.280	42.690	41.750
Türkiye	4.200	6.520	8.500	9.130	9.980	10.510	10.830
Japonya	35.040	39.140	37.660	37.610	42.190	45.130	47.870
Güney Sudan	—	—	—	—	940	1.210	650
Avusturya	26.000	37.120	42.500	46.580	47.070	48.170	48.160

Kaynak: www.worldbank.org.

Bünyesinde başarılı kalkınma ajansı uygulamaları barındıran İtalya’da kişi başına düşen milli gelir GSMH’ya bağlı olarak 2007’den sonra azalmıştır. Gelişmiş ekonomiye sahip olan Fransa’da kişi başına düşen milli gelir 2010 yılında bir önceki yıla göre %0,25 oranında azalmış, 2011 yılında ise %0,9 oranında artış göstermiştir.

Doğrudan yabancı yatırımlar, yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından başka bir ülkeye taşınması olarak ifade edilir. Başka bir ifadeyle yabancı ülkelerin fiziki üretim araçları üzerinde gerçekleştirilen yatırımlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında doğrudan yatırımlar önem kazanmıştır. 1980’lerin başında liberal politikalarla piyasa ekonomisinin gelişmesi doğrudan yabancı yatırımlara önemli bir boyut kazandırmıştır (Yavan ve Kara, 2003: 22).

Kalkınma ajanslarının kuruldukları bölgeye yatırım çekebilmek için faaliyetlerde bulunması bölgenin gelişimi için gereklidir. Özellikle yabancı sermayenin bölgede yatırım yapması hedeflenmiştir. Bunun için yatırım altyapısının iyileştirilmesine önem verilmiştir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin sağlanabilmesi ve gelir seviyesinin yükseltilmesi için doğrudan yabancı yatırımlara ihtiyaç duyulur.

Tablo 22: Doğrudan Yabancı Yatırımlar (milyar \$)

	2000	2005	2007	2009	2010	2011	2012
İngiltere	122.156	253.654	240.540	4.059	61.325	36.243	55.562
ABD	321.274	138.327	340.065	139.557	270.986	257.528	205.790
İtalya	13.176	19.636	40.042	40.354	-5.289	28.002	8.069
Fransa	42.379	88.784	93.071	26.875	37.825	45.208	65.325
Türkiye	982	10.031	22.047	8.663	9.036	16.047	12.555
Japonya	8.227	4.324	22.912	15.481	1.082	79	—
Avusturya	8.525	81.287	68.110	14.642	-25.304	17.926	2.141

Kaynak: www.worldbank.org

Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar tabloya göre 2007 yılında en fazladır. 2010 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık olarak %4,3 oranında, 2011 yılında önemli bir gelişme göstererek %77 oranında artmıştır. 2012 yılında ise bir önceki yıla göre yaklaşık olarak %21,7 oranında azalmıştır.

Tablodan da görüleceği üzere yabancı sermaye çekme konusunda ABD ilk sıradadır. Ekonomik krizler sonrasında düşüş görülse de önemli bir paya sahiptir. Japonya’da özellikle 2007 yılından sonra doğrudan yabancı yatırım oranları sürekli olarak düşüş gerçekleşmiştir. 2010’da önceki yıla göre %93 oranında, 2011’de %92 oranında azalmıştır. Fransa’da 2007-2009 arasında %71 oranında azalmış, sonraki yıllarda artarak devam etmiştir. Avusturya’da 2007 yılından sonra ciddi düşüşler yaşanmıştır.

Bir ülkenin reel GSYİH rakamlarındaki artışlar büyüme oranını gösterir. Tablodan görüleceği üzere gelişmiş ülkelerin büyüme oranı dalgalı bir seyir izlemektedir. Küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında büyüme oranları düşmüştür. Türkiye’de 2010 yılında %9,2 oranında büyüme gerçekleşmiş, sonraki yıllarda azalarak devam etmiştir.

Tablo 23: Büyüme Oranları (%)

	2000	2005	2007	2009	2010	2011	2012
İngiltere	4.2	2.8	3.6	-0.4	1.8	1.0	0.3
ABD	4.2	3.1	1.9	-3.1	2.4	1.8	2.2
İtalya	3.7	0.9	1.7	-5.5	1.7	0.4	-2.4
Fransa	3.7	1.8	2.3	-3.1	1.7	2.0	0.0
Türkiye	6.8	8.4	4.7	-4.8	9.2	8.8	2.2
Japonya	2.3	1.3	2.2	-5.5	4.7	-0.6	1.9
Güney Sudan	—	—	—	4.3	4.2	1.9	-55.8
Avusturya	3.8	2.4	3.7	-3.8	2.1	2.7	0.8

Kaynak: www.worldbank.org

Avrupa'daki krizin etkisiyle gelişmiş ekonomilerde daralma meydana gelmiştir. İngiltere, İtalya ve Fransa'da 2012 yılında ciddi oranda ekonomik küçülme gerçekleşmiştir.

Genel olarak incelenen ajansların kuruldukları bölgede önceki dönem kişi başına düşen milli gelir verilerine ulaşamadığı için ajansların bölgesel gelişime katkısı hususunda net bir şey söylemek mümkün değildir.

İngiltere'de 2009 yılında kişi başına düşen milli gelir 26.000 € iken gelişmiş bölge olan Londra'da ortalamanın epey üstünde 44.400 € olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise İngiltere'de kişi başına düşen milli gelir 27.500 € iken Londra'da 46.300 € dur.

Tablo 24: İngiltere-Londra Kişi Başına Düşen Milli Gelir (€)

	2008	2009	2010
Londra	50.600	44.400	46.300
İngiltere	29.600	26.000	27.500

Kaynak: europa.eu dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Londra Kalkınma Ajansı'nın 2007-08 döneminde bütçesi 374 milyon sterlindir. Bir sonraki dönemde yaklaşık %4,27 artmıştır.

Tablo 25: LDA Bütçesi (milyon sterlin)

2007-08	2008-09	2009-10	2010-11
374	390	385	376

Kaynak: House of Commons Business and Enterprise Committee, Fourth Report of Session 2008-09.

Başarılı faaliyetleri sayesinde bölgenin ekonomik yönden gelişmesini sağlayan LDA, İngiltere'deki diğer bölgelerle arasındaki bölgesel dengesizliği hafifletmek yerine artırmıştır. 2000 yılında kurulan LDA, 31 Mart 2012'de koalisyon hükümetinin harcamaları inceleme nedeniyle kapatılmıştır. Varlık ve yükümlülükleri Büyük Londra Otoritesi'ne devredilmiştir.

ERVET'in kurulduğu Emilia Romagna bölgesinde kişi başına düşen milli gelir elimizdeki verilerden hareketle İtalya ortalamasının üzerinde olduğu gözlenmektedir. 2008 yılında İtalya'da 26.200 € iken Emilia Romagna'da 32.200 € dur. Kuzey İtalya'nın en verimli bölgelerinden biri olan Emilia Romagna bölgesi kişi başına düşen milli gelir düzeyi ile Avrupa ve İtalya ortalamasının üzerindedir. 2010 yılında bölgede kişi başına düşen milli gelir İtalya ortalamasının yaklaşık olarak %17 üzerindedir. Bölgede esnek küçük ve orta ölçekli firmaların oluşturduğu istihdam olanakları sayesinde işsizlik oranı düşüktür. Ekonomik gelişmelere katkıları sonucunda Avrupa'nın gelişmiş bölgeleri arasındadır. Ülkenin geri kalmış bölgesi olan Sicilya'da kişi başına düşen milli gelir verileri belirtilen yıllarda İtalya ve Avrupa ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Sicilya'da bulunan kalkınma ajansının bölgedeki ekonomik gelişmeye katkı sağladığı söylenememektedir. İtalya'da bölgesel dengesizliğin hafifletilmesi amacına ulaşamamıştır.

Tablo 26: İtalya-Emilia Romagna Kişi Başına Düşen Milli Gelir (€)

	2008	2009	2010
Emilia-Romagna	32.200	29.900	31.000
Sicilya	16.300	16.100	16.800
İtalya	26.200	24.400	25.700
EU	25.100	23.500	24.500

Kaynak: europa.eu dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Emilia Romagna Bölgesi için 2007-2013 döneminde “Bölgesel Rekabetçilik ve İstihdam” hedefi altında operasyonel program onaylanmıştır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından finanse edilen programın toplam bütçesi 347 milyon Eurodur.

Tablo 27: Fransa-Alsace Kişi Başına Düşen Milli Gelir (€)

	2008	2009	2010
Alsace	28.300	23.900	27.700
Fransa	30.400	25.400	29.900
EU	25.100	23.500	24.500

Kaynak: europa.eu dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Fransa’da Paris’ten sonra gelişmiş ekonomi bölgesi olan Alsace bölgeye yatırım çekme kabiliyeti sayesinde gelişmiştir. Bölgede kişi başına düşen milli gelir ülke ortalamasının altında kalsa da Avrupa ortalamasının üzerinde seyretmektedir. 2010 yılında bir önceki yıla göre Alsace bölgesinde kişi başına düşen milli gelir yaklaşık olarak %15,9 oranında artmıştır.

2007-2013 dönemi için Avrupa Birliği ve Avrupa Sosyal Fonu tarafından finanse edilen “Bölgesel Rekabet ve İstihdam” programı için Alsace Bölgesi’ne 124 milyon Euro Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Ayrıca Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından finanse edilen bölgesel rekabetçilik programı için 75 milyon Euro bütçeye aktarılmıştır.

Kalkınma ajanslarının hedefleri arasında olan ekonomik gelişmeyi sağlama gerek ülkedeki ekonomik hareketlilikten gerekse dünya üzerinde küreselleşmenin etkisiyle gerçekleşen ekonomik gelişmelerden ya da sarsıntılardan etkilenmektedir. Küresel bir krizin meydana gelmesiyle ülke ekonomileri küçülmekte, istihdam sorunları ortaya çıkmakta, yatırımcılara ulaşmak zorlaşmaktadır. Bu alanda kalkınma ajanslarının etkinliği de pasif kalmaktadır.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınma anlayışında ülkeler arasında farklılıklar meydana gelmiştir. Ulusların kalkınması için sadece merkezi hükümet politikaları değil bölgesel kalkınma politikaları da etkin olmalıdır. Dünyada uygulanan bölgesel gelişme politikalarının çıkış noktası sadece bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını gidermeye yönelik değildir. Bunun yanında sürdürülebilir kalkınma, halkın katılımının sağlanması, rekabetçi anlayış, yerel dinamiklerin projelere dahil edilmesi gibi özellikleri de vardır. Bu bağlamda bölgesel kalkınma politikalarının etkinliği ile yerel aktörlerin rolü de ortaya çıkmıştır. Bölgesel kalkınmada bölge aktörlerinin görev alabilmesi için bazı kurumsal yapılar oluşturulmuştur. Bu yapılardan biri olan kalkınma ajansları bölgelerdeki farklı gelişmişlik seviyesine çözüm aramakta ve yerel kalkınmanın sağlanmasını amaçlamaktadır.

Kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimine bakıldığında özellikle Avrupa uygulamalarında bölgeselleşmiş devlet oluşumları kendini göstermektedir. İktisadi açıdan post-fordizm akımının etkisi hakimdir. Buna göre esnek üretim sistemi ve teknolojiye dayalı olan teori, esnek ve dinamik bir üretim yapısına sahip KOBİ'lerin rekabet gücü yüksek olduğundan KOBİ'lere dayalı sanayileşme stratejileri gündeme getirilmiştir. Fakat bu anlayış KOBİ'lerin önemli bir üretim gücünün olmaması, emek yoğun alanlarda üretim yapması ve ileri düzey teknoloji kullanmaması sebebiyle eleştirilmiştir.

Dünya üzerinde özellikle Avrupa ülkelerinde birçok farklı kalkınma ajansı uygulamaları vardır. Görece geri kalmış bölgeye göre geliştirilen araçlar ve bölgesel politikalarla bölgesel farklılık azaltılmaya çalışılmış ve bazı ülke uygulamalarında etkili olmuştur. Amerika'da kurulan ve dünyada ilk örneği teşkil eden TVA, bölgede elektrik üretimi başta olmak üzere ekonomik kalkınmaya destek olmuştur. Bunun yanında Fransa'da kurulan Alsace Kalkınma Ajansı ülkede Paris'ten sonra gelen cazibe merkezi olmuş ve dünyanın birçok bölgesinden yatırımcı çekmeyi başarmıştır. İngiltere'de ise kuzey ve güney arasındaki farkların giderilmesi sebebiyle kalkınma ajansları kurulmuştur. Ancak kalkınma ajanslarının homojen olarak kurulması gelir dağılımında ciddi farklar ortaya çıkarmıştır. Gelişmekte olan ülkeler ise daha önce kurulan ajanslardan esinlenmişlerdir. Ancak kuruldukları bölgeye özgü olarak amaçlar, planlar,

programlar, faaliyetler farklı olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla gelişmiş bölgeler ile az gelişmiş bölgeler arasında ajansların yapılanması açısından farklılık olacaktır.

Bir ülkede ekonomik gelişime sağlanabilmesi için bölgesel düzeyde yapılan katkıların niteliği önem taşır. Ekonomik olarak gelişmiş bölgelerin sürdürülebilir kalkınmaya etkisi büyüktür. Gelişen bölgeler çevrelerine göre yüksek katma değer yaratarak ülke ekonomisine katkıda bulunurlar. Gelişmiş sanayi yapısına ve yabancı sermaye çekme kabiliyetine sahip olan bölgelerde bulunan kalkınma ajansları bu alanda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalarla bölgesel rekabet edebilme çabasına girmişlerdir. Bölgesel dengesizliği azaltmak ilk amaç olsa da rekabet bölgeler arasında yarış haline gelmiş ve bu durumda bölgesel dengesizlik ciddi oranda artmıştır.

Gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, bölgeyi yatırımlar için cazip hale getirmek, toplumsal refahın artması, bölgenin rekabet gücünün yükseltilmesi gibi amaçlar sıralanırken, gelişmekte olan ülkelerde özellikle eğitim ve sağlık olanaklarının iyileştirilmesi ve bölgedeki yaşam standartlarının geliştirilmesi gibi amaçlar ön sıradadır.

Kalkınma sorunlarına çözüm olacağı düşünülen ve bu nedenle özel sektör, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile beslenen yapı, Türkiye’de de bölgesel farklılıkların hafifletilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Daha önce bölgesel düzeyde hazırlanan çalışmaların yalnızca proje aşamasında kalması ve Avrupa Birliği’ne uyum süreci çerçevesinde oluşturulması gereken kalkınma ajansları uygulaması bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Özellikle sanayi ile gelişme hızı yakalayan bölgelerde oluşturulan kalkınma ajanslarının; bölgelerin uluslararası düzeye gelme isteği, bölgeye yatırım çekmek için yaptıkları faaliyetler, çevrelerine göre rekabet güçlerinin gelişmesi için oluşturulan projelerle diğer bölgelere nispeten farklı bir boyutta faaliyet gösterdiği açıktır. Öte yandan sanayinin yetersiz olduğu, altyapı yatırımlarının istenen düzeyde olmadığı, eğitim oranının düşük olduğu bölgelerde kurulan ajansların faaliyet alanları öncelikle bölgede gelişmeyi sağlayacak ve üretimi artırarak istihdam olanaklarını iyileştirecek düzeyde olmalıdır.

Ayrıca Türkiye’de bölge düzeyleri oluşturulurken yapılan sınıflandırma yeterince iyi tanımlanmamıştır. Bölgelerin coğrafik özelliklerine göre İBBS

uygulamasına gidilmiştir. AB'den model olarak alınan kalkınma ajansları uygulamasının Türkiye'ye özgü bölgesel politikaların ihtiyaçları karşılamaması da bu yapılanmaya yöneltile eleştirilerdendir. Bu nedendir ki, ulusal öncelikleri ve yerel talepleri yansıtabak biçimde sektörler arası uyum ve bölgelerin gelişmesini destekleyecek dinamik bir yapılanma gereği doğmaktadır.

Türkiye'de kalkınma ajansları aracılığıyla kullanılan AB fonlarının denetimi, projelere dağılımı hususunda eksiklikler mevcuttur. Bu fonların kullanım koşullarından başlamak üzere bölgesel ayrışmaya zemin hazırlanmaması için üniter devlet ilkesine zarar verecek adımlardan kaçınmak gerekir. Zira dünya örneklerine bakıldığında bölgesel kalkınma ajansları, federatif yapının kurumsallaşmasına aracılık eden bir adım olarak ortaya çıkmaktadır.

Avrupa'da kurulan kalkınma ajansları uygulamaları sonucunda asıl hedef olan bölgesel dengesizliğin hafifletilmesi gayesinden uzaklaşarak bölgesel rekabet yarışına girdiği görülmektedir. Kuruldukları bölgelerin ekonomik gelişimini sağlayarak diğer bölgelerle arasında önemli ekonomik farklılıklar yaratarak uluslararası düzeyde rekabetçilik anlayışına kapılmışlardır. Gerek bölgesel dengesizliği azaltmak gerek Avrupa fonlarından faydalanmak amacıyla oluşturulan ajanslardan Londra Kalkınma Ajansı İngiltere'de bölgesel dengesizliğin artmasına neden olarak gösterildiği için eleştirilere maruz kalmıştır. Avrupa'nın gelişmiş bölgelerinde kişi başına düşen milli gelir Avrupa ortalamasının üzerinde seyrettiğinden ekonomik refahın artması ve diğer bölgelerle ekonomik farklılıkların oluşması açısından kalkınma ajansları rol oynamıştır.

Görüldüğü üzere gelişmişlik farklarının giderilmesi gerek dünya çapında ülkeler arasında olsun, gerek ülke içinde bölgeler arasında olsun yeni bölgeselcilik anlayışının kurumsal yapıları olan bölge kalkınma ajansları ile mümkün görünmemektedir. Aksine bölgesel farklılıkları derinleştirme olasılığı daha da yüksek görünmektedir. Oluşturulan kalkınma ajanslarının bölgeye özgü faaliyet alanlarının olabileceği gibi amaçlarının da bölgenin niteliklerine uygun olması gerekmektedir. Bununla birlikte temel amaç olan bölgesel dengesizliği ekonomik anlamda azaltma eğilimine yönelik koşulların yaratılması gereklidir.

Bu bilgiler ışığında görülen o ki, yeni bölgesel politikaların dünyada bölgesel dengesizliklerin azaltılması yönünde beklenen etkiyi göstermemesi durumuyla yüzleşildiği sürece yeni bölgesel politika arayışları ve bölge kalkınma ajanslarının yeniden yapılandırılması gündeme gelecektir.

KAYNAKLAR

Acar, Yalçın. 2008, **İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri**, Bursa: Dora Yayıncılık.

Altay, N. Oğuzhan. Nazif Çatık. Aydanur Gacener. 2004, “Bölgesel Kalkınmada Kurumsal Boyut ve Ege Bölgesi İçin Bir Kurumsal Model Önerisi”, **Bölge Gelişme Stratejileri Tebliğ Metinleri**, Ankara: DPT ss. 199-206. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt7.pdf>, (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2013).

Altınışik, İsa. Hasan Sencer Peker, 2010, “Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Durumları”, **Bütçe Dünyası Dergisi** C: 2, S: 34, ss. 145-156.

Apan, Ahmet. 2004, Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi** C: 13, S: 4 ss. 39-58. Kaynak: <http://yayin.todaie.gov.tr/arama.php?makale=B%F6lge+Kavram%FD&btn=Ara&arama=ok>, (Erişim Tarihi: 8 Mart 2011).

Arslan, Erdal. 2010, “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları”, **Kamu-İş Dergisi**, C: 11 S: 3. Kaynak: <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1134.pdf>, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2012).

Arslan, Gülen Elmas. 2008, “Türkiye Açısından ‘Bölge Kalkınma Ajansları’ Uygulamasının Değerlendirilmesi”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C: 19, S: Özel Sayı, ss. 165-182.

Arslan, Gülen Elmas. Baki Demirel, 2010, “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi ve Bölgesel Dengeler”, **Ankara Sanayi Odası Yayın Organı** ss.51-64. Kaynak: <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/dosyamartnisan2010.pdf>, (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2013).

Avaner, Tekin. 2005, “BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Der. Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, ss. 239-262.

Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. 2000, **Avrupa Birliği Bölgesel Politika: Yerel Kaynakların Ekonomik Gelişme İçin Harekete Geçirilmesi**, Ankara.

Atay, Nihan. “Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikası”, Kaynak: www.fka.org.tr/SayfaDownload/bildiri_nihan_atay.pdf 2011. (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2013).

Bayraktar, Fulya. 2002, **Avrupa Birliği’nin Bölgesel Kalkınma Politikası ve Bu Politikanın Aday Ülke Olarak Türkiye Açısından Anlam ve Önemi**, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Bayramoğlu, Sonay. 2005, “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi”, **Bölge Kalkınma Ajanslar Nedir, Ne Değildir?**, Der. Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, ss.35-120.

Can, Ergüder. Dilek Akdenizli Kocagül. 2008, **Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi.

Cankorkmaz, Zühal. 2011, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C: 26, S: 1, ss. 113-138.

Commission of the European Communities, 2001, Regulation of the European Parliament and of the Council, COM(2001) 83 final. Kaynak: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0083:FIN:EN:PDF>, (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2013).

Coşkun, Ali. 2003, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S: 4, ss. 72-77. Kaynak: <http://www.alicoskun.net/Publications/ADD-2003-4-72.pdf>. (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2012).

Çamur, Kübra Cihangir. Özge Gümüş. 2005, “İstatistiki Bölge Birimleri- NUTS Sistemi”, **Bölge Kalkınma Ajanslar Nedir, Ne Değildir?**, Der. Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, ss. 147-156.

ÇKA, 2012, Çukurova Kalkınma Ajansı 2012 Yılı Faaliyet Raporu. Kaynak: <http://www.cka.org.tr/dosyalar/2012CKAFaaliyetRaporu05042013.pdf>, (Erişim Tarihi: 26 Mart 2013).

DAKA, 2012, 2012 Yılı İlk Yarı Yılı Faaliyet Raporu. Kaynak: http://www.daka.org.tr/panel/files/files/belgeler/kurumsal/2012_Ara_Faaliyet_Raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Mart 2013).

Dall'Olio, Roberta. 2006, "Regional Development and Governance in Emilia-Romagna: The ERVET Experience", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Türkiye Politikaları Araştırma Vakfı.

Demirci, Aytül G. 2005, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Der. Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, ss.181-195.

Dinler, Zeynel. 2012, **Bölgesel İktisat**, Bursa: Ekin Yayınevi.

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, 2000, Nihai Rapor, Cilt 1: Yönetici Özeti, Kaynak: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/dokap/ozet.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2013).

DPT, 2000, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara.

DPT, 2005, **Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

DPT, 2008, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara.

Dura, Yahya Can. 2007, "Dünya Uygulamaları Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Yapısal Analizi", **Türkiye İdare Dergisi**, S: 455 Kaynak: <http://www.tid.gov.tr/Sayfalar/makale.aspx?mID=235>, (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2012).

Ecaral, Tanyel Özelçi. 2005, "Bölgesel/Yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimleri", **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C: 16, S: 55, ss.90-109.

EGEV, Kaynak:

http://www.egov.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=200 (Erişim Tarihi: 11 Mart 2013).

Elmas, Gülen. 2004, “Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Bölgesel Politikalar”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C: 15, S: 50, ss. 115-136.

Eren, Hayrettin. Aynur Cidecigiller. 2011, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C:69, S:1-2 ss.391-409. Kaynak: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/hukukmeczua/article/view/10559/9795> (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2012).

Ergun, Turgut. 1993, “Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Örgütlenmelerin Önemi: ‘Tennessee Valley Authority’”, **Amme İdaresi Dergisi**, S: 1, C: 26, ss. 71-82. Kaynak: <http://yayin.todaie.gov.tr/arama.php?makale=B%F6lgeleraras%FD&btn=Ara&arama=ok>, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2013).

EURADA, 1999, Creation, Development and Management of RDAs, February 1999, 4th Version. Kaynak: <http://www.eurada.org/files/RDA/Creation%20development%20and%20management%20of%20RDA.pdf>, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2013).

Gösterici, Hüseyin. Burhan Ormanoğlu. 2007, “Avrupa Birliği IPA Mali Yardım Sistemi/2007-2013 Dönemi Uygulaması”, **Bütçe Dünyası**, C: 2, S: 25, ss. 101-114.

Göymen, Korel. 2005, “Türkiye’de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Kaynak: <http://research.sabanciuniv.edu/1373/1/KorelGoymenOrtaklik.pdf>. (Erişim Tarihi: 15 Mart 2012).

Halkier, Henrik. 2006, “Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ss. 3-16, Türkiye Politikaları Araştırma Vakfı.

Harding, Richard. 2006, “Regional Development Agency in England and Romania”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Türkiye Politikaları Araştırma Vakfı.

Hasanoğlu, Mürteza. Ziya Aliyev. 2006, “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Sayıştay Dergisi**, S: 60, ss. 81-94.

Hekimoğlu, Burhan. Mustafa Altindeğer. 2006, **Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Samsun Valiliği Tarım İl Müdürlüğü. Kaynak: <http://www.samsuntarim.gov.tr /yayim/strateji/bolge.pdf>. (Erişim Tarihi: 23.02.2013).

House of Commons Business and Enterprise Committee. 2009, “Regional Development Agencies and The Local Democracy, Economic Development and Construction Bill”, Fourt Report of Session 2008-09, Volume I.

Ildırar, Mustafa. 2004, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Ankara: Nobel Yayın.

İSTKA, 2011, İstanbul Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Faaliyet Raporu. Kaynak: http://www.istka.org.tr/Portals/iska/images/2011_YILI_FAAL%C4%B0YET_RAPOR_U.pdf. (Erişim Tarihi: 27 Mart 2013).

İSTKA, 2012, 2012 Yılı Mali Destek Programları. Kaynak: <http://www.istka.org.tr/Default.aspx?pid=11191&hbid=120>, (Erişim Tarihi: 27 Mart 2013).

İZKA, 2012, İzmir Kalkınma Ajansı Faaliyet Raporu. Kaynak: http://izka.org.tr/files/planlama/7_faaliyet_raporlari/2012/faaliyetraporu2012.pdf. (Erişim Tarihi: 27 Mart 2013).

Karaçay, Hatice Çakmak. Lütfi Erden. 2004, “Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve Kamu Destekleme Politikaları: Türkiye’den Bölgesel Panel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz.” **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C: 6, S: 3, ss. 77-96.

Karasu, Koray. 2005, “İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, Der. Menaf Turan, Ankara: Paragraf Yayınevi, ss. 197-238.

Kayasü, Serap. Melih Pınarcıoğlu. Suna Senem Yaşar. Sencer Dere. 2003, **Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, İstanbul: İTO Yayın No: 2003-08.

Köse, Seyit. Fatih Konur. 2011, “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Farkların Azaltılmasındaki Rolü ve Etkililiği: Ülke Deneyimlerinin Karşılaştırılması”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C: 7, S: 1, ss. 95-137.

Maç, Nazlı. 2006, **Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye**, Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi Araştırma Raporu S:117/76. Kaynak: http://www.kto.org.tr/d/file/kalkinmaajans_rapor.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2012).

Mesci, Yelgin. t.y., Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, Kaynak: http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1281363330-3.Yesilirmak_Havzasi_Kalkinma_Birligi.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2013).

Mutlu, Servet. 2005, “Bölgesel Farklılaşmanın Nedenleri ve Türkiye Bağlamında Bölgesel Gelişme Stratejileri”, **Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi**, Der. Haluk Erlat, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları.

OKA, 2011, OKA 2011 Yılı Faaliyet Raporu, Kaynak: <http://www.oka.org.tr/ContentDownload/OKA2011YILI%20FAALİYETRAPORU.pdf>, (Erişim Tarihi: 29 Mart 2013).

OKA, 2012, OKA 2012 Yılı Faaliyet Raporu, Kaynak: http://www.oka.org.tr/ContentDownload/OKA_2012_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 29 Mart 2013).

Okutucu, Raif. 2006, Türkiye’de Bir İlk Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**. Kaynak: http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum6/6_2_okutucu.pdf. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2013.)

Özdemir, Kerim. 1999, “Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Türkiye’de Bölgesel Dengesizliği Azaltmada Teşvik Uygulamalarının Önemi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S: 15, ss. 121-129.

Özen, Pınar. 2005, **Bölge Kalkınma Ajansları**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı .

Özer, M.Akif. 2012, Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sosyal Ekonomik İşlevleri, **Kamu-İş Dergisi** C: 12, S: 2, ss. 37-74. Kaynak: <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1222.pdf>, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2013).

Özmen, Fatma. 2004, **Yeni Bölgecilik Anlayışı ve Kalkınma Ajansları**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Özmen, Fatma. 2008, “AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi iibf Dergisi**, C: 13, S: 3, ss. 327-340.

Özyurt, Hasan. 1984, “İktisadî Planlamaya Konu Olan Bölge Tanımı, Çeşitli Bölge Ayrımları ve Alt Bölge Yaklaşımı”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C: 1, S: 1, ss. 77-85.

Sağbaş, İsa. Mustafa Fişne. 2010, “Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye”, **Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikası**, Editör: Muhsin Kar, Bursa: Ekin Yayınevi, ss. 189-212.

Sarı, Arzu Odabaşı. 2006, **Katılım Öncesi Mali Araçlar ve Türkiye**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

Sayın, Meral, 2006, “Girişimci Destekleme Merkezleri: Yerel ekonomik Kalkınma İçin Model Önerisi”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, ss. 345- 358.

Şen, Zelal. 2004, **Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi**, Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi.

Tamer, Ahmet. 2008, **Kalkınma Ajanlarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri**, Ankara: DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT:2757.

Temizocak, Yılmaz. 2006, “Kalkınma Ajansları’nın Önemi ve EGEV-EBKA Deneyimi”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, ss. 387-398.

Turgut, Ahmet. Naciye Aydemir. 2011, “Türkiye ve AB’de Bölgesel Kalkınma Programları”, **Tühis İş hukuku ve İktisat Dergisi**, C: 23, S: 5-6, ss. 1-15.

Turan, Menaf. 2005 Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?, Ankara: Paragraf Yayınevi.

Valley Facts, A Guide to the Tennessee Valley Authority,
<http://www.tva.gov/abouttva/pdf/valleyfacts.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Eylül 2012).

Yavan, Nuri. Hamdi, Kara. 2003, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C: 1, S: 1, ss. 19-42.

Yılmaz, Battal. 2011, “Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi ve Yeni Bir Model Olarak Kalkınma Ajansları”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, S: 15 ss. 29-41.

